T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İNSAN VE TOPLUM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
FELSEFE YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ALVİN PLANTİNGA'NIN NATURALİZM'E KARŞI EVRİMSEL ARGÜMANI

ALİ İHTİYAR
14730016

TEZ DANIŞMANI
Prof. Dr. OSMAN CANER TASLAMAN

İSTANBUL
2019

T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İNSAN VE TOPLUMBİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
FELSEFE YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ALVİN PLANTİNGA'NIN NATURALİZM'E KARŞI EVRİMSEL ARGÜMANI

ALİ İHTİYAR
14730016

TEZ DANIŞMANI
Prof. Dr. OSMAN CANER TASLAMAN

İSTANBUL
2019

T.C.

YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İNSAN VE TOPLUM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
FELSEFE YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ALVİN PLANTİNGA'NIN NATURALİZM'E KARŞI EVRİMSEL ARGÜMANI

Ali İHTİYAR
14730016

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih:
Tezin Savunulduğu Tarih:
Tez Oy Birliği ile Başarılı Bulunmuştur

	Unvan Ad	Soy ad	İmza
Tez Danışmanı	: Prof. Dr. OSMAN CANER TASLAMAN		
Jüri Üyeleri:	Dr. öğr üyesi Enis Doko		
	Doç. Dr. Ali Çaksu		A. Çaksu

İSTANBUL

TEMMUZ 2019

ÖZ

ALVİN PLANTİNGA'NIN NATURALİZM'E KARŞI EVRİMSEL ARGÜMANI
Ali İhtiyar
Temmuz, 2019

Din ile bilim arasında, geçmişten bu yana tartışma konusu edilmiş ilişkinin mahiyetine dair din felsefecileri veya bilim insanları tarafından ortaya konan iki görüş; bu iki alanda çatışma ya da uyumun olduğu üzerinedir. Modern bilimin getirdiği pozitivist bilimci anlayışla beraber kendine olan güveni daha da artan pozitif ateizm, bilim ile din arasında herhangi bir uzlaşmanın mümkün olmadığını iddia ederek dinin akla yatkın olmayan bir inanma meselesi olduğunu ifade eder. Bilim alanında önemli bir alan bulan Natüralizm, bilim ile din arasındaki ilişki hakkında yorumlarda bulunurken aynı zamanda teistik iddialara da cevaplar vermektedir. Günümüz din felsefecilerinden Plantinga, Natüralizm'in bilim ile din arasındaki derin çatışma olduğu iddiasına karşı bilim ile dinin yüzeysel bir çelişki içerisinde olmakla birlikte derin bir uyuma da sahip olduğunu ortaya koyan önemli argümanlar ortaya koymaktadır. Türk felsefe yazınında Kemal BATAK ve O. Caner TASLAMAN bu alanda önemli çalışmalar ortaya koymuşlardır. Bu yazarların çalışmalarından faydalanarak, bu alanda Plantinga'nın eleştirilerine bakmak suretiyle natüralistlerin çalışmaları doğrudan ele alınmıştır.

Tezimiz "Giriş", "Natüralizm Tanımı ve Çeşitleri", "Plantinga'nın Argümanları ve Argümanlara Yapılan İtirazlara Yaptığı Eleştiriler" ve "Sonuç" olmak üzere dört bölümden oluşmaktadır. Teistik inançlarda evrim sürecinin olmadığı yönündeki görüşlere rağmen kutsal kitaplarda böyle bir durumun olmadığı ile alakalı bir bilgi bulunmadığı için evrim sürecini bir yönetenin olabileceği görüşü ele alınmaktadır. Plantinga, Evrim Teorisi'nin insan yaşamının gözlemlenemeyecek kadar uzun olması sebebiyle bu süreci bir yaratıcının yürütmesinde hiçbir beis görmediğini güçlü argümanlarla ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Plantinga, Natüralizm, Evrim

ABSTRACT

ALVIN PLANTINGA'S EVOLUTIONARY ARGUMENT AGAINST NATURALISM
Ali İhtiyar
July, 2019

Two views put forward by religious philosophers or scientists about the nature of the relationship that has been debated since the past between religion and science are on that there is a conflict or harmony in these two areas. Positive atheism, whose self-confidence has increased with the positivist understanding brought by modern science, asserts that there cannot be any compromise between science and religion, states that religion is an unreasonable matter of belief. Naturalism, which has an important field in the field of science, makes comments about the relationship between science and religion and also answers to theistic claims. Plantinga, one of today's philosophers of religion, makes important arguments against the claim of Naturalism that there is a deep conflict between science and religion, despite that science and religion are in a superficial contradiction, but they also have a deep harmony. Kemal BATAK and O. Caner TASLAMAN in the Turkish literature of philosophy have produced important studies in this field. Benefiting from the works of these authors, the work of naturalists has been directly addressed by looking at Plantinga's critique in this field.

Our thesis consists of four chapters: "Introduction", 'Definition and Types of Naturalism", 'Plantinga's Arguments and Criticisms to the objections against his Arguments" and "Conclusion". Despite the view that there is no evolutionary process in theistic beliefs, since there is no information in the holy books proving that such a situation does not exist, it is considered that there may be a ruler of the evolutionary process. As the Theory of Evolution is too long to be observed in human life. Plantinga makes strong arguments that he sees no problem that such process was supervised by a creator.

Key Words: Plantinga, Naturalism, Evolution

ÖN SÖZ

Bu çalışma sırasında her zaman yanımda olan, beni destekleyen ve motive eden, her türlü soruma gece gündüz demeden cevap veren değerli danışman hocam Prof. Dr. Osman Caner TASLAMAN'A, çalışmalarım için uygun bir akademik ortam sağlayan YTÜ Felsefe Bölümü'nün değerli öğretim görevlisi hocalarıma ve arkadaşlarıma, beni felsefe alanında yetiştiren lisans hocalarıma, hayatım boyunca en zor anlarımda bile yanımda olan aileme ve sağladıkları motivasyon ile bana her zaman destek olan dostlarıma, teşekkürü borç bilirim.

İstanbul; Temmuz, 2019 Ali İhtiyar

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR

A.g.e	: Adı geçen eser
Bknz	: Bakınız
Bs.	: Basım
C.	: Cilt
Çev.	: Çeviren
Ed.	: Editör
Diğ.	: Diğerleri
S.	: Sayı
www	: World wide web

1. GİRİŞ

Bir yaratıcının var olup olmadığı insanlığın varoluşundan beri bir düşünce konusu ve felsefenin başlangıcından itibaren önemli bir meselesi olmuştur. Günümüzde teknoloji ve bilim alanında gerçekleşen gelişmeler bu düşüncenin dışında farklı cevaplar aranması şeklinde kendini göstermektedir. Natüralizm bu sorunun olamayacağını kabul ederek teistik görüşlere karşı çıkarak ateistik bir tavır sergilemektedir. Son zamanlarda bilim çevresinde oldukça popüler olan Natüralizm, var olan tüm gerçekliğin doğanın içinde var olduğunu belirterek bu gerçeklik durumunun doğanın dışında aranamayacağını iddia etmektedir. Bu nedenle de ateistik görüşe sahip olan bilim çevresindeki insanlar tarafından büyük destek görmektedir. Tezin çalışma kapsamındaki din ve bilim alanları ile ilgili olarak natüralizm, din-bilim çatışmasından söz etmektedir. Dinin metafiziksel açıklamalarını asla kabul etmeyen natüralistlik görüş din ile bilimin bağdaşamayacağını savunmaktadır. Bilimin açıklama durumu yeterli görülerek bilimdeki gelişmeler artık var olan evren düzeninde bir yaratıcıya ihtiyaç olmadığını savunmaktadır. Bilim camiasında güçlü bir yer edinen natüralizmin bir din olmamasına rağmen dini sorulara negatif cevaplar barındırması nedeniyle ateist bilim adamları tarafından bir din gibi savunulmaya başlandığı görülmektedir. İçeri itibariyle dini alana ciddi şekilde dâhil olan natüralizm, din felsefesi alanında önemli bir yer tutmaktadır. Natüralizm, evrim teorisi ile beraber oldukça ivme kazanmıştır. Evrim teorisinde yer alan canlılığın bir yaratıcıya ihtiyaç duymadan açıklanabilmesi, yaratıcıya başvurulmaması gerektiği iddiasını ortaya çıkarmıştır. Yaratıcı bir gücün evreni bilinçli ve karmaşık yapıda bir ürün olarak yaratması ruh, zihin gibi birçok görüşün karşısında yer alarak din felsefesinde tartışılması gereken önemli bir hal almıştır. Natüralizm, günümüzde bilimsel veriler ile aşkın bir yaratıcının olduğunu savunan dini inançların verilerinin çeliştiğini söyleyerek din bilim çatışmasından söz etmektedir. Bilimsel sonuçların bir yaratıcının olmaması üzerinde değerlendirilmesi gerektiğine ancak böyle yaparak gerçeklere ulaşılabileceğine dayanan natüralizm görüşü, birçok bilim adamının da etrafında toplandığı bir görüş halini almıştır. Alvin Plantinga ise natüralizmin yorumlarının bilimsellik derecesinin önemli olduğunu

bahseder. Plantinga, eleştirel iddialarına sahip olduğu Hıristiyanlık dini çerçevesinde açıklama getirerek natüralizmin iddialarının karşısına güçlü açıklamalar ortaya koymaktadır.

Birinci bölümde natüralistlik görüşleri açıkladıktan sonra natüralistlerin teizme yönelik eleştirileri de tek tek ele alınacaktır. Plantiga'nın açıklamaları tezin önemli temel taşlarından birisi olacaktır. İkinci bölümde Plantinga'nın getirmiş olduğu natüralistlik görüşlere karşı eleştirileri ve argümanlarına yapılan eleştirilere ve Plantinga'nın bunlara karşı itirazları ele alınacaktır.

2. NATÜRALİZM VE NATÜRALİST ANLAYIŞTAKİ TEZLER

2.1. Natüralizm

Natüralizm (Doğalcılık/Tabiatçılık), felsefede, görünen her şeyin nihayetinde fiziksel bileşiklerden oluştuğunu söylediği için herhangi bir manevi ya da doğaüstü gerçekliğin varlığını inkâr eder[1]. Natüralizm, doğayı yaratıcı yokmuşçasına açıklar ve bu anlamda "materyalizm ve ateizm ile kardeş bir görüştür". Natüralizm'e göre maddi dünyadaki bütün oluşumlar doğa yasalarının sonucudur. Bu doğa yasaları da kendiliğinden vardır[2]. Natüralizm'in tanımı verilmek istenmiş olsa da tam bir netlikte tanım kazandığını söylemek zordur.

Farklı çağdaş filozoflar "Natüralizm"i farklı şekilde yorumlarlar. Bu nedenle natüralizm çağdaş felsefede kesin bir anlama gelmemektedir. Günümüz felsefesinde natüralizm aslında belirsizdir; ne anlama geldiğinden ziyade neye karşı durduğu konusunda ortak bir tavır yer almaktadır[3]. Baryy Stroud göre: Natüralizm kavramı, dünya barışı kavramıyla benzerlik gösterir, herkes dünya barışına sadakat yemini eder; ancak bu amacın sağlanması için neyin uygun olacağı hususunda tartışmalar yer alır[4]. Bu tartışmalar öncelikle doğanın ve doğal olanın ne olduğuyla alakalı problemlerdir. Doğa nedir? Doğa çok genel anlamda deneyimsel fiziksel dünyadaki her şeydir, kısaca evren ve onun içindekilerdir. Ancak bu doğanın içinde, örneğin, "bilinç durumları var mıdır?" gibi sorular inceleme nesnesi olmamasına rağmen, doğanın bir parçası olarak düşünülür[5].

Doğanın ne olduğu konusunda Batı felsefesinde üç gelenekten söz edilebilir:

1) Geleneksel olarak en çok etkiye sahip ve Avrupa tek tanrıcı teolojisine sızan Plâtoncu görüşe göre doğa, bağımsız bir doğaüstü âleme göre ikincil olarak görülür.

---

[1] Charles Taliaferro, Paul Draper, Philip L. Quinn, **A Companion to Philosophy of Religion**, (Blackwell Publishing, 2010), 519.

[2] Mehmet Sait Reçber ve diğ., **Din Felsefesi,** Ed. Recep Kılıç (Ankara: Grafiker Yayınları, 2014), 166.

[3] David Papineau, "Naturalism", **The Stanford Encyclopedia of Philosophy,** Ed. Edward N. Zalta, 2016, URL = <https://plato.stanford.edu/archives/win2016/entries/naturalism/>. [10.05.2018].

[4] Barry stroud, "The Charm of Naturalizm", **Proceding and Addresses of American Philospohy Association**, c. 70, s. 2 (1996), 43-44.

[5] Kemal Batak, **Naturalizm Çıkmazı**, 2. bs. (İstanbul: İz Yayıncılık, 2017), 30.

2) İkinci geleneğe göre doğa tümüyle maddidir, maddi olarak ya da maddi süreçlerle açıklanabilir. Eski yunan materyalistlerinde, Hobbes ve Aydınlanmada da görülen bu indirgemeci görüş, yirminci yüzyılda da yaygın olarak görülmektedir.

3) Üçüncü geleneksel görüşe göre ikinci görüşten farklı olarak, doğa hareket halindeki maddelerden daha fazlasını içerir. Spinoza ve kısmen Aristoteles'te görülen anlayışı ihtiva eder[6]. Yirminci yüzyılda yaygın olan ikinci görüşü ele alarak devam edeceğiz. Ayrıca natüralizm; dil felsefesi, zihin felsefesi, epistemoloji ve bilim felsefesini de içeren alanlarla da ilgilidir[7]. Natüralizm her şeyin doğa dünyasına ait olduğunu ve bunların söz konusu dünyaya uygun metotlarla incelenebileceğini ifade eder[8].

Natüralizmin tarihi izlerine bakılıp felsefe tarihine göz atıldığında bu izler hakkında farklı dönemlerde farklı görüşler ortaya çıkmıştır. Antik çağda, gerçekliğin oluşumuyla ilgili temel sorular, şeylerin maddi olup olmadığı ile ilgili anlayışlarda görülebilir. Natüralistler, Plâtonizm ve Aristotelizm gibi kesin olarak materyalist olmayan ve doğalcı olmayan unsurlara (doğaüstü unsurlara) olan görüşlere kadar uzanır ve bu anlayışların karşısında yer alırlar. Orta çağ dönemi boyunca ise natüralist görüşlerin merkezinde, akıl, irade ve ruhun doğası üzerine tartışmalar yer almıştır. Bu dönem yine ruh ile beden arasındaki ilişki ve ölümden sonra hayat konularını da içerir. Erken dönem modern zamanlara gelindiğinde, şüphecilik, bilginin imkânı, özgür irade, determinizm çerçevesinde tartışmalar yer alır[9]. Geçtiğimiz yüzyılda bir filozof olmamasına rağmen bu tartışmalara ortaya attığı Evrim Teorisi ile Charles Darwin de önemli bir katkı yapmıştır[10].

20. yüzyıla gelindiğinde Natüralizmin gelişmesinde en önemli katkıyı Amerikan Pragmatizmi sunmuştur. Bu kapsamda Pragmatizm'in önemli temsilcisi John Dewey'in çalışmaları özellikle etkili olmuştur. Dewey'in Natüralizmi, bilgiye ve gerçekliğe sadece bilimsel araştırma sonucu ulaşılabileceğini ifade eder[11]. Quine'nin

---

[6] **age**, 29-30.
[7] **age**, 33.
[8] **age**, 32.
[9] Jon Jacobs, "Naturalism", **Internet Encyclopedia of Philosophy**, https://www.iep.utm.edu/naturali/ [10.05.2018].
[10] Richards Dawkins, "Dawkins Karmaşası: Natüralizm Saçmalığı", çev. Engin Erdem, **Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,** c. 50, s. 1 (2009): 179-191.
[11] Robert C. Koons, "The Compatilibility of Naturalism and Scientific Realism", **Naturalism A Critical Analysis,** Ed: William Lane Craig, J. P. Moreland, (London: Routledge, 2001), 30.

Epistemology Naturalized ile beraber natüralizm daha çok tartışılmaya başlamıştır[12]. Günümüzde ise bilimin ve natüralizmin teizmle uyumu/uyumsuzluğu üzerinde tartışmalar yapılmaktadır. Bu tartışmalarda Richard Dawkins (1941-) ve Daniel Dennett (1942-) gibi natüralistler önemli yerde durmaktadırlar. Alvin Plantinga'nın bu tartışmalarda konuya bakışı bu uyum/uyumsuzluk hattındadır.

Günümüzde mantıksal pozitivizmin gücünü yitirmesi ile beraber Alvin Plantinga'ya göre natüralizm Teist felsefecilerin mücadele edeceği çağdaş iki dünya görüşünden birisi halini almıştır. Natüralizm ve mantıksal pozitivizm Teist düşünme tarzının karşısında yer alır. Plantinga açısından Natüralizm, temelde yer alan, pozitivizme göre daha makul-akla yatkın görülmesinden dolayı daha tehlikeli bir konumda yer alır[13]. Nihayetinde natüralizm, her şeyin doğanın bir parçası olduğu ve doğanın dışında hiçbir gerçekliğin olmadığını savunan, sadece doğa bilimlerinin metoduyla doğru bilgiye ulaşılabileceğini savunan felsefi bir görüştür. Yine natüralizm, yaratıcının var olmadığını savunan ateizm, her şey maddeseldir diyen materyalizm ve "her şey fizikseldir" diyen fizikalizm ile birlikte bir görünüm arz eder[14]. Ontolojik ve metodolojik natüralizm olmak üzere iki çeşit natüralizm anlayışı vardır. Bunlar aşağıda sırasıyla ele alınacaktır.

2.1.1. Metodolojik Natüralizm

Metodolojik natüralizm, doğa-üstü bir gücün varlığına dair bir iddiada bulunmaz; yaratıcı varlığı veya yokluğu üzerine bir bildirimde bulunmaz ama yaratıcı yokmuşçasına doğayı ele alır[15]. Aksi durum olsaydı bilimin antik Yunanda daha ileriye gidilebileceğini, yani sadece doğa bilimleri metotları ile gerçeğe ulaşılabileceğini savunur. Zayıf versiyon ise, doğal bilimlerin metotlarının problematik olmayan tek sorgulama metodu olduğunu savunur[16]. Metodolojik Natüralizm de farklı görüşlerde yer almaktadır. İlkin David Papineau'a göre kişi doğaüstüne inanmadan bilim yapmalıdır. Yani metodolojik Natüralizm'i savunmaktadır. Paul Draper ve Stephen Layman'ın ikincisini savunduğu görülmektedir. Draper, bilimsel açıklamalarda doğaüstü varlıklara başvurulabileceğine "inanmakla" beraber, metodolojik natüralist olunabileceğini ve

[12] Ronald N. Giere, "Naturalism", **A Companion to Philosophy of Science**, Ed. W. H. Newton-Smiht (Malden: Blackwell, 2001), 308.
[13] Batak, **Natüralizm Çıkmazı**, 21.
[14] **age**, 45.
[15] Caner Taslaman, **Evrim Teorisi Felsefe ve Tanrı**, 20.bs (İstanbul: İstanbul Yayınevi, 2016), 312.
[16] Batak, **Natüralizm Çıkmazı**, 38.

bunun bir avantajının bilimsel açıklamalarda rutin olarak başvurulan sayılar gibi bazı soyut varlıkların, doğaüstü varlıklar olması olduğunu ileri sürer.

Layman'a göre ise teist olanlar da dâhil, pek çok bilim insanı metodolojik natüralist olup, yani bilim yaparken teolojik faktörleri bir kenara bırakıp, şeyleri "doğal" bakımdan açıklama faaliyetleri olarak görür[17]. Metodolojik natüralist, güvenilir bir (empirik) "metot" ile sınanmayan her türlü bilginin reddedilebileceğini savunur[18]. Metodolojik natüralizm, felsefî natüralizmi kesin olarak doğru kabul ederek doğa-dışının var olmadığı iddiasında bulunmasa da metot olarak felsefi natüralizmi doğruymuş gibi kabul eder[19].

Prof. Dr. Caner Taslaman günümüzde bilime hâkim olan paradigma metodunun bu olduğunun söylenebileceğini söylemektedir; bu metodolojinin etkisiyle fizik ve biyoloji kitaplarında yaratıcıya atıf yapılmaz. Şöyle ki; Newton'un yazdığı bir kitabı, günümüzde, bir fizik öğretmeni ders kitabı olarak yazmış olsaydı bu kitabın ders kitabı olması herhalde yasaklanırdı. Hatta Darwin'in en meşhur eseri olan *Türlerin Kökeni*'ni, bugün bir biyoloji öğretmeni yazmış olsaydı herhalde bu kitaptaki yaratıcıya yönelik atıflar çıkartılmadan, bu kitap ders kitabı olarak okutulamazdı.

Caner Taslaman'a göre içinde bulunulan bu durum oldukça ilginçtir:

> "Baştan metodolojik natüralizm yegâne yöntem olarak ilan edilerek, yaratıcının varlığının bilimsel ve felsefi verilerden çıkarılan sonuçlarla desteklenmesi yasaklanmakta; sonra ise yaratıcının varlığının bilime ve akla aykırı olduğu söylenerek yaratıcının yokluğunu iddia eden felsefi natüralizmin ve ateizmin savunması yapılmaktadır. Bu durumu şuna benzetebiliriz: Önce zencilerin atletizm müsabakalarına girmesi yasaklanmakta, daha sonra zencilerin atletizmde başarısız olmaları, yasaklı oldukları müsabakalara bakarak kararlaştırılmaktadır."

Metodolojik natüralizme göre doğal sebepler dışında bir sebebe atıf yapmak; tasarımın, bir yaratıcıyı gösterdiğini söylemek yasaktır. Metodolojik natüralizme göre yaratıcının varlığı veya sıfatlarının, doğa yasaları veya hassas ayarlar gibi olgulardan temellendirilmeye kalkılması bile yasaktır. Ama bilimin ve felsefenin objektif bir uğraş olduğuna inanılıyorsa, olması gereken tavır, baştan evrenden yaratıcıya yükselmeyi yasaklamak yerine, mevcut olguların gerçekten de yaratıcının varlığını gösterip göstermediğine objektif bir şekilde yaklaşmak olmalıdır[20]. Metodolojik natüralizmde bunların ele alınmasının nedeni, istediği doğal açıklamaları gösteremeyen bir araştırmacının, tekrar denemek yerine, araştırmasına

---

[17] **age**, 39-40.
[18] **age**, 41-42.
[19] Taslaman, **Evrim Teorisi Felsefe ve Tanrı**, 314.
[20] **age**, 316.

son verip doğaüstü bir duruma inanmasından dolayı daha fazla araştırma yapılmasına sebebiyet vereceği görüşünün olası olmasıdır[21].

Metodolojik natüralizm ile ontolojik natüralizm birbiri ile aynı şey değildir. Metodolojik natüralizm, felsefi-ontolojik natüralizmi kesin olarak doğru kabul ederek doğa dışının var olmadığı iddiasında bulunmasa da metot olarak felsefi-ontolojik natüralizmi doğruymuş gibi kabul eder[22]. Yani metodolojik natüralizm evrenin doğası ile ilgili bir durum değil bilimin uygulanma şekli ile alakalı bir durumdur[23]. Elbette bu bilimin bu kadar ilerlemesinde çok etkili olmuştur ama belki yaratıcı ihtimalini kabul ederek ilerleseydi, ihtimal dâhilinde olabilecek olan, göz önünde olan birçok durumu gözden kaçırmış olmamıza neden olabilirdi.

2.1.2. Ontolojik Natüralizm

Ontolojik natüralizm doğanın gerçek olduğunu, var olsa bile doğaüstü alan için elde olan delillerin yetersiz olması nedeniyle doğaüstü varlıkların var olmadığını iddia eder. Aynı zamanda ontolojik natüralizm, felsefi veya metafizik bir görüş olarak da görülür. Yüzeysel olarak şöyle tanımlanabilir: "Doğaüstü varlıklar yoktur." ya da "Her şey doğal varlıklardan oluşmuştur."[24]. Ontolojik olarak natüralizm, geleneksel anlamda İslam-Yahudi-Hıristiyan geleneğinde olduğu üzere, doğa dışında, doğayı yaratan bir yaratıcının varlığının reddi anlamına gelmektedir[25]. Ontolojik natüralizm fiziksel evrenin, nedensel olarak zamansal-mekânsal bir biçimde kapalı bir sistem olduğunu savunur[26].

Ontolojik natüralizmin temelleri, antik Yunan felsefesinde, "hiç'ten hiçbir şey meydana gelmez" diyen Thales (MÖ 624-546)[27], "Gerçek, atomlar ve atomların hareketleridir" diyen Demokritos (MÖ 460-370)[28], her şey için "doğal nedenlerin" olduğu görüşünü düşünen, Demokritos'un görüşlerinden de etkilenen, Epikuros (MÖ 341-270)'a kadar götürülebilir[29]. 17. yüzyılın sonlarında Newton ile beraber tüm evrende dünyadaki fiziksel yasaların geçerli olduğunun savunulması, 19. yüzyılda

---

[21] Scott Tanona, "The Pursuit of the Natural", **Philiosophical Studies**, (2010), 83.
[22] Taslaman, **Evrim Teorisi Felsefe ve Tanrı**, 312.
[23] Alvin Plantinga, **Where The Conflıct Really Lies: Science, Religion, and Naturalism** (Oxford: Oxford Üniversitesi Baskısı, 2011), 169.
[24] Batak, **Natüralizm Çıkmazı**, 43.
[25] **age**, 45.
[26] **age**, 74.
[27] Macit Gökberk, **Felsefe Tarihi**, 21 bs. (İstanbul: Remzi Yayınevi, 2011), 19-20.
[28] Gökberk, **Felsefe Tarihi**, 35-38.
[29] **age**, 87-91.

enerjinin korunumu kanunu ve 20. yüzyılın ortalarına gelindiğinde fiziksel evrenin nedensel olarak kapalı bir sistem olduğu savunulmasından itibaren, ontolojik natüralizm daha da etkili hale gelmiştir[30].

1930'larda Viyana Çevresi'ne mensup filozof Rudolf Carnap ve Otto Neurath tarafından ortaya konan, natüralizme yakın başka bir metafizik tez olan, Fizikalizm görüşü ileri sürülmüştür. Fizikalizm'e göre, var olan her şey fizikseldir ya da fiziki olana dayanmak zorundadır[31]. Bazı filozoflar Fizikalizmin indirgemeciliği ima ettiğini fakat materyalizmin saf bir ontolojik doktrin olduğunu söyleyerek itiraz ederler[32].

Natüralistler doğaüstü varlıkların varlığını reddettikleri için bu söylemleri yaratıcı veya yaratıcıların varlığını reddettikleri için ateizmle aynı söylemde olmalarına neden olur. Aynı zamanda bu söylemleri her şeyin maddi olduğunu öne süren materyalizm ile de özdeş kılar. Teistik düşüncedeki ilahi yaratma sıfatını kökten reddeden materyalist-fizikalist anlayışta, evrenin kökeni ve evrendeki düzen aşkın bir yaratıcıya atıfta bulunmadan, her şeyi maddeden ibaret sayan bir anlayışla açıklamaya çalışır. Bu nedenle felsefe tarihinde ilk bilimsel ateizm denemesi olarak materyalist düşünceyi ifade edebiliriz. Bu anlayış özetle doğadan hareketle yine doğayı açıklama girişimde bulunmuş, maddenin ezeliliğini savunmuş, doğaüstü bir alanı ve otoriteyi reddetmiştir[33]. Bu nedenle ontolojik natüralizm, teizmin karşısında bir görüş olarak düşünülmektedir.

2.2. Natüralist Anlayıştaki Tezler

Natüralistler; bilim ile dinin uyuşmadığı görüşünde oldukları için Teizm'in karşısında yer alırlar. Bu görüşlerini desteklemek için bilimden faydalanır ve bilimsel tavırla her şeyi açıklamaya çalışır ya da bilimsel verileri kendi faydaları için kullanmayı ve kendilerini destekler şekilde yorumlamayı seçerler. Natüralistler bilim ile dinin uyuşmadığı yönünde birçok tez ortaya atmışlardır. Bütün bu tezleri ele almak bu tezin kapsamını aşacağı için burada ele alınacak düşünür olan Alvin Plantinga'nın; "bilim ve din arasında yüzeysel bir çatışma fakat derin bir uyum;

[30] Papineu, "Naturalism", https://plato.stanford.edu/entries/naturalism/ [15.05.2018].
[31] Kılıç ve diğ., **Din Felsefesi**, 164.
[32] William Seager, "Physicaslim", **A Companion to Philiosophy of Science**, Ed. W. H. Newton-Smith (Malden: Blackwell, 2001), 340.
[33] Kılıç ve diğ., **Din Felsefesi**, 164.

natüralizm (tabiatçılık/doğalcılık) ile bilim arasında ise yüzeysel bir uyum fakat derin bir çatışma vardır." tezine bakmak yerinde olacaktır[34]. Plantinga'nın bu tezine bakmadan önce Natüralistlerin tezlerine bakmak gerekmektedir.

2.2.1. Evrim Anlayışı Teizm ile Bağdaşmaz: Evrim Süreci Kılavuzsuzdur / Kördür

Natüralist anlayışta, evrim teorisi ile teistik inançların birbiri ile uyumlu olmadığı görüşü yaygındır. Natüralistlerin bu anlayışına değinmeden önce evrim teorisine bakılması yerinde olacaktır. Evrim teorisi de mevcut canlı türlerin ayrı ayrı yaratılmadığını, zaman içerisinde doğal seçilim sonucunda ortaya çıktığını varsayılmaktadır. Bu yönüyle bazı dinsel inanışlardaki yaratma doktrini ile karşıtlık içerisindedir[35]. Türlerin birbirlerinden değişerek oluştuklarını ifade eden detaylı bir biyolojik teoriyi ilk olarak ortaya koyan Lamarck'tır (1744-1819)[36]. Fakat ilk çağdan itibaren Lamarck'a gelene kadar birçok döneme ait bilimsel çalışmalarla ortaya konulan evrimci görüşlere rastlayabiliriz[37]. Lamarck, evrim sürecinin yavaş aşamalarla gerçekleştiğini ve birçok nesil geçtikten sonra yepyeni bir türün oluştuğunu söyler.

Evrim, ufak aşamaların zaman boyutu içerisinde birbirine eklenmesiyle gerçekleşen dikey bir aşamaydı ve bu yüzden hissedilmiyordu. Canlıların kompleks ve mükemmel yapısı çok uzun bir zaman sürecinde oluşmuştur[38]. Lamarck, yeryüzünün, ufak ve yavaş değişimleri adım adım geçirdiğini düşünmektedir. Sistematik bir şekilde evrim teorisini ilk ortaya koyan kişi olan Lamarck, canlılara içkin olan ve onları kompleksliğe götüren bir eğilim olduğunu ve bunun, yaratıcının canlılara bahşettiği bir unsur olduğunu söylemiştir[39]. Lamarck, yaratıcının planının eseri olan bir evrim görüşünü savunmuştur. Lamarck'a göre en basit canlılar "kendiliğinden türeme" yoluyla oluşmuştur ve daha sonra en kompleks canlılar baştaki bu "kendiliğinden türeyen" canlılardan evrimleşmektedir. İnsan en yüksek mükemmelliği temsil ettiği için canlılar insana yaklaştıkları ölçüde mükemmeldir. İnsan, evrimin en son ürünüdür ve maymunumsu canlılardan evrimleşmiştir.

---

[34] Plantinga, **Allah Bilim ve Felsefe**, çev. Fehrullah Terkan, Caner Taslaman, Enis Doko, (İstanbul: İstanbul Yayınevi), 175.
[35] Kılıç ve diğ., **Din Felsefesi**, 270.
[36] Taslaman, **Evrim Teorisi Felsefe ve Tanrı**, 101.
[37] **age**, 18-101.
[38] **age**, 101.
[39] **age**, 103.

Lamarck'ın Evrim Teorisi'nin günümüzde algılanan şekliyle evrim teorisinden önemli farklarından birisi, onun bütün türler için "ortak bir ata"yı savunmamış olmasıdır[40].

Her ne kadar Darwin'den (1809-1882) önce canlıların evrim geçirdiği ortaya konulmuş, Darwin'den sonra genetikteki ilerlemelerle görüşlerinde düzeltmeler yapılmış olsa da modern çağda evrim teorisi denilince ilk akla gelen kişi Charles Darwin'dir. Hatta evrim teorisi yerine birçok kişi "Darwinizm" demeyi tercih etmektedir ve günümüzde birçok kişi Darwinizm ifadesini, Yeni-Darwincilik yerine de kullanmaktadır. Kısacası "Evrim Teorisi" "Darwinizm" ve "Yeni-Darwincilik" isimlendirmeleri ile birçok defa birbirleriyle aynı anlamı ifade etmektedirler[41].

Darwin'in teorisi iki esas kanuna dayanır: a) Tabii ayıklanma (natural selection) b) Hayat mücadelesi[42]. Darwin'in "doğal seleksiyon" (natural selection) fikrine ulaşmasında, Malthus'tan aldığı etkiler kadar hayvan yetiştiricileri üzerinde yaptığı gözlemler de etkili olmuştur[43]. Darwin için yapay seleksiyon fikri çok önemlidir. O doğal seleksiyonu birçok defa yapay seleksiyon ile analoji kurarak temellendirmeye çalışılmıştır. Hayvan yetiştiricisi istediği türün bireylerini seçmekte ve gelecek nesli bu bireyden üretmektedir. Böylece türün içinde istediği özelliklerin nesilden nesile aktarılmasını sağlamaktadır. Bu, benzetmeye dayalı akıl yürütmenin (analojinin) bazı sorunları bulunmaktadır. Bunlardan bir tanesi, "yapay seleksiyon"da hayvan yetiştiricisi, bilinçli şekilde istediği canlıyı seçmekte ve onun özelliklerinin genetik olarak aktarılmasını sağlamaktadır. Doğada hayvan yetiştiricisinin oynadığı rolü neyin oynayacağını göstermek gerekmektedir. Darwin'e göre doğada bu seçici etkiyi "var olma savaşı" gerçekleştirecektir[44]. Oysa ileride değinileceği üzere yaratıcı olma fikrine karşı olmaması, onun bu süreci yaratıcının elinde tuttuğu görüşünü söylememesi, belki de bu sürecin bilimsel olarak araştırmasını engellememek için yapmış olabileceğini düşündürmektedir. Darwin'in "Hayat mücadelesi" sonunda seçkinleşme ve mükemmelleşme tezi, Malthus'un nüfus çoğalmasını izah için ileri sürdüğü fikirden ilham almıştır. Malthus, 1938'de neşrettiği bir eserinde canlıların kendini besleyemeyecek kadar üreme ve çoğalma meyline sahip olduklarını

---

40 **age**, 104-105.
41 **age**, 112-113.
42 Hayri Bolay, **Türkiye'de Ruhçu ve Maddeci Görüşün Mücadelesi**, 5.bs. (Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2008), 43.
43 Taslaman, **Evrim Teorisi Felsefe ve Tanrı**, 129.
44 **age**, 129-130.

yazmıştır. Darwin de bu konuda: "Öyleyse, canlılar, yaşamak için muhtaç oldukları şeyleri kazanmak maksadıyla rekabet ederler ve birbirlerine düşman olarak mücadele ederler. Rekabet ise her şahsın, her canlının, hayatta kendine iyi bir mevki bulmak için çalışmasıdır." diyordu[45].

Bazı bilim insanları, Darwin'in Türlerin Kökeni'ni ilk yazdığı dönemde yapay seleksiyon ile doğal seleksiyon arasından analoji kurarak bunda, yapay seleksiyonu gerçekleştiren insanın yerine doğal seleksiyonda yaratıcıyı koyduğunu söylerler. Daha sonraki dönemlerde Richard Dawkins gibi "Doğal seleksiyon" doğanın kör saatçisidir ve bu mekanizmanın bu kadar verimli sonuç vermesini tanrısal planın bir parçası olarak algılanmasıdır[46]. Darwin, *Türlerin Kökeni* kitabının birçok yerinde, "ortak soy" yoluyla türlerin bağlanmasından söz etmektedir. Kitabın en son cümlesi ise "Yaratıcının meydana getirdiği bir veya birkaç basit canlı formundan diğerlerinin evrimleşmiş olduğunu öngören bir hayat görüşünde yücelik olduğu" ifadesiyle biter. Böylece Darwin, "evrimsiz doğrudan yaratılışı" sadece ilk ortak atayla sınırlı tutmakta, diğer canlıların bu ortak atadan evrimleştiğini söylemektedir. İlk canlıyı da doğadaki mekanik yasalarla açıklamaya çalışanlara göre onun, cansız maddeden, "kendiliğinden türeme" yoluyla oluştuğunu kabul etmek gerekmektedir. Böylece bütün türleri, cinsleri, familyaları, takımları, sınıfları, filumları ve âlemleri ile canlıların var oluşunun açıklaması olarak kabul edilebilir[47].

Günümüzde "Evrim Teorisi" veya "Darwinizm" denildiğinde akla gelen biyolojik teori, temelde Darwin'in doğal seleksiyon fikriyle genetikteki gelişmelerin bir sentezidir ki bu yaklaşım Yeni-Darwinizm (Neo-Darwinizm) olarak da anılır[48]. Yeni-Darwinizmin (Neo-Darwinizm) ortaya çıkmasına neden olan şey; Darwin'in, doğal seleksiyonu temel mekanizma olarak görmesine rağmen sonradan kazanılan özelliklerin aktarılabileceğini de savunması, modern biyolojide, Mendel ve Weismann'ın daha önceden ortaya koydukları çalışmaların doğru olduğu ve sonradan kazanılan özelliklerin aktarılamayacağı (üreme hücreleri vücudun diğer organlarındaki değişimlerden etkilenmediklerinden) kabul edilince, doğal seleksiyon ve genetikteki gelişmelerin sentezi haline gelmesidir. Birçok kişinin "modern sentez"

[45] Hayri Bolay, **Türkiye'de Ruhçu ve Maddeci Görüşün Mücadelesi**, 43-44.
[46] Taslaman, **Evrim Teorisi Felsefe ve Tanrı**, 130.
[47] **age**, 133.
[48] **age**, 146.

(modern synthesis) veya “evrimci sentez” (evolutionary synthesis) deyimleriyle kastettiği de en temelde Darwinizm’in genetikle birleştirilmiş halidir[49].

Yeni-Darwinizm, evrim teorisinin en önemli iki mekanizması olarak ileri sürülen “doğal seleksiyon” ve “sonradan kazanılan özelliklerin aktarılmasından, ikincisini reddederek birincisi üzerine odaklanmıştır[50]. Yeni-Darwinizm’in genel eğilimi, canlılardaki değişimlerin genlerdeki ufak değişikliklerin (micro-mutation) birikmesiyle gerçekleştiğini iddia etmek üzerine kuruludur[51]. Bu görüşe karşı görüşler de tarihte yer almıştır. Mutasyonların (gendeki değişikliklerin), bir türden diğerine geçişi sağlayacak şekilde sıçramalı olduğunu savunulmuştur. İlk olarak Hollandalı botanikçi Hugo De Vries (1848-1935), 1910 yılından itibaren, Mutasyonla yeni bir türün oluşacağına dair yaklaşımı ile beraber hızlı üreme özelliklerinin avantajları gibi sebeplerle sirke sinekleri (Drosophila) üzerinde laboratuvar ortamında X ışını vermek gibi müdahaleler ile mutasyon deneyleri yapılmıştır. Bu kapsamda işe yarayan bir tür elde edilememiştir[52]. Ancak herhangi bir gözlemle desteklenmemesine rağmen Yeni Darwinistler canlılardaki yeni değişiklikleri yavaş ve uzun yıllar süren mutasyonlarla açıklamaya çalışmışlardır[53].

Kısaca evrim teorisi ile ortaya konulan iddialar, üç temel kategoride değerlendirilebilir. Bunların birincisine göre; türler birbirlerinden değişerek oluşmuştur. İkincisine göre; bu süreçte mutasyon, doğal seleksiyon, seksüel seleksiyon, genetik sürüklenme gibi mekanizmalar rol oynamıştır. Üçüncüsüne göre ise; türlerin tarih içinde birbirlerinden değişimi, dallanan bir hayat ağacıyla gösterilebilecek şekilde birbiriyle bağımlıdır. Bunların birincisinde evrim teorisini kabul eden hemen herkes hemfikirdir.[54]

Natüralistler açısından bakacak olursak evrim teorisinin mevcut mekanizmalarını açıklama gayretinde oldukları ve doğal seleksiyon ve rastgele genetik mutasyonlar ile işleyen bu uzun sürecin kılavuzsuz/kör ve akılsız olduğunu savunmaktadırlar. Modern dönemde evrim hakkında yazan ve bu sürecin başında bir yaratıcının olduğunu savunanların aksine bir yaratıcının olmadığını savunan Richard Dawkins (1941-), *Kör Saatçi* isimli kitabında William Paley’in (1743-1805) saatçi örneği

[49] **age**, 146.
[50] **age**, 148.
[51] **age**, 147.
[52] **age**, 151.
[53] **age**, 151-152.
[54] **age**, 183.

verdiği; bir çalılıkta saat benzeri bir nesne bulduğumuzda, nasıl varlık kazandığını bilmesek bile, bu nesnenin doğruluğu ve tasarımındaki griflik bizi şu yorumu yapmaya zorlar: "Saatin bir yapımcısı olmalıdır. Bir yerlerde, bir zamanda, belirli bir amaçla saati oluşturmuş olan bir insan eli var olmalıdır; saatin yapımını anlamış ve kullanımını tasarlamış olan bir insan eli."

Dawkins'e göre Paley'in bir yaratıcının varlığına işaret ettiğini düşündüğü görüşe kimsenin itiraz etmeyeceğini savunmasına yaratıcıyı kabul etmeyen biri, doğanın işleyişini incelerken bu sonuca karşı gelmektedir, çünkü "Bir saatte var olan her düzen işareti, her tasarım belirtisi doğanın işleyişinde tüm öngörüleri aşan daha da yüce bir görünüm almaktadır."

Dawkins'e göre doğadaki tek saatçi fiziğin amaçsız kuvvetleridir, yine de bu kuvvetler çok özel bir biçimde düzenlenmiştir. Gerçek bir saatçinin öngörü sahibi, akıllı, geleceği planlayan, çarklardaki dişlileri iyi ayarlayan olması gerektiğini söyler. Dawkins, "Doğal Seçilim"in aklının ve düş gücünün olmadığını, geleceği planlayamadığını, öngörüsünün olmadığını, "Doğal Seçilim"in doğanın saatçisi olduğu söylenecekse, bu saatçinin *kör* olduğunu eklemek gerektiğini söyler[55].

Natüralistlere göre bu akılsız, düş gücü olmayan, geleceği planlayamayan kılavuzsuz/kör süreç; ahlak, dil, dini ve entelektüel eğilimimizi, sanatsal faaliyetlerimizi, bilinçli durumumuzu da meydana getirmiştir.

Evrimcilerin ortak iddiasına göre, var olan her türlü canlı ve organizma yapıları için basitten daha karmaşık bir yapıya uzanan bir süreç vardır, bu sürecin varlığına dair elle tutulacak kanıtlar ve bu basitten daha kompleks yapının nasıl meydana geldiğini gösteren iyi varsayımcılardan Richard Dawkins, bu iddiayı bir örnekle açıklamak için insan gözünü kullanır. Dawkins Kör Saatçi adlı eserinde, birçok insanın, insan gözü gibi son derece karmaşık ve güzel tasarlanmış, çok sayıda ve birbirleriyle kenetlenmiş çalışan kısımdan oluşan bir organın basit bir başlangıçtan kerte kerte ilerleyen bir dizi değişimle ortaya çıktığına inanmakta güçlük çektiğini söyler. Burada birkaç soruya cevap arar.

1) İnsan gözü, hiç yoktan, tek bir adımda ortaya çıkmış olabilir mi?

---

[55] Richard Dawkins, **Kör Saatçi**, çev. Feryal Halatçı, (Ankara: Tübitak Popüler Bilim Kitapları, 2010), 5-6.

2) İnsan gözü, kendinden birazcık farklı bir şeyden, diyelim ki X'ten doğrudan doğruya meydana gelmiş olabilir mi?

Birinci soruya yanıtı kesin olarak hayırdır. Böyle bir şeyin genetik hiper uzam da devasa ve neredeyse olanaksız bir sıçrama gerektirdiğini savunur.

İkinci soruya yanıt olarak; günümüz insan gözüyle evrim sürecinde ondan hemen önceki göz olan X arasındaki farkın yeterince (bize "evet" yanıtı verecek kadar küçük bir fark olması koşuluyla) küçük olduğunda yanıtı kesinlikle ve açıkça evet olarak görür.

X insan gözüne çok yakın bir şey olarak tanımlanır. X'i gözünüzde insan gözüne daha benzer canlandırın ve insan gözünün bir öncesi olması size mantıklı gelene kadar insan gözünü oluşturun.

Artık X'i bulduğunuzu varsayalım; öyle bir hal oldu ki artık ikinci soruya evet yanıtı verebiliyorsunuz. Şimdi aynı soruyu X'e uygulayın, aynı mantıkla X'in doğrudan doğruya ve tek bir değişimle kendinden pek az farklı bir şeyden -X' diyelim- gelebileceği sonucuna varabiliriz. Artık açık olarak -X'- de kendinden biraz farklı bir X" gözüne bağlanabilir. Bu süreci böylece geriye doğru götürdüğümüzde araya yeterince X,X',X"(...) koyduğumuzda, insan gözünün kendine çok benzer değil de kendinden çok farklı bir şeyden meydana gelmiş olduğu sonucuna varabiliriz. Dawkins "Hayvanlar Uzamında" bu uzun mesafede en uygun küçük adımlarla hareketlerimiz mantıklı hale geleceğini iddia eder. Düşünsel olarak böyle bir durum aklın mantık yasalarına uygun görünmektedir.

3) Günümüz insan gözünü, başlangıçta hiç göz olmaması durumuna bağlayan X'ler dizisi var mıdır?

Cevaben burada yeterince bir X'ler dizisi düşünmemiz koşuluyla yanıtın evet olacağını ifade eder. Bu durumun meydana gelebilmesi için Yeterli zamanında jeolojik devirle bakıldığında olası olduğunu ifade eder. Ancak bu X'ler dizisinin gerçekten var olmasının mantıklı olduğunu hala göstermediğini ve diğer bir soruya geçmek gerektiğini belirtir[56].

[56] Dawkins, **Kör Saatçi**, 97.

4) İnsan gözünü hiç göz olmaması durumuna bağlayan varsayımsal X'ler dizisinin her bir üyesini ele alalım. Her birinin, kendinden bir önceki atanın gelişigüzel mutasyonuyla ortaya çıkmış olması mantıklı mı?

Bu sorunun getireceği sorunlar ne olursa olsun, en azından belirli X' ve X" arasındaki farkı ne kadar küçük alırsak, bu sorunlarda o kadar küçük olacaktır. Farklar yeterince küçük olursa ihtimalin oranı o derecede büyüyeceğini ifade eder[57].

Dawkins *Kör Saatçi* adlı eserinde Darwin'in *Türlerin Kökeni* adlı eserinde şöyle yazdığını ifade eder: "Eğer birbirlerini izleyen, sayısız, küçük değişimlerle oluşması olanaksız herhangi bir karmaşık organın var olduğu gösterilebilseydi, benim kuramım çökerdi."

Dawkins böyle bir karmaşık organın olmadığını ve örneğinin de gösterilebileceğine inanmamaktadır.[58]

5) İnsan gözünü hiç göz olmaması durumuna bağlayan varsayımsal X'ler dizisinin her bir üyesini ele alalım. Bunların her birinin yeterince iyi işlev görerek ilgili hayvanların hayatta kalmasına ve üremesine yardımcı olması mantıklı mı?

Bu durum mantıklıdır. Ancak bu son soruya Dawkins'de kitabında itirazlarda bulunur. Dawkins, Francis Hitching'in 1982'de yayınlanan kitabı The Neck of the Giraffe or Where Darwin Went Wrog'dan alıntılar yapar. Gözün işlev görebilmesi için birbiriyle mükemmel bir uyumlu aşamalar gerekir. Öncelikle göz temiz ve nemli olmalı, gözyaşı bezleri ve hareketli göz kapaklarının etkileşimiyle bu durumda tutulmalıdır. Göz kapakları ise güneşe karşı ilkel bir filtre görevi görür. Işık gözdeki saydam tabakadan ve mercekten geçer. Mercek ise ışığı ağ tabakanın arka kısmında odaklar. Her saniye bu uyarıların 1000 kadarı henüz bilinmeyen bir şekilde beyne ulaşır ve beyin gereken tepkiyi gösterir. Açık bir şekilde bu *yol boyunca* en ufak bir aksaklık olduğunda - saydam tabaka bulanık olabilir, göz bebeği yeterince açık olmayabilir, mercek saydamlığını yitirebilir ya da odaklanma bozulabilir, tanınabilir bir görüntü oluşturmaz. Göz tam işlev görür ya da hiç görmez[59]. Dawkins bu konuda gözün tam işlem görmesi gerekmediğini birçok göz hastalığında ya da çevresel durumlarda olduğu gibi hiç görmemekten bahsedip, kesin konuşmamamızın gerektiğini ileri sürerek itirazda bulunur. Yani merceksiz ya ağ tabakası olmadan

[57] **age,** 98.
[58] **age,** 115.
[59] **age,** 99.

görmenin mümkün olmayacağını söylemek asılsız olur. Yabani bir hayvan merceksiz gözüyle bir avcının geldiğini bulanık görüntüsünü bir şekilde görebilir ve hangi yönden geldiğini saptayabilir. Bazılarında hiç göz olmayan, bazılarında da merceksiz bir göz olan yaratıklarla dolu ilkel bir dünyada, merceksiz gözlüler her türlü üstünlüğe sahip olabilir[60].

Başka bir itiraz Harvard'lı paleontolog Stephen Jay Gould'a ait olduğunu söyler ve ondan şöyle bir alıntı yapar: "%5'lik bir görmeye sahip göz ne işe yarar?"

Dawkins bu sorunun hiç de mükemmel bir soru olmadığını, %5'lik bir göz hiç görmeyen bir göze oranla kıyaslamaya değer ve %1'lik bir görmenin bile hiç görmemekten daha iyi olduğunu savunur. %6'lık %5'likten, %7'lik %6'lıktan iyi; böylece kerte kerte ilerleyen, süreğen dizimiz boyunca gidileceğini ifade eder[61]. Güzel bir örnekle devam eder; hepimizin kişisel deneyimlerinden -örneğin karanlık bir gecede- biliriz ki, tümden kör olmaktan mükemmel görmeye dek bizim fark edemeyeceğimiz aralıklarla uzanan, süreğen bir dizi vardır ve bu dizi boyunca atılan her adım önemli çıkarlar sağlar[62]. Yani zifiri karanlıktansa küçük bir yıldızın olduğu koyu karanlık evladır. Dawkins "Göz bir bütün olarak çalışır ya da hiç çalışmaz" savını yanlış bulur[63].

Dawkins'in diğer bir iddiası evrimin kanıtlanmasının tasarımsız bir dünyayı açığa çıkaracağı iddiasıdır. Kör saatçi adlı kitabında bunun hakkında bir görüş bildirir. Ona göre, düzenli olduğu varsayılan karmaşıklık evrimcilerin açıklamakta zorlandıkları bir şeydir. Bu karmaşıklığı gerekli alt yapı malzemeleri olmaksızın varsaymak yanılsamaya neden olabilir. Diyelim ki yaratıcı ilk olarak bu karmaşıklığı ve düzeni sağlayan mekanizmayı kurdu. Dawkins bunun kendi kendini çürüten bir sav olduğunu belirtir. Bu mekanizmayı -örnek olarak DNA/protein kopyalama makinesi- kanıtlamaksızın kabul edilirse, bunun daha karmaşık ve düzenli bir varlık tarafından tasarlanmış olması gerekir. Bu karmaşık ve düzenli bir makinenin başlangıcını doğaüstü bir yaratıcıya başvurarak açıklamak, hiçbir şey açıklamamaktır, çünkü yaratıcının başlangıcı açıklanmaksızın ortada kalmaktadır. "Yaratıcı hep vardı" gibi

---

[60] Dawkins, **Kör Saatçi**, 95-100.
[61] **age**, 101.
[62] **age**,105.
[63] **age**,105.

şeyler söylemeniz gerekmekte ve böyle temelsiz bir yol seçerseniz, aynı kolaylıkla, “yaşam hep vardı” denilebilir[64].

Dawkins Tanrı Yanılgısı adlı eserinde, olasılık hesabıyla Fred Hoyle’nın, Nihai Boeing 747, benzetmesi ve bir araç hurdalığından ileri geldiğini belirtir ve benzetmeyi kendi lehine kullanır. Dünya üzerinde yaşamın meydana gelme olasılığının (ilahi bir yardım olmaksızın), bir hurdalığın altını üstünü silip süpürerek geçen bir kasırganın rastlantı eseri bir Boeing 747’nin parçalarını (uçak uçacak şekilde) birleştirilmesi olasılığından daha yüksek olamayacağını söylemiştir[65].

Dawkins rastlantıyla olasılık olarak var olması olanaksız olan fenomenlerin olduğunu kabul etmekle beraber rastlantısallığın tatmin edici bir açıklama olmadığını kabul eder. Buradan hareketle tasarımcıların tasarımını rastlantılılığa alternatif olarak sunmak doğru görünmemektedir. Doğal seleksiyonu, rastlantısal olarak var olmanın imkânsızlığı probleminin şu ana kadar önerilmiş işleyen iyi bir çözüm olmasının nedeni rastlantısallığı olası en küçük parçalara ayıran birikimli bir sürece dâhil olmasıdır. Sonuç olarak; rastlantısallığın tek alternatifi tasarım durumu değildir ve bu durum başarısız bir alternatif ortaya çıkarmıştır. Rastlantısallık ne kadar artarsa tasarım da aynı derecede mantık dışı olacaktır. Akıllı tasarımcının sorunu iki katına çıkardığının açık olduğunu ifade eder. Çünkü doğrudan doğruya kendi kökeniyle ilgili daha büyük bir sorunu açığa çıkarttığını ve bu süreci olabildiğince kötü bir kısır döngüye soktuğunu söyler[66]. Yine Tanrı Yanılgısı adlı eserinde akıllı tasarımcı görüşünün güçlü olmasının nedeni olarak; “Eğer bilim insanları hızlı ve anlaşılır bir yanıt vermeyi başaramazlarsa, akıllı tasarımcıya inanan hükmen bir sonuç elde eder. Tamam, o zaman, alternatif teori, ‘akıllı tasarım’ hükmen kazanır.”[67]. Buradaki ön yargılı mantığı fark edip etmediğini sorar okuyucusuna! Dolayısıyla Dawkins’e göre en doğru alternatif kılavuzsuz evrim teorisidir.

Evrim teorisinin diğer önemli bir savunucusu da Daniel C. Dennett (1942-)’tir. Dennett Darwin’s Dangeorus İdea adlı eserinde, evrim teorisinden şüphe duyan bir kişiyi son derece cahil birisi olarak nitelendirir[68]. Dawkins ve Daniel Dennett günümüz akademik ateizminin (Dennett, son günlerde çıkan Büyüyü Bozmak

[64] **age**,180.
[65] Richard Dawkins, **Tanrı Yanılgısı**, çev. Tunç Tuncay Bilgin Kalisto, (İstanbul: Kuzey Yayınları, 2009),109.
[66] Dawkins, **Tanrı Yanılgısı**, 115-116.
[67] **age**,120.
[68] Daniel C. Dennett, **Darwin’s Dangerous Idea**, (Australia: Penguin Books, 1995), 46.

[Breaking the Spell] ile bu türe katkıda bulunmuştur) kalemşor ikizleridirler[69]. Dennett'e göre yaratıcının öz-nedenli olması, doğa ile karşılaştırıldığında oldukça sorgulanabilir. Bu durumu: "Eğer bir şey öz-nedenli olabiliyorsa, niçin evren bir bütün olarak öz-nedenli bir şey olmasın?" şeklinde ifade eder[70]. Dennett'in kitabının isminden anlaşılacağına göre evrim teorisinin teizm için bir tehlike oluşturduğunu iddia eder. Bu fikir yaratıcı gibi birçok temel inancımızın yapısını derinden sarsar[71].

2.2.1.1. Doğa / Evren Nedensel Olarak Tanrı'nın Müdahalesine Kapalıdır

Natüralistler, evrenin nedensel olarak kapalı olduğuna inanırlar, yani tüm fiziksel sonuçların yalnızca fiziksel sebepleri vardır[72]. Beraberinde nedensel kapalılık doktrini bilimsel çalışmalarda güçlenince fizikalizmi doğurmuştur. Fizikalistlere göre evren, fizik biliminin tespit ettiği nesnelerden ibarettir; zihin gibi özel nesnelerin fiziksel etkileri varsa onların da fiziksel olmaları gerekir. Buradan fizikalizme göre de evrenin kapalı bir sistemde işlemekte olduğu anlaşılmaktadır[73].

Natüralistler "dünya mekânsal-zamansal sistemden daha fazlası değildir" şeklinde negatif savda bulunurlar ve teistik inançlarla bilimin çeliştiği bir ilahi fiil alanından bahsederler[74]. Nedensel olarak kapalı bir sistemde, tesadüfen bir araya gelen organik kimyasallar, çevreyle etkileşim sonucu kendini kopyalama yeteneğine kavuşur. Zamanla bu organik bileşikler daha karmaşık hale gelir ve canlı türleri ortaya çıkar. Tüm süreç, fizik ve kimya kanunları tarafından idare edilir. Bu yapıların gelecekteki davranışlarını tahmin etmek için fizik ve kimya dışına çıkmaya gerek yoktur[75].

Uzay ve zaman nedensel olarak kapalı olduğu için, olay ve durumları uzay-zamanda etkileyebilecek bir şey de yoktur[76]. Çünkü pek çok yaratıcı doktrini, yaratıcıyı zaman ve mekânın ötesine yerleştirir. Natüralizmin negatif tezi, teizmin yanlış olduğudur. Yani natüralizmin negatif tezi doğaüstü diye bir şeyin olmadığıdır[77]. Natüralistler sadece doğa bilimlerinin getirmiş olduğu determinist yapıdan değil aynı zamanda,

---

69 Alvin Plantinga, **Dawkins Karmaşası: Natüralizm Saçmalığı**, 179.
70 Batak, **Naturalizm Çıkmazı**, 38.
71 Dennett, **Darwin's Dangerous Idea**, 18.
72 Sare Levin Atalay, Osman Caner Taslaman, "Naturalizm ve Teizm Açısından Aklın Delilinin Değerlendirilmesi", **Kader Kelam Araştırmaları Dergisi** c. 15, s. 2 (2017), 366.
73 Atalay, Taslaman, **Naturalizm ve Teizm Açısından Aklın Delilinin Değerlendirilmesi**, 366.
74 Batak, **Naturalizm Çıkmazı**, 53.
75 Atalay, Taslaman, **Naturalizm ve Teizm Açısından Aklın Delilinin Değerlendirilmesi**, 366-367.
76 Robert C. Koons, "The Compatilibility of Naturalism and Scientific Realism", **Naturalism A Critical Analysis**, Ed. W. L.Craig, J. P.Moreland (London: Routledge, 2001), 50.
77 Batak, **Naturalizm Çıkmazı**, 55.

insan davranışları, seçimleri, düşünceleri, hatta katı natüralistler yaratıcı fikrinin bile içsel zihinsel faaliyetler olduğunu savunurlar[78]. Bu nedenle yukarıda da bahsedildiği gibi natüralizm, aynı zamanda, daha çok ateizm ile ilgili metafizik bir duruştur. "Metafizik natüralizmin temel bir noktası, savunucularının ya ateist ya da agnostik olmasıdır. Onlar yaratıcı fikrini en azından anlaşılmaz bulur…" ve hatta natüralizm, ateizmden daha güçlü bir duruştur[79].

Evrenin neden-sonuç ilişkisi içinde kapalı, sistemli, bölünemez olduğunu düşünen ve yaratıcı gibi doğaüstü bir gücün etkisinin bulunmadığı için, herhangi bir mucize, ya da herhangi bir müdahalede bulunulması natüralistlere göre imkânsızdır ve bu bilimsel çalışmalar örnek gösterilerek doğrulanmaya çalışılır. Yaratıcının evrene müdahalesinin olup olmadığı ile ilgili yukarıda bahsedilen ve materyalizmle kardeş olduğu düşünülen ateizm zaten yaratıcının varlığını kabul etmediği için herhangi yaratıcı fiilinden bahsetmek pek mümkün görünmemektedir. Aynı şekilde materyalizm, nedensel ilişkinin zihinsel içerik ya da mantık kanunları değil sadece fizik kanunları tarafından idare edildiğini varsayar[80]. Materyalizmin, fizikalizm ile aynı kapalı-sistem evren anlayışını kabul ettiği varsayılabilir.

17. yüzyılın sonlarından itibaren yaygınlaşan deizmde ise tanrısal etkinlik başlangıçtaki yaratma eylemiyle sınırlıdır. Tanrının, evrenle ve insanlarla ilişkisinin devam ettiği, dinler gönderdiği, dualara gereğinde cevap verdiği kabul edilmez. Diğer bir görüş olarak kabul edilebilecek olan bu deizmin kökleri Aristoteles'e kadar gider[81]. Deizm: varlığı akılla bilinen ve evrene müdahale etmeyen yaratıcı anlayışı olarak görülebilir[82]. Yine deist anlayışa göre yaratıcı evrene hareketini vermiş ve gücü yarattığı doğa kanunlarının sınırlarında kalan ve bu kanunlara müdahalede bulunmayan ve bu nedenle yaratıcının kendi yarattığı bilimsel kanunlara müdahalesini mümkün görülmeyen anlayıştır[83]. Yani yaratıcının rolü sadece evrensel oluşumları başlatmakla sınırlı kalmıştır[84]. Evrene herhangi bir müdahalesi söz konusu olarak görülmemektedir[85]. Teizm açısından ise yaratıcı sadece evreni yaratan değil aynı zamanda maddi varlığının ve Kuantum teorisi, İzafiyet teorisi vb.

[78] **age**, 33-40.
[79] **age**, 52.
[80] Atalay, Taslaman, **Naturalizm ve Teizm Açısından Aklın Delilinin Değerlendirilmesi**, 367.
[81] Kılıç ve diğ., **Din Felsefesi**, 64.
[82] **age**, 63.
[83] Taslaman, **Evrim Teorisi Felsefe ve Tanrı**, 62.
[84] **age**, 53.
[85] Kılıç ve diğ., **Din Felsefesi**, 65.

yasalarının devamını sağlayan; yani bunların varlığını muhafaza edendir. Bu yüzden, herhangi bir gündeki en sıradan bir yağmur bile tanrısal etkinlikle ilişkilidir[86]. Teizm doğrudan bir din değildir. Yaşayan üç dinin temel inanç yapısını ifade etmektedir. Teizm yaratıcıya ezeli ve ebedi olan, her şeyi yapmaya gücü yeten, her şeyi bilen, evreni yaratan, düzenleyen ve koruyan, daima iyiliği isteyen ve fiillerinde özgür olan zati bir varlık' olarak inanılmaktadır. Böyle bir varlığa inanan kişiye de teist denilmektedir[87].

Teizme göre, yaratıcı zorunlu bir varlıktır. Yaratıcı diye bir şahsın bulunmaması pek de mümkün değildir. O, bütün mümkün dünyalarda vardır. Fakat yaratıcı zorunlu bir varlık ise ve bütün mümkün dünyalarda mevcut ise, bu durumda O'nun var olma ihtimali 1 iken var olmama ihtimali 0'dır[88]. Yaratıcı zati bir varlık olduğu için O'nun bir fail olarak anlaşılması uygun görülmektedir. Yaratıcı yarattığı âlemde sürekli aktif olarak görülür[89]. Teizmde yaratıcının var olanları yaratması, onları belli yasalarla muhafaza etmesi, onları yönetmesi, onları düzenlemesi ya da onları desteklemesi ve varlıklarını sürdürmelerini sağlaması, O'nun genel ve özel fiillerindendir[90]. Teizm, evrenin kapalı bir sistem olduğunu iddia edenlerin aksine pek çok zihinsel gerçekliği basite indirgemeden ya da yok saymadan, olduğu gibi kabul ederek, evrendeki sistemin yönelimsel ve kasıtlı bir sistem olduğunu söyler[91]. Özel Tanrısal Etkinlikte kabul edildiği gibi yaratıcının belirli bir yer ve zamandaki etkinliğini ifade etmek için kullanılması ve geleneksel anlamdaki mucizeler, bazı dualara cevap verilmesi ve dini tecrübeler yaratıcının özel fiilleri olarak görülmektedir[92]. Natüralistlerin bilim ile dinin uyuşmazlığı yönündeki görüşlerinde özellikle mucizeler önemli bir yer tutmaktadır. Bu nedenle mucizeler sorununa değinilecektir.

2.2.1.2. Mucizeler Sorunu

17. yüzyılda mekanik evren anlayışının yaygınlaşması mucizeler sorununun tartışılmasında bir dönüm noktası olmuştur[93]. 'Mucize' kavramının İngilizce karşılığı

---

[86] Taslaman, **Kuantum Teorisi Felsefe ve Tanrı**, 95.
[87] Kılıç ve diğ., **Din Felsefesi**, 59.
[88] Richards Dawkins, **Dawkins Karmaşası: Natüralizm Saçmalığı**, 185.
[89] Kılıç ve diğ., **Din Felsefesi**, 61.
[90] Taslaman, **Kuantum Teorisi Felsefe ve Tanrı**, 93.
[91] Atalay, Taslaman, **Naturalizm ve Teizm Açısından Aklın Delilinin Değerlendirilmesi**, 381.
[92] Taslaman, **Kuantum Teorisi Felsefe ve Tanrı**, 93.
[93] **age**, 120.

olan miracle' (Latince miraculumdan türemiştir) de tanrısal müdahaleyi ifade eder. Gündelik kullanımda beklenmedik (zor bir sınavı geçmek gibi) birçok olay için 'mucize' ifadesi kullanılsa da bu kavram özellikle tanrısal etkinlik ile ilişkilidir[94]. Mucizelerin doğa yasalarının ihlal edilmesi olarak tarifi, felsefe tarihinde David Hume ile özdeşleşmiştir[95]. Ayrıca Voltaire gibi diğer bazı düşünürler de mucizelerin imkânını dışlamak için mucizeleri 'doğa yasalarına aykırı olgular' olarak tarif etmişlerdir[96]. Hume'un argümanına göre doğa yasalarının işleyiş tarzıyla ilgili gözlenen birçok delile karşı, bu yasaların ihlal edildiğine dair bireylerin tarihsel tanıklıkları hiçbir zaman ikna edici olamaz[97]. Mucizenin bu tanımı ona dini anlamda değerli olan bir tanım vermediği için teist olanların tercih ettiği farklı bir tanıma göre, mucize, yaratıcının evrendeki düzen hakkındaki genel iradesinin dışında olan bir şeydir[98]. Teistler için mucizenin bu anlamı daha tercih edilebilendir; çünkü mucize sadece doğa yasalarının ihlal edilmesiyle meydana gelebilen bir şey değildir.

17. yüzyıl felsefecisi Mersenne doğa yasaları ile işleyen bir düzen varsa, bu düzenin kesintiye uğramasıyla mucizeler tarif edilebilir, böylece mucizeler şaşkınlık uyandıran olaylardan ayırt edilebilir ve değerleri ortaya çıkar. Mekanik evren sisteminin babası Newton da yaratıcının özgürlüğüne vurgu yaparak, yaratıcının istediği anda evrene -gereğinde doğa yasalarını ihlal ederek- müdahalede bulunabileceğini savunmuştur[99]. Doğa yasalarının içerisinde olduğu gösterilebilecek olayların meydana gelmesi de mucizeyi mümkün kılan bir durumdur. Örneğin Descartes, kutsal metinlerde bahsedilen kimi mucizeleri doğal sebeplerle açıklamaya çabalamıştır[100].

Bunu savunan R. F Holland'ın (1965-) kullandığı iyi bir örnek vardır: Oyuncak arabasıyla oynarken tren yoluna giren bir çocuk oyuncağının tekerleğini tren raylarına sıkıştırdığı anda yeşil ışığın yol verdiği tren, ray üzerinde hızla çocuğa doğru yaklaşmaktadır. Çocuk bu treni fark etmez, annesinin tüm çabalarına rağmen çocuk annesini de fark etmez, tüm bu olanlar sırasında trenin makinisti baygınlık geçirir ve sürüş koluna baskı uygulayamadığı için trenin fren sistemleri otomatik

94 **age**, 123.
95 **age**,124
96 **age**,134
97 **age**,124
98 Charles Taliaferro, Elsa J. Marty, "Miracle", **A Dictionary of Philiosophy of Religions**, (New York: Continuum Books, 2010), 151-152.
99 Taslaman, **Kuantum Teorisi Felsefe ve Tanrı**, 135.
100 **age**, 136.

olarak devreye girer. Tren çocuğa çarpacak mesafeye gelmeden tamamen durur. Bu olay ufak çocuğun annesi tarafından yaratıcının bir mucizesi olarak adlandırılır. Çocuğuna trenin çarpmasını engellediği için yaratıcıya şükreder[101].

Bu olayda yaşanan doğal olayların bir araya gelmesi (çok düşük ihtimal dâhilinde olmasına rağmen) ile meydana gelmiş bir olay olarak görülür. Yaratıcı burada doğa kanunlarını kullanarak bir mucize meydana getirmiş olduğuna inanılmaktadır. İşte mucize diye adlandırılan bir olay doğa kanunlarının dâhilinde de gerçekleşmesi mümkün görülmektedir. Metodolojik natüralizm açısından[102] ve Malebranche'nin savında da görülen yaratıcının nedenle sonuç arasındaki bağı kurduğu savı, yukarıda anlatılan olaydaki mucizenin gerçekleşmesinde yaratıcının rolünü gösterdiği söylenebilir[103]. Natüralistlerin savundukları bilim ile dinin uyuşmadığı görüşü, yaratıcının kendi yarattığı yasalara uymadığını söylemektir. Bu nedenle bilim ile dinin uyuşmadığını iddia ederler[104].

Natüralizm anlayışını doğa-evren kapalı bir sistem kabul edip mucizeyi kabul etmeyen bu ontolojik anlayışın mı yoksa doğa-evren kapalı bir sistem olmadığını, yaratıcının yaratma halinde olduğunu, mucizenin yaratıcının iradesinde olduğunu savunan teizmin mi doğru olduğu meselesi temel bir soru olarak karşımızda durmaktadır[105]. Tek yaratıcılı dinlere inananların bu mucizelere bakarak inanç sistemlerini oluşturduklarını ifade etmek son derece yanlış olacak ve aslında bu anlayışa sahip olan insanların mucize diye adlandırılan olayları dini kaynaklarındakilerle (vahiy vb.) örtüştüğünde yani kendi ilahi eylem anlayışlarındaki "ilahi davranış kalıplarına" sığdırdıklarında mucize inançlarının içerisinde düşünecekleri ve inanacakları ile ilgili olduğu düşünülebilir. Teistler için yaratıcının varlığı hepsinden daha önemli yer tutmakta ve ancak yaratıcı isterse mucize gerçekleştirebileceği ifade edilmektedir. Buradan da anlaşılacağı üzere mucizelerden yaratıcıya inanç duymak yerine yaratıcının varlığından mucizelere inanmaya gidiş söz konusu olduğu görülmektedir[106].

---

101 Micheal Peterson ve diğ, **Akıl ve İnanç**, (İstanbul: Küre Yayınları, 2009), 245.
102 Taslaman, **Kuantum Teorisi Felsefe ve Tanrı**, 132.
103 Nicolas_Malebranche, **Hakikatin Araştırılması**, çev. Miraç Katırcıoğlu, (İstanbul. Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 2006), 39.
104 Alvin Plantinga, **Where The Conflıct Really Lies: Science, Religion, and Naturalism,** s. 75.
105 Taslaman, **Kuantum Teorisi Felsefe ve Tanrı**, 131.
106 **age**, 129-130.

Burada Caner Taslaman'ın belirttiği gibi yaratıcının yasaları (İslami bir ifadeyle Sünnetullah) bilinen doğa yasalarından daha geniş yasalar olduğu söylenebilir. Bu yaklaşım ise yaratıcının bir eliyle koyduğu yasaları diğer eliyle bozamayacağına dair teolojik itirazın geçersiz olması demektir; çünkü tanrısal yasalar hakkında tam bir bilgimiz yoktur ve bunlar bizim bildiğimiz doğa yasalarıyla sınırlı değildir[107]. Bu görüş bilimin ilerlemeci yapısının ortaya koyduğu tavırla beraber makul görünmektedir. Mucizelere natüralistlerin açısından bakan teistik düşünürler de yer almaktadır. Modern zamanda ölen Langdon Gilkey (1919- 2004) modern bilimin getirdikleri ile beraber evrendeki nedensel bağın çağındaki teologlar ve din adamlarınca da kabul edildiğini belirtmiş ve bununla birlikte yazılı olarak meydana geldiği iddia edilen olayların gerçekten meydana gelmemiş olduğu kabul edilmiştir [108]. Gilkey; çağdaş teologların ilahi kanunları söylediklerini, mucizeleri ilahi fiille yaratıcının meydana getirdiğini anlattıklarını, ama yaratıcının bunları yaptığına inanmadıklarını iddia eder. İnançları ile ifadeleri arasında çok büyük bir ayrım olduğunu iddia eder[109]. Klasik bilimin verileri[110], Newton (1642-1661) ve Laplace (1749-1827) fiziği ve enerji korunumu kanunu bu görüşlerin savunulmasında önemli bir yere sahiptir. Bu gelişmelerin etkisiyle Rudolph Bultmann (1844- 1976) ve John Macquarrie (1919-2007) ilahi fiilin olmadığını kabul eden filozoflar da vardır. Bultmann tarihi neden ve sonuç ilişkisiyle bağlı bir bütün olarak ve herhangi bir varlık tarafından bu sürece müdahalenin olmadığını ifade eder[111].

Benzer görüşe sahip Macquarrie ise; bilimin sahip olduğu modern anlayışın dünyadakilerin yine dünyadaki olaylarla açıklanabileceği varsayımına sahip olduğunu söyler[112]. Klasik fiziğin bize veremediğini veren Kuantum fiziği ile natüralistlerin iddialarına birer karşı sav üretmek mümkün görünmektedir. Kuantum fiziği ilerleyen bölümlerde ele alındığında evrenin kapalı-sistemsel bir yapıda olduğunu iddia edenlerin temel argümanlarını oluşturmalarına destek olan Newton ve Laplace fiziği de özetle ele alınmaya çalışılacaktır.

---

107 **age**, 133.

108 Langdon B. Gilkey, "Cosmology, Ontology, and the Travail of Biblical Language", **The Journal of Religion**, c. 41, s. 3 (1961), 195.

109 Alvin Plantinga, **Where The Conflıct Really Lies: Science, Religion, and Naturalism,** 70.

110 Burada Klasik Bilim dediğimiz 1 mucizeler konusunda Bultmann ve onun gibi düşünenlerin kafasındaki Newtoncu mekanikle ve geç dönem elektrik fiziği çalışmalarıdır.

111 Alvin Plantinga, **Where The Conflıct Really Lies: Science, Religion, and Naturalism,** .70.

112 **age**, 71.

2.2.1.3. Newton Fiziğine Genel Bir Bakış

Kopernik, Kepler, Galileo ve Newton ile yaşanan süreçte insanlık ilk defa detaylı, sistematik ve bilimsel bir kozmolojiye sahip olmuştur. Artık evren, matematiksel yasalarla tarif edilmekte ve bu yasalar evrenin tümünde geçerlidir[113]. İzafiyet teorisi ortaya konmadan önceki bu uzun dönemde, Newton fiziğinin de etkisiyle durağan bir evren modeli fiziğe hâkimdir[114]. Newton'un çizdiği mekanik evren tablosunda yaratıcıya da yer vardır. Newton, mekaniğin, birçok temel teolojik görüşün temellendirilmesinde bir araç olduğuna inanmıştır[115]. Newton ile beraber mekanik evren anlayışı daha da popüler olmuştur. O, Descartes'in fiziğindeki hataları da düzeltmiştir. Newton, evrensel düzenin yaratıcı tarafından yaratılıp günümüze dek muhafaza edildiğini söyler. Gezegenlerin yörüngelerini yaratıcının tasarımının bir delili olarak sunar. Canlıların yaratılışının ve dış âlemdeki ışığa karşı canlılara gözün verilmesinin tesadüf eseri olamayacağını ifade eder[116].

Newton doğadaki düzenin, maddenin kendisinden kaynaklanmadığını; bazen doğrudan müdahaleyle, çoğunlukla ise doğa yasaları aracılığıyla bunu sağlayan ve evreni yaratan yaratıcının eseri olduğunu savunur. Newton'a göre yaratıcının mekanik sistemin işleyişine müdahalelerde bulunması mümkündür[117]. Newton'un kapalı sistemi ifade eden yasalarından çıkarılan enerjinin korunumu ilkesine göre, izole edilmiş içsel enerji sürekli var olur. Enerji sadece kapalı bir sistemde korunur. Ancak kapalı bir sistem olduğunu savunmak, Newtoncu mekaniğin bir savunusu değildir. Çünkü böyle bir iddiayı deneye tabi tutarak doğrulamanın imkânı görünmemektedir[118]. Newton'un, yaratıcının evrene müdahalesini imkânsız sayan katı determinist bir kişi olarak kabul edilmesinde, Pierre Simon Laplace (1749-1827)'in determinist metafiziği Newton paradigmasına eklemlemesinin büyük payı vardır[119]. Burada Laplace fiziğine kısaca bakılacaktır.

---

[113] Caner Taslaman, **Modern Bilim Felsefe ve Tanrı**, 3bs. (İstanbul: İstanbul Yayınevi 2011), 69.
[114] **age**, 57.
[115] Taslaman, **Kuantum Teorisi Felsefe ve Tanrı**, 35.
[116] Taslaman, **Evrim Teorisi Felsefe ve Tanrı**, 63.
[117] Taslaman, **Kuantum Teorisi Felsefe ve Tanrı**, 99.
[118] Alvin Plantinga, "Divine Action in the World", **The Meaning of Theism,** Ed. John Cottingham (Malden: Blackwell Pub., 2007), s. 114.
[119] Kemal Batak, "Doğa Yasalarının Zorunluluğu, İlahi Fiil ve Mucize -Tanrı Dünyada Fiilde Bulunabilir mi?" **Sakarya Üniversitesi ilahiyat Fakültesi Dergisi**, c. 11, s. 20 (2009), 38.

2.2.1.4. Laplace Fiziği

Newton fiziğine değinirken evreni kapalı bir sistem olarak ele almasında Laplace'nin determinist metafiziğinin eklendiğini ele aldık. Newton ve ondan etkilenen Laplace gibi bilim insanlarının etkisiyle, evrenin büyük bir makine gibi görüldüğü determinist-mekanik bir evren anlayışı yaygınlık kazanmıştır[120]. Sistemli bir şekilde 'bilimsel determinizm'i ilk ifade eden kişi olarak Laplace gösterilir. Laplace'a göre, evrenin bütün parçacıklarının belli bir andaki konum ve hızlarına dair bütün ayrıntıları bilen üstün bir zekâ (Laplace'in cini: Laplace's demon), evrenin geçmişine ve geleceğine dair her şeyi bilebilir[121]. Bu düşünceye göre, maddi dünya, herhangi bir zamanda kanunlarla birlikte meydana gelen herhangi bir şeyin, bir başka zamanda gerçekleşen olayları belirleyeceği parçacıklar sistemidir; mesela t'nin herhangi bir zaman içindeki bir kanunla birlikte bulunduğu dünyanın durumu, t'nin başka bir zamandaki durumunu da belirler. Bu deterministik görüşün özel tanrısal faaliyete (aynı zamanda insan özgürlüğüne de) engel olduğu düşünülmektedir[122]. Plantinga Laplace'ın bu anlayışına, "âlemin nedensel olarak kapalı bir sistem olduğunu ve yaratıcının onda asla özel bir şekilde faaliyette bulunamayacağını kabul ettiğimizde bir sonuca ulaşır" şeklinde ifade de bulunur.

Laplacecı anlayış ancak dünya nedensel olarak kapalı olursa, yani yaratıcı dünyada özel olarak faaliyet göstermez ise doğru olabilir. Eğer yaratıcı böyle davransaydı, büyük Laplacecı anlayış bu hesaplamaları yapamazdı. Başka bir ifadeyle, Laplacecı düşünce, Newton düşüncesi ve kapalılık prensibinin -yani bu dünyanın kapalı bir sistem olduğu- birleşiminden oluşur[123]. Laplace, dünyanın doğa yasalarıyla sıkı bir şekilde yönetildiğini, olasılıkların, araştırması devam eden konulardaki cehaletimizden kaynaklandığını iddia etmiştir[124].

Burada anlaşıldığı üzere Newton ve Laplace'nin sahip olduğu anlayış bize, evrenin yaratıcının müdahalesine kapalı bir sistem olduğu gösterilmektedir. Bazı teologlar ve natüralistlerin savunduğu bu görüşte natüralistler evrenin nedensel olarak müdahaleye kapalı bir sistem olduğunu göstererek bilim ile dinin birbirleriyle

---

120 Taslaman, **Kuantum Teorisi Felsefe ve Tanrı**, 37.

121 **age**, 184.

122 Alvin Plantinga, "Dünyadaki Tanrısal Faaliyet", çev. Fatih Topaloğlu, **Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, s. 37 (2012): 213.

123 **age**, 214.

124 Batak, **Doğa Yasalarının Zorunluluğu, İlahi Fiil ve Mucize -Tanrı Dünyada Fiilde Bulunabilir mi?,** 38.

uyuşmadığını göstermek amaçlanırken, bu anlayışı savunan teologlara göre ise bu uyuşmazlığın aksine din ile bilimin uyum içerisinde olduğunu göstermektir. Ancak bazı teologların bu görüşü bilim ile dinin çatıştığını savunanların görüşlerini güçlendirecek yöndedir. İleriki bölümde Plantinga'nın bu anlayışa karşı yaklaşımı ele alınırken kuantum mekaniği ve klasik bilimin savunduğu anlayıştaki görüşlerdeki değişimlere değinilecektir.

2.2.1.5. Maddi İnsan Anlayışı

Her şeyi doğaya indirgemeye çalışan felsefe ve dünya görüşü olan Natüralizm, tabiat bilimlerinde, insan bilimlerinde, ahlak ve sanat felsefesinde farklı şekillerde her şeyi tabiat kanunları ile açıklamaya çalışır. Bu görüş felsefe tarihinde daha çok materyalizm ile beraber bulunur veya materyalizm yerine kullanılır. Natüralizm varlıkların esasıyla meşgul olarak ruhsal ve manevi bağımsız bir cevherin mevcudiyetini inkâr eden materyalizm ile esasta aynı fikirde kabul edilir[125]. Daha öncede materyalizm ve fizikalizm ile kardeş görüş olarak belirttiğimiz natüralizm, materyalist insan anlayışına sahiptir. Her şeyi doğaya indirgedikleri için natüralistler beden ve ruhu kabul eden düalizmi reddederler. Natüralizmin düalizmi reddettiğini Caner Taslaman şu şekilde açıklar:

> "Natüralizm, düalizmi hem dolaylı olarak hem de doğrudan dışlar. Dolaylı olarak dışlar; çünkü yaratıcının varlığı kabul edilmeyince (felsefi natüralizm) veya yaratıcı yokmuşçasına (metodolojik natüralizm) olgular ele alınınca, birbirinden farklı iki cevherin nasıl bir araya geldiğini ve bunlar arasında uyumun nasıl sağlandığını açıklamak mümkün değildir."

Natüralizm her şeyi maddesel doğaya atfettiği için insan zihninin de bu maddi dünyaya ait olgulardan olduğunu ifade edeceği açıktır. Kardeş görüş ya da sıkılıkla yan yana kullanılan görüş olan materyalizm doğanın temel yapı taşının madde olduğu ve zihinsel süreçler, bilinç dâhil evrendeki bütün süreçlerin maddi kökenli olduğunu iddia eder[126]. Modern dönem natüralistlerin başında yer alan Daniel C. Dennett, zihnin maddi bir fenomenden başka bir şey olmadığını, zihnin sadece beyin olduğunu ifade eder[127].

Natüralistlere göre; yapılan bilimsel çalışmalar ile beraber beyine yapılan müdahalelerin zihinsel durumlar ile ilgili durumlar olduğunun anlaşılmasına neden olmuştur. Burada beyinle ilgili yapılan çalışmalar beynin her durumda zihinsel

---

[125] Süleyman Hayri Bolay, **Felsefe Doktirinleri ve Terimleri Sözlüğü**, 11.bs. (İstanbul: Nobel Akademik Yayıncılık, 2013), 93.
[126] Caner Taslaman, **Kuran ve Bilimsel Zihin İnşası**, (İstanbul: İstanbul Yayınevi, 2015), 19.
[127] Daniel C. Dennett, **Consciousness Explained**, (New York: Back Bay Books, 1991), 33.

faaliyetlerle ilgili olduğunu söylenemese de bu güçlü bir yan oluşturmaktadır. Beyin üzerindeki incelemeler, nöronların (sinir hücreleri) ve nöronların toplu fonksiyonlarının beyin işlevlerinin temeli olduğunu göstermektedir. Bilincin nörofizyolojisinin tam olarak nasıl olduğu, hatta neden uyuduğumuz veya neden anılarımızın beynimizde biriktiği gibi soruların cevabı hala bilinmemektedir. Ancak beyinle ilgili bu bilimsel çalışmalarda, bilinmeyenler bilinenlerden fazla olsa da, zihinsel durumların beyine ne kadar bağımlı olduğunun gösterilmesi, düalizme karşı materyalizmin bir başarısı olarak kabul edilmektedir[128].

Natüralistlerin savundukları monist anlayışlarında düalizmin bu başarısını açıklayabilecek bir savın ortaya çıkmaması ileride bunu açıklayamayacağı anlamına geldiğini iddia etmek gerekli midir? Tartışılabilir. Ancak şu an görülen pencerede bu güçlü sav yerini korumaktadır. Tüm bu açıklamalara rağmen Francis Crick (1916-2004) için bilimsel olarak bilincin açıklanmasında açık ve seçik bir nokta yoktur şeklinde ifade de bulunur[129]. Buradan anlaşılacağı üzere insan maddi bedene indirgenmekte ve zihin beyin ile bir ve özdeş tutulup aynı zamanda inançları da kimyasal ve nörofizyolojik sebeplere bağlayan natüralist-materyalistler olarak ortaya çıkarlar. Bu noktada teizmin yaratıcı varlığını savunma görüşleri ile çatışmaktadır. Pek çok kozmogonik, epistemolojik, ahlaki problemlerin çözümü olarak yaratıcının varlığı ile açıklayan teistik inançlarda[130] yaratıcı ve düalist ruh-beden görüşleri ile insanın bedenin öleceği ama ruh-bilinç noktasında ölümsüzlüğün var olduğu savunulmaktadır.

2.2.1.6. Evrendeki Tasarım Tasarımcısızdır Anlayışı

Son dönemlerde yapılan bilimsel çalışmalar ile beraber yaratıcının varlığının deliline yönelik evrenin bir tasarımcısının olduğuna yönelik son derece iyi argümanlar ortaya konmuş durumdadır. Caner Taslaman'ın yazmış olduğu güzel eser Allah'ın varlığının 12 delili kitabında yer alan evren delilleri örnekleri olan Kelamın Kozmolojik Delili, Yasaların Varlığı Delili, Evrendeki Keşfedilebilirlik Delili, Evrenin Potansiyeli Delili, Yasaların ve Sabitlerin Hassas Ayarı Delili, Fiziki Olguların Hassas Ayarı Delili, Canlıların Tasarımı Delilleri; evrenin bir tasarımcının elinde olduğunu göstermekte, son derece akılsal ve bilimsel olarak da birçok alanda

[128] Caner Taslaman, Modern Bilim Felsefe ve Tanrı, 10.bs. (İstanbul: İstanbul Yayınevi, 2015), 112.
[129] Francis Crick, **Şaşırtan Varsayım**, çev. Sabit Say, (Ankara: Tübitak Yayınları, 2008), III.
[130] Zeki Özcan, **Aqustinus'ta Tanrı ve Yaratma**, (İstanbul: Alfa Yayınları, 1999), 20-21.

kullanılmakta ve yaratıcının varlığına ve evreni var ettiğine dair yapılan araştırmalarda yer almaktadır. Natüralistlerin ise bu delillerin bir tasarımcıya ait olduğunu reddeden görüşleri de vardır.

Bu bölümde Plantinga'nın ele aldığı ve natüralist itirazlara yönelik ortaya koymuş olduğu sağlam eleştirilerle değindiği hassas ayar delilinin kozmolojik versiyonu ve Micheal Behe'nin (1952 -) indirgenemez karmaşıklık üzerine kurduğu biyolojik argümanını ele almayı seçtik. Bu aşamada söz konusu iki delile ve onlara yapılan natüralisttik itirazlara değinilecektir.

2.2.1.7. Hassas Ayar Delili ve Onlara Yönelik Natüralist İtirazlar

Modern bilimin verileriyle, dünyadaki canlılığın oluşmasını evrendeki çok çok hassas ayarlara (fine tuning) borçlu olduğumuzu öğrendik[131].

Caner Taslaman, doğa yasalarındaki ve sabitlerindeki hassas ayarlara şu beş maddede sayılanları örnek göstermiştir:

> "1. Kütle çekim kuvveti yasa olarak var olmasaydı canlılık oluşmazdı. Aynı zamanda kütle çekim kuvveti ("G" harfiyle ifade edilen evrensel kütle çekim kuvveti sabiti) daha şiddetli olsaydı, tüm yıldızlar bu kuvvetin gücüne direnemeden kara deliklere dönüşürdü. Eğer daha zayıf olsaydı, kimya tablosundaki elementlerin çoğunu oluşturacak yıldızlar oluşamayacak. Her iki durumda da canlılık mümkün olmazdı.
>
> 2. Güçlü nükleer kuvvet çekirdekteki proton ve nötronları bir arada tutar. Bu kuvvet olmasaydı canlılık olamayacağı gibi bu kuvvet biraz daha zayıf olsaydı hidrojen dışında hiç bir atom, dolayısıyla canlılık oluşamazdı. Bu kuvvetin şiddetinin farklı olması da yine bütün süreci bozardı.
>
> 3. Elektromanyetik kuvvet daha şiddetli olsaydı kimyasal bağların oluşumunda sorun çıkardı. Eğer daha zayıf olsaydı da kimyasal bağların oluşumu sorunlu olurdu ve canlılık için mutlak gerekli olan atomlar oluşmazdı.
>
> 4. Zayıf nükleer kuvvet biraz daha güçlü olsaydı canlılık için gerekli süreçler olumsuz etkilenirdi. Eğer bu kuvvet biraz daha zayıf olsaydı da yıldızlardaki ağır elementlerin oluşumu olumsuz etkilenecek ve canlılık oluşamayacaktı.
>
> 5. Hayat için gerekli atomlardan en önemli ikisi karbon ve oksijendir. Bu atomlardan karbonun oksijen atomunun rezonansına oranı daha yüksek veya daha düşük olsaydı, bu atomların yıldızların içindeki oluşum süreçlerinde çıkacak sorunlardan dolayı canlılık için gerekli oksijen ve karbon atomları oluşmazdı."[132].

Tüm bu hassas durumlar olmasaydı var olan evrende yaşam ya da var olan düzen durumu olmayacaktı. Tüm bu deliler bir tasarımcının varlığının zorunlu olmasına neden olarak görülen argümanlardır. Dolayısı ile hassas ayar delili yaratıcının varlığının delillerinden teolojik argümanının bir versiyonudur[133].

---

[131] Taslaman, **Evrim Teorisi Felsefe ve Tanrı**, 349.
[132] **age**, 351.
[133] Taliaferro, Drapper, **A Dictionary of Philiosophy of Religions**, 90.

Hassas ayar deliline natüralistlerin getirmiş olduğu itirazlarda vardır. Bu itirazların başlıcaları antropik ilke ve çok evrenler ile alakalı itirazlardır. Antropik ilkenin kozmolojik versiyonuna göre evrendeki hassas ayar bizim yaşamımızı olanaklı kılmıştır. Dawkins'e göre ilahiyatçılar şöyle der; yaratıcı evreni kurarken temel değişmezleri öyle ayarlamıştır ki her ayar yaşamı olanaklı kılacak şekilde var olmuştur. İlahiyatçıların bu anlayışına karşılık Dawkins şöyle demektedir:

"Her zaman olduğu gibi ilahiyatçıların yanıtı oldukça yetersizdir; çünkü yaratıcının varlığını açıklamasız bırakır. Bu hassas ayarı hesaplayacak kadar yetenekte bir yaratıcı, en az bu hassas ayarlı evren modeli kadar olanak dışı olmalıdır. Bu yanıttan ötürü ilahiyatçıların yanıtı mevcut soruna en ufak bir ilerleme olmadığını savunur. Varlığımıza bakarak, doğada yer alan kanunların mevcut yaşamın var olmasına yeterli olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz"[134].

Her şey hayatın evrilmesi için zorunlu olan bir kalıpta ve dar bir alanda oluşmuştur ve bilinç içeren hayat doğmuştur. Stephen Gould'un (1941- 2002) yorumuna göre bu olmuş olan şeyin kendisi ne kadar şaşırtıcı ve ihtimal dışı olsa da, bir şeyin olmuş olması şaşırtıcı değildir ve dolayısıyla bunun için hiçbir hususi izah gerekmez, tabii izahlar yeterlidir[135].

Natüralistlere göre ise evrenin hassas ayarlı olmasını kabul ederiz, ancak hassas ayarlı olmayan bir evreni zaten gözlemleyebilmemiz mümkün değildir. Bu nedenle natüralistler tarafından buradaki kabul edilen gözlemsel seçim etkisini içeren argümanlar yanlış kabul edilmektedir[136].

Çok evrenler itirazına göre evrenin çözümlemez akıbetinin göz önüne alınmasından kaynaklanır. Martin Rees'in *altı değişmezine*[137] dayalı olarak, evrenimiz sonsuz miktarda genişleyebilir, bir noktada sabitleşebilir ya da genişleme ters dönerek daralmaya dönüşebilir. Bu süreç *meşhur büyük*[138] çöküş ile sonlanabilir. Bazı büyük çöküş örneklerinde, evren yeniden genişlemeye başlar ve bu olay sonsuza kadar 20 milyar yılda bir tekrarlanır. Dolayısıyla kanunlar ve değişmezler her defasında yeni değerlerle çıkagelebilirler. Burada evren serilerinin içindeki tüm evrenler yalnızca çok az bir kısmı "ölçüleri" biyogenetik koşullara ayarlıdır. Sonuçta biyogenetik evrenimiz de bu ihtimalin dâhilinde olmalıdır. Çünkü gözlemlenebilir evrenin içinde yaşıyoruz. Ancak tüm bunlara rağmen yeni kanıtlarla evrenimizin sonsuza kadar

[134] Dawkins, **Tanrı Yanılgısı**, 136.
[135] Peterson ve diğ, **Akıl ve İnanç**, 126.
[136] Alvin Plantinga, **Where The Conflıct Really Lies: Science, Religion, and Naturalism,** 200.
[137] Dawkins, **Tanrı Yanılgısı**, 135.
[138] Kozmolojide evrenin tekrar kendi üzerine çökmesine verilen addır.

genişleyeceği iddia edilmektedir. Diğer bir Darwinci çoklu evrenler teorisi olan kuramsal fizikçi Lee Smolin; çoklu evrenlerin ebeveyn evrenlerden doğduğunu ve bu durumun tam gelişmiş bir çöküşte değil daha bölgesel olan kara deliklerde geliştiği teorisi üzerinedir. Smolin'e göre bir çocuk evrenin temel değişmezleri, ebeveyn evrenlerin değişmezlerinin hafifçe 'değişmiş' türleridir. Buradaki kalıtım Darwinci doğal seçilimin başlıca içeriğidir ve Smolin teorisi doğal olarak buna uyum sağlar. Dawkins çoklu evrenler teorisini yalın bir varsayım olarak görmesine rağmen, yaratıcı, zekâ, karar alan üstün bir varlığın olanaksızlığından bahseder[139].

2.2.1.8. Micheal Behe'nin Biyolojik Argümanı ve Natüralistlerin İtirazları

Biyoloji profesörü olan Micheal Behe biyolojik argümanını öne sürdüğünde Darwin'in evrim teorisine yaptığı atıf dikkat çeker. Charles Darwin evrim teorisini savunurken yukarıda değinilen iddiası: "Eğer birbirlerini izleyen, sayısız, küçük değişimlerle oluşması olanaksız herhangi bir karmaşık organın var olduğu gösterilebilseydi, benim kuramım çökerdi." şeklindedir.

Dawkins böyle bir karmaşık organın olmadığına ve örneğinin de gösterilemeyeceğine inanmaktadır.

Micheal Behe'ye baktığımızda, evrim teorisine karşı itirazlarını üç temele dayandırmaktadır. Bunlardan ilkine göre, evrimin ilkeleriyle özellikle tabii seçilim süreçleriyle moleküler seviyede yaşayan hücrelerin karmaşıklığı açıklanamaz. Behe: hücrenin "indirgenemez bir şekilde kompleks" (irreducible complex) olduğunu iddia etmektedir. Doğal seçilime göre, daha önce ifade edildiği gibi, organizmanın her bir parçası zaman içerisinde aşamalı olarak gelişmiş kabul edilmektedir. Behe "indirgenemez kompleks" sistemi şöyle ifade etmektedir:

> "Temel bir işleve katkıda bulunan, hayli uyumlu etkileşim içinde olan parçalardan oluşmuş ve herhangi bir parçanın çıkarılması durumunda sistemin işlevinin fiilen sona erdiği bir sistemdir. Daha genel bir ifade ile 'indirgenemez kompleks' bir sistemi, birbirleriyle etkileşim içerisinde olan ve herhangi birinin çıkarılması durumunda sistemin artık çalışmayacağı öğelerden oluşan sistemdir"[140].

---

[139] Dawkins, **Tanrı Yanılgısı**, 136-140.
[140] Kılıç ve diğ., **Din Felsefesi**, 375.

Bu nedenle Behe indirgenemez kompleks sistemlerin Darwinci evrim yoluyla gerçekleşemeyeceğini iddia etmektedir. Behe indirgenemez kompleks yapılardan birisine bakterilerin hareket etmesini sağlayan kamçıları (Flagella)[141] gösterir[142].

Plantinga, Behe'nin argümanlarına karşı en iyi argümanlardan birinin Draper'e ait olduğunu söyler. Draper'e göre Behe'nin iddia ettiği indirgenemez kompleks sistemlerin gerçekten indirgenemez kompleks sistem olduğunu gösterememiştir. Ayrıca Draper bazı biyokimyacıların bahsedilen sistemlerin kompleks yapıda olduğuna katılmadıklarını ifade eder. Draper belki de bu sistemlerin bir ya da birkaç parçasından yoksun olduğunda bile bu sistemlerin çalışıyor olabileceğini iddia eder. Bir veya iki molekülü eksik olsa bile bahsedilen sistemlerin herhangi biri mükemmel işler şekilde olması mümkün olmaz mı? Ayrıca bu sistemlerin gelişebilmesi için direkt Darwinci bir yol yoksa dolaylı olarak Darwinci bir yol olamaz mı? Draper'e göre Behe bu yolun olanaksız olduğunu gösteren bir açıklamasının olmadığını ifade eder. Behe'nin öncülleri ile bu öncüllerden çıkardığı sonuçlar arasında bir tutarsızlığın varlığını görür[143].

Natüralistler hassas ayar delilini bilimsel olarak kabul etmelerine rağmen bu delillerin bir yaratıcıyı gösterdiğini kabul etmezler. Onlara göre evrende muazzam bir hassas ayar olmasına karşın bunun bir yaratıcının eseri olmadığını, bir tasarımcıyı göstermediğini savunurlar. Bu bir araya gelmesi olasılıksız olmasına karşın onu oluşturabilecek bir yaratıcının da bir o kadar olanaksız hatta ondan daha olanaksız olarak görürler. Çünkü olanaksız görünen bu sistem yaşadığımız gözlemlenebilir evrende gösterilebilirken daha olanaksız görülen yaratıcıyı gözlemlenebilir herhangi bir alanda gözlemleyemedikleri için mümkün görmezler. Micheal Behe'nin biyolojik argümanlarda bu farklı bir durum halini alır. Natüralistler indirgenemez kompleks sistemlerin varlığının olanağından şüphe duyarlar. Bu bölümde akıllı tasarım delilinin bir parçası olan hassas ayar delili ve Micheal Behe'nin indirgenemez kompleks sistem olarak kurduğu biyolojik argümanı ele alınmıştır.

---

[141] Kamçı, **Flagella** ya da **Flagellum**, ince, uzun ve iplik benzeri organeller olup hücrelerin yüzeyinden çıkar, hareket ve beslenmede kullanılır. Aynı zamanda akıcı madde ve tanecik nakline yararlar. Vikipedia

[142] Alvin Plantinga,"Reply to Beilby's Cohort", **Naturalizm Defeated**? Ed. James Beilby (Ithaca/London: Cornell Universty Press. 2002), 210-211.

[143] **age**, 230.

2.2.1.9. Natüralist Epistemoloji: Evrim Süreci ile Oluşan Bilişsel Yetilerimiz Güvenilirdir

Natüralistlerin tezi şudur; "Evrende her ne varsa doğanın parçasıdır ve evrende doğal unsurlar dışında bir şey yoktur." Var olanların araştırma yöntemi ise sadece doğa bilimlerinin yöntemleridir. Tüm bunlar ontolojik natüralizmin kabul ettikleridir. Epistemolojik natüralizm bilginin elde edilme yöntemleriyle ve bilginin doğası ile ilgili bir görüş olarak anlaşılır ve doğa dışında bilgi nesnelerinin olmadığını savunur. Epistemolojik natüralistler bilgiye ulaşma konusunda usçulardan ziyade deneyimcilere yakın bir felsefi duruş sergilerler[144]. Natüralist epistemoloji bilgiyi elde etmede ya da inançları açıklama noktasında da aposteriori metodu benimserler.

Yaygın olan görüşe göre ilk epistemolojik doğalcı olarak David Hume kabul edilir. Ancak 20. yüzyılda ilk akla gelen isim ise felsefeci Amerikalı düşünür Willard Van Orman Quine'dır (1908-2000). Quine'ın karşı çıktığı epistemoloji esas olarak felsefecilerin psikolojik unsurları mantıksal ve bilimsel çalışmalardan uzak tutma çabasını da içine alan *usçu* yaklaşımdır. Quine göre insan denilen varlık etkilere tepki verebilen fizyolojik bir varlıktır. Bizim son derece etkileyici "zihinsel yetilerimizin" olması, aslında bilginin ardından tümüyle fizyolojik ve deneyimsel yapı taşlarının olduğu gerçeğini değiştirmez. Epistemoloji, deneyimsel yöntemlere başvurarak, kanıtlarla kuramlar arasında nasıl bir bağ olduğunu inceler. Buradan anlaşılan, bu iki durum arasında doğal bir bağ olduğunu varsayılmıştır[145]. Doğalcı başka bir isim Alvin Goldman'a (1938 -) göre ise bir inancın güvenilir bir süreçte gerekçelendirilmesi onun iyi bir temellendirmesidir. Bu süreç ancak düşünsel sonuç çıkarmaktan çok deneyimsel araştırmanın sonucunda ortaya çıkabilir[146]. Goldman'a göre bir diğer anlayış bir inancı üreten epistemik güvence ya da temellendirme, psikolojik süreçlerin bir fonksiyonu olmakta ve özellikle zihin bilimine yani bilimsel bir girişime bağlıdır[147].

Plantinga eserlerinde doğal epistemolojiye iki farklı noktada değinmektedir. İlki doğru işlevselciliğin doğal epistemoloji ile yapmış olduğu ilişkidir. Birincisi ile ilişkili olan ikinci durum ise natüralizmin yanlışlığını değil onu evrim süreci ile birlikte kabul edildiğinde, götüreceği noktanın rasyonel olmadığına götüren görüştür.

---

144 Murat Baç, **Epistemoloji**, (İstanbul: Nadir Kitap, 2011), 246.
145 **age**, 246-249.
146 Plantinga, **Allah Bilim ve Felsefe**, 175.
147 Alvin I Goldman, **Pathways to Knowledge**, (New York: Oxford Univercity Press, 2002), 26.

Plantinga’nın getirmiş olduğu eleştirilere değindiğimizde bu konuya ayrıca değinilecektir. Natüralist anlayışta bilişsel yetilerimizin evrim süreciyle oluştuğu iddiasında olan epistemolojik bakış açısı; üretilen bilişsel yetilerin inançların doğru olduğu iddiasında olduğu için doğaüstü bir varlığa yer verilmektedir. Her şeyi doğal yöntemlerle açıklama ile ele alan natüralist anlayışta bu beklenen bir durum olarak düşünülse de Plantinga argümanlarında güçlü bir şekilde eleştiriler getirmiştir. İlerleyen bölümlerde bunlara değinilecektir.

3. PLANTİNGA'NIN NATÜRALİZM ELEŞTİRİSİ VE NATÜRALİZME KARŞI EVRİMSEL AGRÜMANI

Plantinga natüralizme eleştirilerini daha önce ele almış olduğumuz natüralisttik anlayışlara karşı yapmaktadır. Plantinga'ya göre bilim ile teistik inançlar arasında natüralistlerin savunduğu çelişkinin var olduğu iddiasının aksine her iki alan arasında yüzeysel bir çelişki olmakla birlikte derin bir uyum bulunmaktadır. Hatta natüralistlere karşı bilim ile natüralizm arasındaki yüzeysel uyumun varlığını kabul eder ama onların arasında derin bir çelişki olduğunu savunur[148]. Plantinga natüralizmin kendi kendini çürüttüğünü savunduğu ve buna karşı geliştirmiş olduğu bir *evrimsel argüman* ortaya koyar. Bölümün devamında Plantinga'nın natüralist anlayışlara karşı ortaya koyduğu itirazlara ikinci olarak ise güçlü argümanı olan evrimsel argümanı ele alınacaktır.

3.1. Plantinga'nın Natüralist Anlayışlara Karşı Eleştirisi

3.1.1. Evrim Süreci Teizm ile Çelişmez: Evrim Süreci Kör/ Kılavuzsuz Değildir

Plantinga'ya göre teistik veya ateisttik delilciliğin epistemik ifadesi olan temelciliğin yetersizliğinden hareketle dini inançların (tanrı inancı) herhangi bir delile ihtiyaç olmayan temel inanç olarak nitelendirilmektedir[149]. Plantinga'ya göre Natüralistler, normalde, neden bilimin natüralizmi garanti ettiğini veya desteklediğini düşündüklerini açıklamazlar; onlar, genellikle, sadece olguyu ilan etmekle yetinirler. Yine Plantinga'ya göre; normalde onların ilan ettikleri şey, mesela kuantum mekaniğinin, genel izafiyetin veya elementlerin periyodik tablosunun değil de Darwin'in, teizmi ve tabiat üstücülüğü tahtından indirdiğidir. Ancak bu, zihinsel bir keşmekeşin neticesidir. Başka bir ifadeyle kılavuzlu ve kılavuzsuz evrim (guided and unguided evolution) arasındaki, ciddi bilim ile felsefi veya teolojik eklenti arasındaki keşmekeşin sonucudur.

[148] Plantinga, **Where The Conflıct Really Lies: Science, Religion, and Naturalism**, ix.

[149] Nebi Mehdiyev, **Dini Epistemolojiye Giriş, Tanrı İnancının Rasyonelliği**, 2.bs. (İstanbul: İsam Yayınları, 2014), 75.

Bu durumu şöyle özetlemektedir; bilimsel evrim teorisi, bu haliyle, Tanrı'nın, amaçladığı hedeflere ulaşacak bir tarzda evrimin seyrine rehberlik edip düzenlediği, onu planlayıp yönettiği düşüncesiyle tamamen bağdaşmaktadır. Belki O, doğru mutasyonların doğru zamanlarda ortaya çıkmasına sebep olmakta; belki belli bir popülâsyonu yok olmaktan muhafaza etmekte; belki, birçok başka şekillerde faaliyette bulunmaktadır[150].

Natüralistler tarafından burada bir itiraz getirilebilir: Eğer rastgele genetik mutasyonlar varsa, buna bir yaratıcının sebep olmuş olması gerekli midir? Her şey neden şans faktörü ile açıklanabilmesin veya şans faktörü ile meydana gelmiş olmasın?[151].

Modern biyologlardan Ernst Mayr (1904-2005) ve Elliott Sober'a göre rastgelelik böyle bir mana içermez. Elliott Sober, yaşayan organizmaların içerisinde veya dışarısında, meydana gelecek mutasyonların hangisinin daha yararlı olacağına karar verecek fiziksel bir mekanizmanın olmadığını ifade eder[152].

Buradan çıkarılabilecek sonuç mutasyonların rastgele olması, onların olmasına sebep olacak bir yaratıcı olma fikri ile çelişmemektedir. Burada inançlarımızla asıl uyumsuz olan, evrim süreci hakkında savunularda bulunan birçok düşünür ve bilim adamının savunduğu nokta, evrim sürecinin kılavuzsuz olmasıdır[153].

Evrim konusunda yazan ünlü düşünür Richard Dawkins'in bahsetmiş olduğumuz, evrimsel olarak mümkün gördüğü; insan gözünün gelişimini örneğini ele alarak; Darwincilerin basitten kerte kerte daha karmaşık bir yapıya uzanan açıklamaları ile canlının şu andan geçmişe, tek hücreli canlı yapıya kadar, geri götürülmesi şeklinde bir dizin olarak savunulan, karmaşık canlıların mutasyonlar ve doğal seçilim ile ortaya çıkmasıdır. Plantinga burada Dawkins'e birçok itirazda bulunabileceğini ifade eder. İlkin böyle bir süreç sadece insan gözü için değil var olan tüm hayat formlarında görülebilmelidir. Yani tüm hayat formlarında bu durum geçerli halde olmalıdır. İkincil olarak ileri sürülen sürecin başına olasılığı olan değil, gerçekliği olan tek bir hücreli organizma konulmalıdır. Bir diğer itiraz olarak tek hücreli canlı organizmasından günümüzdeki karmaşık yapıdaki canlı forma kadar olan hayat formları var olmasa bile olası durumda olmalıdır.

---

150 Plantinga, **Allah Bilim ve Felsefe**, 177.
151 Plantinga, **Where The Conflıct Really Lies: Science, Religion, and Naturalism,** 11.
152 Plantinga, **age**, 11.
153 **age**, 12.

Bir diğer getirilebilecek itiraz ise tek hücreli olan canlıdan günümüzdeki en karmaşık yapıda olan insan canlısına kadar gelen tüm hayat formları tek tek birimleri bir sıra düzenine, zamansal sınırsızlık olmayacak şekilde, belli bir eşitlik aranmayacak şekilde olması şartı olmadan da ya da olabilecek şekilde sokulabilmelidir. Son olarak tüm bu canlı yapının kendinden önce gelen canlı formdan gelişi güzel mutasyonla ortaya çıkmış olmasının mantıklılığı anlayışıdır. Buradaki mantıklılık Plantinga'ya göre mantıksal imkân değil biyolojik imkân olmalıdır. Dawkins'in bir şeyin olması olanaksız değilse o "mantıklıdır" görüşünü eleştiren Plantinga kendi görüşünü ortaya koyar; o zaman evrimsel bu sürecin ilahi bir fiil veya amaçla yaratıcının müdahalesinde olabileceğini savunur. O'na göre ilahi fiil de olanaksız değildir[154].

Tüm bunlara rağmen eğer insan gözü için şu andan ilk canlıya uzanan bir dizi olduğu kabul edilse bile, gözün işlev görmesi için sadece bu durum yeterli değildir. Gözün işlemlerini yerine getirebilmesi için ilaveten ilgili optik sinirlere bağlı durumda olan bir beyin veya beyinin işlevini görecek bir organ ya da organ parçası olması lazımdır. Bunun yanı sıra Dawkins dizideki bitişik yapılar arasında fark yeterince küçük olduğunda, gereken mutasyonların kendiliğinden olacağını söylerken, "hislerime göre" (my feeling is that...) ifadesini kullanmaktadır. Bu ifade onun iddiasının temelsiz, desteksiz, varsayıma dayalı, tartışmalı bir iddia olduğunu göstermektedir[155].

Dawkins'in iddiası şöyle formüle edilmektedir:

"P, astronomik olarak olanak dışı değildir.

Öyleyse, p doğrudur."

Plantinga bir örnek vererek Dawkins'in iddiasına cevap verir. Şu örneği vererek devam eder Plantinga; eşine gelecek sene 50000 dolar zam aldığını söyler, eşi ona cevap olarak, neden böyle bir düşüncesinin olduğunu sorar. Plantinga eşinin bu sorusuna, söylediği şeyin astronomik olarak olanak dışı olmadığını bu konuda bütün bilgisinin bu olduğunu söyler. Plantinga Dawkins'in iddiasının böyle bir şey olduğunu ifade eder. Dawkins'in canlılar dünyasının tasarımsız olduğunu göstereceğini ifade ederken, sonuçta bunun sadece mümkün olabileceğini göstermiş olmaktadır. Ancak Plantinga'ya göre; sadece olası durumlara dayalı bir iddia çok etkileyici değildir[156]. Dawkins teizmin çok büyük ihtimalle yanlış olduğunu

---

[154] **age**, 19-20.
[155] **age**, 21.
[156] Plantinga, **age**, 25.

düşünmektedir, ancak düşüncesinin ispatı söz konusu olduğunda, bunu imkânsız olduğu yönündeki iddiaları reddetmenin tek başına yeterli olacağını sanmaktadır[157]. Teizme göre, yaratıcı zorunlu bir varlıktır. Yani onun var olma ihtimali 1 iken var olmama ihtimali 0'dır. Dawkins, yaratıcının varlığının ihtimal dışı olduğunu teklif ettiğinde, bize bu sonucu veren destekleyici bir delil borçludur. Ancak Plantinga'ya göre Dawkins, bir delile ihtiyaç duyduğundan bile habersiz görünmektedir[158]. Plantinga'ya göre asıl sorun, Dawkins'in natüralizmi gizli bir öncül olarak kabul etmesi ve natüralizmin yaratıcının yokluğu ile kılavuzsuz evrimi içermesidir[159].

Yine Plantinga'nın, Dawkins'in yaratıcının karmaşıklığı üzerine yaptığı yoruma da itirazda bulunur. Plantinga burada bir örnekle cevap vermektedir:

> "Uzak bir yıldızın etrafında dönen yabancı bir gezegene indiğimizi ve orada görünüşü ile işleyici 1941 Allis Chalmers traktörlerine benzeyen makineler keşfettiğimizi varsayalım; grup lideri 'şu traktörlere bakın, burada akıllı bir tasarımcı olmalı' der ve ikinci bir sınıf felsefe öğrencisi ise itiraz eder: 'Bir dakika! Hiçbir şey açıklamadınız. Bu traktörleri tasarlayan herhangi akıllı bir canlı en az onun kadar karmaşık olmalıdır.' Şüphe yok ki öğrenciye söylenecek şey, az bilmenin tehlikeli bir şey olduğu, ilk roketle evine dönüp başka bir veya iki felsefe kursuna gitmesi gerektiği olur."[160].

Plantinga düzenli karmaşıklığa burada açıklama getirmemektedir aslında, sadece yaratıcıda en az onun kadar karmaşık olmalı demenin düzenli karmaşıklığa bütün bir açıklama getirmediğini göstermektedir[161]. Bu örnekteki traktörlerin tasarımcısının en az onlar kadar karmaşık olduğunu kabul etsek bile, traktörlerin varlığını bir tasarımcı ile açıklamak yine de makul olur[162]. Klasik teolojiye göre ise yaratıcı karmaşık değil basit bir varlıktır. Yine de Dawkins'in karmaşıklık tanımına göre de karmaşık değildir. Çünkü Dawkins'e göre, bir şeyin parçaları sadece şans eseri ortaya çıkması muhtemel olmayacak şekilde düzenlenmiş ise karmaşıktır[163]. Aslında yaratıcı bir ruhtur, maddi bir nesne değildir ve parçalardan oluşmaz[164]. Dawkins'e göre, düzenli karmaşıklık bir tasarımcı ile açıklandığından tasarımcının zihni açıklanamaz, teizmde de tasarımcının zihni konusunda bir açıklama yoktur. Plantinga'da, yaratıcının varlığının ve zihnin doğal yollarla teizm tarafından açıklanmaması teizm aleyhine bir

---

157 Plantinga, **"Dawkins Karmaşası: Natüralizm Saçmalığı"**, 183.
158 Plantinga, **age**, 185.
159 **age**, 191.
160 Plantinga, **Where The Conflıct Really Lies: Science, Religion, and Naturalism,** 27.
161 Plantinga, **age**, 27
162 Engin Erdem, "Ateizm ve Kanıtları", **Din Felsefesi El Kitabı,** Ed. Recep Kılıç, M. S. Rençber (Ankara: Grafiker Yayın, 2014), 175.
163 Dawkins, **Kör Saatçi**, 9.
164 Plantinga, **Dawkins Karmaşası: Natüralizm Saçmalığı**, 184.

kanıt değildir; çünkü bütün açıklamalar bir yerde son bulur ve teizm açısından açıklamaların son bulduğu yer yaratıcıdır[165].

Önceden bahsettiğimiz bir örnek üzerinden Plantinga, Dawkins'in Boeing 747 örneğine matematiksel olarak bakıp sonucunda kendi anlayışına uygun hale getirmesine de itiraz eder. Mevzu bahis olan örneğinde Notre Dame Stadyumundan büyük bir tezahürat duyulduğunu varsayar. Oluşan yüksek seslerin sekiz olası nedene bağlar; birinci ihtimal gol atılmış olabilir veya skor bir puan artmıştır veya uzun bir pas atılmış olabilir veya güvenlikle alakalı önemli bir durum olmuş olabilir veya oyuncu rakip sahanın tehlikeli bölgesine hızlı bir koşu yapmıştır veya rakip tarafın koşucusu yakalanmıştır ya da önemli bir pas kesilip olası atak durdurulmuştur. Plantinga gol pozisyonunun diğer ihtimallerden biraz daha fazla olması bize gol pozisyonunun yaşandığına mecbur edilemez bir durumdur[166].

Plantinga, Daniel Dennett'ın, evrim hakkında yazar ve kılavuzsuz evrim anlayışını savunmasını, evrim hakkında şüphe duymayı bile cahillik olarak görmesini, evrim anlayışının teistik inançlar için tehlikeli görmesini eleştirir. Plantinga'ya göre teizim için tehlike oluşturmayan Dennett'in kılavuzsuz olarak gördüğü evrim teorisi görüşlerinin birçoğu teizmle bağdaşmayabilir. Tehlikeli olacak kısmın kılavuzsuz evrim teorisini reddetmektense kabul etmek için iyi sebepler olduğunda ortaya çıkar[167]. Dennett, kılavuzsuz evrim sürecinin, zihinsel süreçler dâhil, mevcut hayatı oluşturmasının mantıksal olan imkânını göstermiş olabilir; ancak biyolojik imkânın bunun ardından geldiği söylenemeyeceği gibi aynı imkân, evrim sürecinin kılavuzlu olmasında da yer almaktadır[168].

Plantinga, Draper'ın natüralizm için iyi kanıtlarımız olduğunu savunmasına, teizmin olasılıkla açıklanamayacağını söyleyerek ona itiraz eder. Plantinga'ya göre teizmin olasılıkla açıklanamayacağını iddia ederek Draper'i eleştirir. Ona göre teizm ya zorunlu olarak doğrudur ya da zorunlu olarak yanlıştır.

3.1.2. Doğa/Evren Nedensel Olarak Yaratıcının Müdahalesine Açıktır Görüşü

Daha önce de belirtildiği üzere natüralistler evreni kapalı ve nedensel bir sistem olarak görmektedirler. Yine Natüralistler göre, evrenin nedensel olarak fizik

[165] Erdem, **Ateizm Kanıtları**, 175.
[166] Plantinga, **Where The Conflıct Really Lies: Science, Religion, and Naturalism,** 28-29.
[167] Plantinga, **age**, 36-37.
[168] Plantinga, **age**, 38-39.

kanunları ile kendi içyapısında işleyen kapalı bir sistem olmasında ilahi fiilin etkisinin olmaması da beklenen bir durumdur. Modern teologlar da yine aynı şekilde yaratıcının yaratma fiiline değil ama mucize gibi konulara muktedir olmadığı görüşündedirler. Bu noktada din ile bilimin çeliştiğini düşünmektedirler. Ancak evrenin nedensel olarak kapalı bir sistem olduğunu ve bilimin tüm dinamiklerini açıklanabileceğini söylemektir ve bu nokta da benim de ciddi şüphelerim vardır. Ruh ve bilinç gibi en göz önünde bulunan durumun bile yaratılıştan itibaren hala açıklanmamasını ciddi kanıtlar olarak öne sürmek çok fevri görüş olarak görülmese gerek.

Plantinga, klasik fizik ile nedensel olarak kapalı evren modeli ve kuantum mekaniğinin sonuçları ile itirazlarda bulunmaktadır. Öncelikle Plantinga; “hiçbir fizik kitabında evrenin nedensel olarak kapalı bir sistem olduğu yazılı değildir”[169] demektedir. İddia edilen kapalı evren modeli klasik fiziğin ileri sürdüğü bir iddia değil, klasik fiziğe teolojinin veya metafiziğin bir eklentisidir. Dolayısı ile ortada bir din-bilim çatışması değil, yalnızca bir din-metafizik çatışması vardır[170].

Plantinga’nın en önemli itirazını ise modern bilimin ortaya koyduğu kuantum mekaniği sonuçları ile ileri sürer. Klasik fizikten oldukça farklı olan kuantum fiziği bize klasik fiziğin tam zıttı olan maddeyi nedensel değil tamamen olasılık dairesinde indeterminist bir yapıda sunar. Kapalı nedensel sistemi bize aşılayan klasik bilim yerine artık bilim camiasında önemli bir yer halini alan kuantum mekaniği atom altı parçacıklarının beklenenden daha farklı halde davranan yapısını inceler. Günümüze kadar gelişerek gelen son noktada kuantum mekaniği bize kendisini böyle sunmaktadır. Parçacıkların klasik bilimin sunduğu verilerden çok daha farklı davranışlarını ortaya koyan kuantum mekaniği klasik fizikten oldukça farklılıklara sahiptir. Klasik fizik beklendiği gibi belki de bizlere nedensel olarak kapalı determinist bir evren modeli sunarken, kuantum fiziği alışılagelmiş klasik fiziğinin oldukça dışına çıkar ve farklı bir pencere çizer. Bu iki bilim kolunun iddiaları için örneğin; Laplace’nin sistemine bakarsak, sisteminde t zamanındaki bir parçacığın sonraki t* bir zamandaki konumu bilinebiliyor iken ya da bilindiği düşünülürken, kuantum mekaniğinde ilgili parçacığın t*’deki konumu ile ilgili gözlemcinin durumuna göre değişen olasılıklar bilinebilmektedir. Kuantum mekaniğinin

---

[169] Plantinga, **age**, 79.
[170] Plantinga, **Dünyadaki Tanrısal Faaliyet**, 213.

yasalarına göre bu parçacığın, t'deki bilinen konumuyla t*'deki olası konumlarının hepsi mantıklıdır. Aynı şekilde bu parçacığın t'deki bilinen görünümü ile t*'deki olası görünümlerinin hepsi tutarlıdır. Olaya olasılık penceresinden bakan kuantum mekaniğini ele alınca fizik kuralları (kuantum fiziğini içeren modern zamandaki bilim dâhilinde) sadece ilahi fiiller arasında değil mucizeler arasında da açık bir çatışma olmamaktadır[171]. John Earman'a (1942-) göre, mucizeyi doğa kanunlarının imkân vermediği bir durum olarak tanımlarsak, suyun şaraba dönüşmesinde veya benzeri mucizevî olarak görünen olaylarda kuantum mekaniğine göre açıklayabildiği için mucize meydana gelmemektedir. Bu duruma mucize demeye gerek kalmaz; çünkü kuantum mekaniğinde buna benzer olaylar çok çok küçük ihtimaller dâhilinde mümkündür[172].

Kuantum mekaniğinin ortaya koyduklarının ilahi fiil ile bilimin mümkün olmasına olanak tanımasına rağmen hala ilahi fiil ile bilimin çatıştığını düşünen bilim adamları ve düşünürler vardır. 1988 yılından itibaren ve uzun bir süre devam eden İlahi Fiil Projesi (The Divine Action Project) ismiyle adlandırılan yayınlar ve konferanslar serisindeki isimlerin birçoğu bu düşüncededir[173]. Bu projeye katılan çoğu isim, dünyadaki ilahi fiilin doğru açıklanmasının müdahale dışı bir şekilde olması gerektiğine inanırlar[174]. Onların ilahi müdahaleye karşı görüşleri temelde üç sebebe dayandırılmaktadır[175]. George Ellis'in (1939 -) örneğine dayanan ilki kötülük problemine dayalıdır. Örneğinde eğer yaratıcı bazı zamanlarda (Kızıldeniz'i ikiye bölmesinde olduğu gibi) mucizevî müdahaleye izin veriyorsa, onun diş ağrısını hafifletmek ya da Auschwitz'deki (bir Nazi toplama kampı) kötülükleri azaltmak için neden mucizevî müdahaleye izin vermedi[176]. Plantinga'ya göre iyi bir sebebi olduğunda yaratıcı mucizesini gerçekleştirir. Yaratıcı Lazarus'un diriltilmesine neden müdahale ettiğini ve Auschwitz'de neden müdahale etmediğini bilemeyiz fakat bu bizi yaratıcının hiçbir zaman müdahale etmediği sonucuna götürmemelidir[177]. İkinci olarak Ellis'in ortaya koyduğu ve özgür iradeli bir varlık

---

171 Plantinga, **Where The Conflıct Really Lies: Science, Religion, and Naturalism,** 92-94.
172 **age**, 95.
173 Örnekler için bknz. Plantinga, **age**, 97.
174 Plantinga, **age**, 97.
175 Plantinga, **age**, 101.
176 George Ellies, "Ordinary and Extraordinary Divine Action: The Nexus of Interaction", **Philiosophy, Science and Divine Action**, Ed. F. Leron Shults ve diğ. (Boston: BRILL, 2009), 334.
177 Plantinga, **Where The Conflıct Really Lies: Science, Religion, and Naturalism,** 101.

için gerekli olduğunu düşündüğü maddenin yapısı bir yaratıcı veya başka doğaüstü bir failin müdahalesine açık olmayan kanunlar içerir[178].

Plantinga'ya göre ise akıllı özgür bir varlığın özgür iradede bulunabilmesi için ilahi müdahalenin olmadığı bir durum gerekli değildir; ancak ana ilke evrendeki düzenlilik ve tahmin edilebilirliktir[179]. İnsan olarak yaptığımız eylemlerin sonuçlarını tahmin edebilmeliyiz ki güvenle yaşama devam edilebilsin, bunun gerçekleştirilebilmesi için evrende düzenlilik olması beklenen bir durumdur. Yaratıcının ise burada bazı müdahalelerde bulunması bu düzeni bozacağı ya da özgür eylemlerimize engel teşkil edeceğini düşünmek sınırlı bilgimizle katı bir karar olabilir. Yaratıcı diye kabul edilen bir varlığın eylemlere-evrene müdahale ya da müdahale olmadan ilahi eylemlerde bulunması onun kudretlerinden birisinin olabileceği gayet muhtemel karşılanması beklenen bir durumdur. Yaratıcıyı aklımızın ya da evren anlayışımızın içerisinde bir yerde eylemlerinin sınırlarını belirlemek ya da ona mantıkla sınır çizmeye çalışmak aciz bir anlayış olacaktır. Yaratıcının aklın kabul etmediği paradoksları da mümkün kılacak yetkinlikte olması şaşılası bir durum olmamalıdır.

Üçüncü olarak ilahi müdahaleye yapılan eleştiriye Plantinga ilahi tutarsızlık itirazı (the divine consistency objection) adını vermektedir. Plantinga'ya göre kendisinin yarattığı düşünülen var olan düzene müdahale eden yaratıcı düşüncesi, akılsal olarak bu düzeni yaratan (kendi yarattığını bozmayan) bir yaratıcı düşüncesi ile bağdaşmaz[180]. Örneğin yaratıcının başlangıçta suyun şaraba dönüşebilmesi imkânsız bir düzen yarattıktan sonra bu düzenini daha sonra bozup düzene aykırı olan suyun şaraba dönüşmesine neden olacak mucizeyi gerçekleştirmesi, *ilahi fiil projesi*'ndeki isimlerin neredeyse tamamı için rasyonel olarak tutarsız bir durumdur. Plantinga burada yapılanın itirazın bilimsel değil teolojik bir itiraz olduğunu ifade eder. Ancak Plantinga burada kendi itirazını ortaya koymaktadır. Ona göre, yaratıcı açısından bunu yapmak için iyi sebepleri olmadığında yaptığı eylem akılsal olarak eylemi tutarsız görür. Yaratıcının kendi yarattığı evreninde sebep sonuç ilişkisini bozacak iki farklı sonuç ortaya koyan, iki farklı şekilde davranması için geçerli iyi sebepleri olabilir[181].

---

[178] Plantinga, **age**, 102.
[179] Plantinga, **age**, 102.
[180] Plantinga, **age**, 104-105.
[181] Plantinga, **age**, 105-106.

3.1.3. İnsan Sadece Bedenden İbaret Değildir

Plantinga insanın beden ve ruhtan oluştuğunu savunan dualizmin karşısında duran natüralistlerin monist anlayışını eleştirmektedir. İki argümanı ile monist anlayışlara eleştirisini getirir. İlk argümanını imkân ikinci argümanını ise imkânsızlık üzerine ortaya koymaktadır. Burada bahsedilen *Yer değiştirme argümanı* (The Replacement Argument) şeklinde adlandırdığı mantıksal imkândır. İnançlarımızın olduğu kabul edildiğinde materyalizmin yanlış olacağını ileri süren inancımızın olamayacağını savunan imkânsızlıktan türetilen argümandır. Argümanlara yakından bakmak gerekir.

İlk olarak *yer değiştirme argümanına* bakıldığında; Plantinga "ben" dediğimiz bir cevheri varsayıp onu ele alarak argümanına başlamaktadır. Materyalistler buna "ben" cevheri, maddi olan bir cevherdir. Bu cevher beyin ya da beynin bir parçası yahut çok daha farklı bir şey olabilir. Örnek olarak; bedenle birlikte var olan ancak bedeni durumdan farklı, onunla aynı maddeden yapılmış herhangi bir şey olabilir[182]. Bir diğer durum ise Plantinga bedenimizi "B" diye adlandırır. Bu bedenimiz şu an içinde bulunduğumuzu varsaydığımız bedenimizdir; şu an için sahip olduğumuz makroskopik anlamda organlarımız, uzuvlarımız gibi parçalardan ve mikroskobik anlamda bedenimizdeki hücreler, atomlar, moleküller parçaların toplamından oluşmuştur. Yer değiştirme argümanının imkânı, bizim bedenimiz yani "B"nin, varlığını devam ettiremediği durumda da "ben" cevherinin varlığını devam ettirmesinin mümkün olmasından doğar[183].

Makroskopik anlamda ele aldığımızda organ nakli ya da protezi örneklerinde de görülebileceği gibi, orijinal organ bir başkasıyla yer değiştirdiğinde yani "B" daha fazla var olmadığında bile, "ben" cevherinin varlığını sürdürmesi mantıksal açıdan mümkündür. Plantinga'ya göre beyin içinde geçerli olan aynı imkân söz konusudur. Bu imkânı şöyle açıklamaktadır; öncelikle H1 ve H2 olmak üzere beynimizin iki yarım küresini varsayar. Daha sonra rastgele bir zaman durumunda beynin sadece bir yarım küresinin çalışır haldeyken diğer yarım kürenin uyumakta olduğunu varsayar. Gece saatlerinde etkin olan yarım kürenden - varsayalım ki H1-, etkin olmayana -H2- bütün bilgiler ve dataların transfer olduğunu kabul eder. Bu transferlerden birinden önce H2'yi aynı fonksiyona sahip başka bir yarım küreyle değiştirdiğimizde,

---

[182] Alvin Plantinga, "Against Materyalism", **Faith and Philosophy,** c. 23, s. 1, (2006): 4.
[183] Plantinga, **age**, 4.

Plantinga'ya göre bir sorunla karşılaşmayız. Zamanla H1'de değişse ve ilk andaki yarım kürelerin ikisi de ortadan kalksa bile beynin çalışmaya devam etmesi, Plantinga'ya göre, mantıksal açıdan mümkündür. Yine aynı imkân, bedenden farklı, ancak onunla birlikte bulunan ve aynı maddeden yapılmış tuhaf cevher görüşü için de geçerlidir[184].

Mikroskobik açıdan duruma bakıldığında, günümüz bilim anlayışına göre de bedenimizdeki bütün atomlar belirli süreler dizininde yenileriyle yer değiştirmektedir[185]. Bu yer değiştirme doğrudan olmamaktadır. Örnek olarak oluşan yeni hücre, organizmada bulunan hücre ile yer değiştirmeden önce, organizmada mekânsal ve zamansal bir yeri olmasına rağmen, eski olan hücrenin yaptığı görevlerini hemen yapmaya başlamaz. Bundan önce organizmada asimile olur. Plantinga da bu asimilasyon zamanı önemli bir yer tutmaktadır. Asimilasyon zamanı olarak yeni hücrenin organizmada yer almasından sonra eskisinin yerini aldığı duruma kadar olan zaman dilimidir. Bu zaman olumsal (contingent) bir zamandır yani organizmanın farklı parçaları için farklılık gösterebilir. Yine Plantinga argümanında yer değiştirme zamanı vardır. Bu zaman da olumsal olup, eski parçayla yeni parçanın yer değiştirmesindeki geçen zamansal dilimdir[186]. Bütün bunları bir araya getirdiğimizde *yer değiştirme argümanını* elde ederiz. Buna göre; "B"deki hücrelerin, diğerleriyle yer değiştirmesi ve orijinallerinin hemen yok olması sırasında, "ben"im var olmaya devam etmem ve "B" ile bu hücrelerin yer değiştirme zamanının, asimile zamanında kısa olması mümkündür[187].

Plantinga'nın imkânsızlıktan ürettiği argümanına bakılırsa, argüman önemli bir öncül olan biri, düşünen bir varlık olmamızdır. İnsanlar düşünen birçok duyguya sahip olan ve birtakım bilinçli olma durumuna sahiptirler. Bu özelliklere sahip olan bilinçli varlık olan biz ve bu özelliklere sahip olmayan maddi olan şeylerle biz özdeş olamayız. Plantinga bilinçli olan varlıklarda bulunan maddi varlıklarda bulunmayan bilinç durumu ve inanç durumundan yola çıkar. Materyalistlere göre inançlar beyinde ve sinir sistemlerinde bulunan yapılardır. Bu yapılar birbirleriyle basit ve karmaşık şekilde nöronları içermektedir. Bir nöron ise, diğer bir nörona sinapslarla bağlanır ve bir nöronun sahip olabileceği binlerce sinapslar vardır. Bundan dolayı da yaklaşık 10

---

184 Plantinga, **age**, 4-5.

185 L. Rudder Baker, "Persons and the Metaphysies of Resurrection", **Religious Studies**, c. 43, s. 3, (2007): 338.

186 Plantinga, **Against Materyalism**, 4.

187 Plantinga, **age**, 6.

üzeri 15 sinaptik bağlantı vardır. Bu nedenle inanılmaz derecede fazla muhtemel beyin halleri olduğu varsayılır. Bunlarla beraber materyalist bakış açısına bakıldığında inanç durumlarında iki özellik vardır. İlki nörofizyolojik veya elektrokimyasal özellikler, ikincisi ise içeriğidir. Örneğin benim bugünlerde natüralizm pek moda olduğuna dair inancım, *natüralizm bugünlerde pek moda* önermesini içerir. Plantinga'ya göre, materyalist anlayış için sorun işte burada yer almaktadır. Yani nasıl olur da nöronların birleşmesi veya bir grup maddi objenin ateşlenmesi bir içeriğe sahip olabilir? Tek başına bir nöron bir inanç değilken ve bir içeriğe sahip değilken, nasıl olur da bunların birleşmesi bir içerik, inanç oluşturabilir?[188].

3.1.4. Evrendeki Tasarımın Bir Tasarımcısı Vardır

Plantinga'ya göre, teolojik delilin kapsamına giren tasarım delili, ontolojik delilden daha ikna edicidir[189]. Plantinga daha önceden gördüğümüz Micheal Behe'nin biyolojik argümanına, yine daha önce gördüğümüz natüralistlerin hassas ayarın kozmolojik versiyonuna karşı itirazlara cevap verir. Plantinga Antropik ilke olan itiraza; hassas ayarlı olduğunu gördüğümüz durumlar hakkında, onlar için öyle olmalarını gözlemlememiz hakkında onların öyle olduğunu gözlemlememiz için öyle olmaları gerektiğini söylemenin konuya herhangi bir açıklama getirmediğini söyleyerek cevap verir. Plantinga, antropik ilke itirazının yer aldığı gözlemsel seçim etkisini açıklamak için kullanılan örnekte diğer itirazı görülür. Şöyle ki; örnek hassas ayar delilindeki durumun aynı formda olmadığına yönelik bir durumu göstermeye yöneliktir. Gözlemsel seçim etkisini açıklamak için ortaya konulan örnek şöyledir. Sadece 1 inç'e kadar olan varlıkları gösterebilen bir mikroskopla amipleri gözlemleyip, tüm amipler en fazla 1 inç boyutuna sahiptir demek doğru bir yaklaşım olmayacağı gibi yanlış cevaplar ortaya koymaktır.

1 inç'ten daha büyük olan varlıkları gözlemlemek imkânsız olan bir ölçme aracıyla bunu iddia etmek anlamsız ve yetersiz olmaktadır.

Hassas ayar delili O'na göre buradaki gibi değildir. Argüman şu şekilde olursa benzerlik daha iyi olacaktır:

---

[188] **age**,11-14.

[189] Plantinga, "Christian Philosphy at the End of the Twentieth Century", **The Analitic Theist, an Alvin Plantinga Reader**, Ed. James F. Sennet, (Cambridge: Wm.B.Eerdmans Publishing Co, 1998), 340

(i) Tüm gözlemlenmiş evrenler hassas ayarlıdır. Öyleyse büyük olasılıkla bütün evrenler hassas ayarlıdır.

Plantinga'ya göre, gözlemsel seçim etkisine sahip bütün argümanlar kötü olduğu yönündeki duruşlarda doğru bir duruş değildir. Burada medikal bir prosedür için gecenin üçünde uyanık olmamın önemli olduğunu düşünelim, gecenin o saatinde uyanık olmadığımı gözlemleyemem ancak sunacağımız argümanda bir yanlışlık yoktur.

(ii) Uyanık olduğumda saatin gece üç olduğunu gözlemledim, öyleyse bazı zamanlar gece üçte uyanık olurum[190].

Çok evrenler itirazına bakıldığında çok sayıda evrenin oluşmasını sağlayacak durum olmasına rağmen bu kadar çok evrenin, yaşama izin verecek şekilde yaşanılan evrende ya da herhangi bir hayatın olacağı evrende hassas ayarlı olması da pek tabii yüksek ihtimal dâhilinde olacaktır. Plantinga; teizminde ihtimal gördüğü, bizim içinde yaşadığımız evrenin olma ihtimali, çok evrenler itirazındaki açıklamaya bakıldığında, bir o kadar yüksek ihtimallidir. Çok evrenler itirazındaki ihtimal ve evrenimizde hassas ayarın bulunmasında herhangi bir engel olduğu açıklanmadığı gibi bu durumun oluşmasında nasıl bir engel olabilir ki? Teizmin hassas ayarlı evreni ile çok evrenler itirazındaki durum birbirleriyle bir çelişki doğurmaz ve birbirlerinin ihtimallerini zayıflatmazlar.

Olasılık hesabının yanlışlığına dayanan, Timothy McGrew ve başkalarının geliştirmiş olduğu bu itiraz şöyle tanımlanabilir. Sonsuz bir uzayda ayrı ayrı her bir alternatif evrenin var olma olasılığı, bu alternatif evrenlerin olasılıklarının toplamına eşit derecede olmaktadır. Plantinga buradaki itiraza cevap olarak şu ifade de bulunur:

> "Farzedelim ki, C, P parametresinin kıyaslanabilir aralığı olsun; aynı şekilde farz edelim ki L,P parametresi için hayata imkân sunan aralığı ifade etsin. Burada C ve L arasındaki oran ne kadar büyük olursa, P'nin hassas ayarlı olması o kadar büyük olacaktır. L sınırlı bir değeri temsil ederken, C sınırsız bir değeri ifade ettiğinde ise P'nin hassas ayarlılığı Timothy McGrew ve diğer başkalarının iddialarının aksi durumunda maksimum olacaktır."[191].

Plantinga, Micheal Behe'ye natüralistlerin yaptığı itirazlarda haklılık payı olan yerler de bulunur. Öncüller ve sonuçlar arasında bir tutarsızlık olabileceğini kabul eden Plantinga, Micheal Behe'nin ortaya attı şeye tasarım argüman yerine *tasarım tezi* (desing discourse) demeyi uygun bulur. Behe'nin indirgenemez karmaşık sistemlerin

---

190 Plantinga, **Where The Conflıct Really Lies: Science, Religion, and Naturalism,** 101.
191 Plantinga, **age**, 211.

tasarlandığına dair elinde ciddi kanıtlar görmez. Aksine indirgenemez karmaşık sistemlerin tasarlanmış olduğuna dair bir algı ve bir sıra tasarım tezi ürettiğini ifade eder. Tasarım tezine karşı ortaya atılan bu iddialar ve inançlar modern zamanda Darwinci biyolojide sorun oluşturduğu bilinen bir unsur yoktur[192].

3.1.5. Bilişsel Yetilerimiz Evrim Süreciyle Oluşmuş ise Güvenilir Olma İhtimalleri Düşüktür

Plantinga'nın bilgi anlayışında "doğru işlev" (proper function) kavramı ön planda ortaya çıkmaktadır. Yine kendi sahip olduğu doğru işlevselci epistemoloji ile W. V. Quine'nın başını çektiği doğal epistemolojinin temel iddialarıyla bağdaştırılabileceği kanaatindedir. Bununla birlikte Plantinga, Quine'cı doğal epistemolojiden önemli bir noktada ayrılmaktadır ki bu, onu 'doğal epistemoloji' ifadesinin aslında doğru bir kullanım olmadığı sonucuna kadar götürmektedir. Böyle bir epistemoloji teizmin aşkın (doğaüstü) iddialarıyla uyumludur. Bu noktada Plantinga, bir yandan, epistemik güvencenin teistik açıdan en iyi yorumunun doğal epistemoloji olduğunu ileri sürerken, diğer yandan, doğal epistemolojinin ancak teistik bir çerçevede en iyi biçimde anlaşılabileceğini savunur. Doğal epistemoloji insanın aşkın bir varlığın tasarımının bir ürünü olduğu sonucuna götürmelidir[193]. Bu aşamada doğru işlevselciliğe değinmek yerinde olacaktır.

3.1.6. Doğru İşlevselcilik

Epistemoloji alanında gerekçelendirme herhangi bir inancın rasyonel olabilmesi şartıdır. Gerekçelendirme teorileri ise iki farklı durumda incelenmektedir. Bilinen durumdan hareketle içselci/dışsalcı ve bilinenin durumundan yola temelselci/güvenilirci[194]. Birbirlerini takip ettiği düşünülen içselci-temelselci yaklaşıma göre herhangi bir inancın bilgiye dönüşmesini sağlayan özelliklerin öznenin içerisinde aranması gerektiği savunulur. Bu anlayışı temsil edenlerden Descartes inancın ancak açık ve seçik olana yönelik olması gerektiğini belirtir. Empirizmin önemli temsilcilerinden Locke ise bir inancın olabilmesi onun bir delile dayandırılması gerektiğini epistemik bir gereklilik olarak görmüştür[195]. Birbirleri

---

192 Plantinga, **age**, 257-258.
193 Mehmet Sait Rençber, "Plantinga Bilgi ve Doğru İşlevselcilik", **Felsefe Dünyası**, c. 2, s. 38 (2003): 46.
194 Nebi Mehdiyev, **Çağdaş Din Felsefesinde Epistemolojik Yaklaşımlar ve Tanrı İnancının Rasyonelliği,** (İstanbul: İsam Yayınları, 2008), 84-85.
195 Rençber, **Plantinga,Bilgi ve Doğru İşlevselcilik**, 42.

ardına gittiğini söyleyebileceğimiz dışsalcı-güvenilirci görüşe göre ise, inançlarımız irademizin dışında ve dışsal olan gerekçelendirmeler ile oluşmaktadır[196].

Plantinga ise içselci ve dışsalcı anlayışları yetersiz bulmaktadır ve doğru inancın ‘doğru işlev’i kullanarak bilgiye dönüşmesi için bir seçenek olarak ortaya koymuştur[197].

Plantinga gerekçelendirilebilir olan bir inancın rasyonel olduğunu kabul eder ancak “gerekçe” kavramının yerine “güvence” kavramının ele alınmasının daha doğru olacağı görüşündedir[198].

Plantinga’ya göre bir inancın güvenilir olmasında bir takım şartlar olması gerekmektedir. Şartlar şu şekilde ele alınmaktadır: a) İnançlar doğru şekilde çalışan bilişsel yetiler tarafından desteklenmeli, b) inançlar bilişsel yetiler için bilişsel sağlam uygun bir yerde ortaya konulmalı, c) inançları üreten bilişsel yetiler doğru olan inançların ortaya konulmasını hedeflemiş olmalı (tasarım planı), d) bu tasarım planı ortaya konulan adımların sonunda doğru olacağı yüksek ihtimalli haldeyse veya nesnel bir olasılık sunuyorsa üretilen bu inanç güvence barındıracaktır.

Plantinga doğal epistemolojinin ancak teistik bir açıdan değerlendirildiğinde en iyi şekilde anlaşılacağını savunur. Plantinga doğal epistemolojinin bir versiyonu olarak sunduğu doğru işlevselciliğin gerçekte doğa bilimlerinde gözlemlenen işlevsel genellemelere ilişkin normatiflikten başka bir normatiflik içermediğini; biyoloji, psikoloji, sosyoloji gibi birçok bilim dalının işlevsel genellemeler yaptığını ve bu işlevsel genellemelerin de ‘doğru işlev, yanlış işlev, amaç, tasarım planı’ gibi bir takım kavramları içerdiğini savunur. Bu nedenle doğal epistemoloji bizim doğaüstü bir varlığın tasarımları olmamız gerektiği sonucuna götürecektir-götürmelidir. Nasıl ki insan tarafından üretilen araç ve gereçlerin doğru işleyip, işlemediği sorusu belli bir 'amaç ve bilinçli tasarım' kavramlarını içeriyorsa, bu kavramların aynı şekilde doğal organizmalar için kullanılmasında bir tutarsızlık olmadığı gibi, insanların çoğu bu tür kavramları gerçekte kullanmaktadır. Nasıl inanırsa inansın, gerçekte birçok kimse genel olarak kalp, böbrek vb. bir organın belli bir işlevinin olduğunu kabul ettiğini ifade eder. Mesele yetilerimizin doğru (veya yanlış) bir şekilde işlev görüp,

---

[196] Mehdiyev, **Çağdaş Din Felsefesinde Epistemolojik Yaklaşımlar ve Tanrı İnancının Rasyonelliği**, 84-85.
[197] Rençber, **Plantinga,Bilgi ve Doğru İşlevselcilik**, 43.
[198] Mehdiyev, **Çağdaş Din Felsefesinde Epistemolojik Yaklaşımlar ve Tanrı İnancının Rasyonelliği**, 85.

göremeyeceği iddiasıdır (yetilerimizin bir tasarım planına sahip oldukları iddiasıdır). Başka bir ifadeyle mesele bu iddianın yaratıcı gibi zati (personal) ve rasyonel bir varlık tarafından gerçekten tasarlanmış olduğumuzu gerektirip, gerektirmeyeceğidir. Plantinga cevabının açık olduğunu düşündüğü bu durum ile ilgili, yaratıcı insanı kendi suretinde yaratmış ve doğru inanç sahibi olabilecek bir yetiyle donatmıştır. Buna göre, var olan bu yetiler "insanı ve yetilerini tasarlayıp yaratan varlık tarafından amaçlanan şekilde çalıştığı zaman doğru şekilde çalışmaktadır." Plantinga'ya göre natüralizm ise bu işlevin oluşunu açıklayabilmekte ancak doğru işleve sahip oluşu açıklayamamaktadır. Eğer bir amaçla tasarlanmış olduğu anlaşılırsa ve işlevinin ne olduğuna yönelik bir açıklama getirilirse doğru işleve sahip olacaktır ve doğru işlev için bir tanım oluşturacaktır.

Plantinga'ya göre teistik inançlarda yaratıcının insanlara doğru inanç üretecek yetiler verdiği düşünülmektedir. Natüralizmde ise bu durumun aksine bilişsel yetilerimiz doğru işlev sunmasının değil insana yaşama, üreme ve hayatta kalma gibi doğada görülen ve bu ihtimalleri artıran inançlar söz konusu olmaktadır. Bu sebepledir ki şayet bilişsel yetiler evrim süreci ile oluşmuş olduğu kabul edilince bu yetilerin güvenilir olma ihtimalleri çok düşüktür. Plantinga'nın natüralizme karşı evrimsel argümanının birinci bölümünü oluşturan bu durum önemli bir yer tutmaktadır ve bu konu daha sonra detaylı bir şekilde ele alınacaktır.

3.2. Natüralizm'e Karşı Evrimsel Argüman

Plantinga, daha önce de belirtildiği üzere, natüralistlerin görüşlerine eleştiriler getirmiştir. Aynı zamanda natüralizmin kendi kendisini nakzettiğini - bozduğunu söylediği eleştirilerini dile getirmiştir. Plantinga evrim teorisinde savunduğu yaratıcının durumunun önemli yer teşkil ettiği ve natüralizmin ileri sürdüğü evrim sürecinin kılavuzsuz olduğu yönündeki iddialarına karşı eleştirileri dile getirdiği görülmektedir.

Bu kapsamda Plantinga'nın natüralizme karşı evrimsel argümanlarına ve ona yapılan eleştirilere değinilecektir. Öncesinde ise yukarıda da değinilen Plantinga'nın bilim ve natüralizm hakkındaki ifadesine tekrardan yer vermek gerekirse: Benim genel tezim; bilim ve din arasında yüzeysel bir çatışma fakat derin bir uyum; natüralizm (tabiatçılık/doğacılık) ile bilim arasında ise yüzeysel bir uyum fakat derin bir çatışma vardır. … Natüralizm ve bilim arasındaki yüzeysel uyuma rağmen -bilimin

natüralizmi ima ettiği veya desteklediği veya onayladığı veya onunla iyi uyuştuğu anlamına gelecek bütün iddialara rağmen- ben bilim ve natüralizmin gerçekte hiçbir şekilde birbirlerine uymadığını ileri süreceğim. Gerçek şu ki natüralizm ve bilim arasında derin bir rahatsızlık, derin bir uyumsuzluk ve derin bir çatışma vardır. Şimdi bu argümanı ele alınacaktır.

3.2.1. Argüman

Plantinga natüralistlerin bilime bağlı oldukları ve tıpkı bir örtüyle kendilerini bilime sarmaladıkları görüşündedir. Plantinga, natüralistlerin, natüralizmin, bilim öncesi çağda makul kabul edilen ama bilimsel gelişmelerle beraber artık geçerli olmadığını söylenen doğa-üstücülüğün aksine "şu anda bildiğimiz üzere" ifadelerinden artık "bilimsel dünya görüşünün" parçası olduğunu savunmalarının tamamının bir hata olduğunu iddia eder. Bazı natüralistler, örneğin; Müteveffa Stephen J. Gould'a göre "Darwin'den önce, bizi cömert bir yaratıcının yarattığını düşündük"; fakat şimdi, Darwin'den sonra farkına vardık ki "hiçbir müdahil ruh, tabiatın gidişatını sevgiyle gözetlemiyor …" George Gaylord Simpson da önergeyi desteklemektedir: İnsan, planda olmayan, amaçsız ve tabii bir sürecin neticesidir[199]. O'na göre buradaki gibi natüralistlerin kılavuzsuz evrim teorisi iddialarının tersine sürecin bir yaratıcının kılavuzluğunda olmasının teoriye bir zararı olmamaktadır[200]. Plantinga'ya göre natüralizm anlayışında; bir tarafta bilimsel teori bulunmakta diğer tarafta ise sürecin kılavuzsuz olduğunu söyleyen metafiziksel eklentiden bahsedildiğini ifade ederek, natüralizm ile evrim teorisinin birbirleriyle çatışmasından ziyade ikisinin bir arada ele alamayacağını, bunun mümkün olamayacağını ortaya koyduğu görülmektedir. Bunlardan ilki teizm ile uyum sağlamakta ikinci durum ise natüralizmi desteklemesine rağmen bilimsel bir durum ortaya koyamamaktadır. Buradan bilimin natüralizmden çok teizmin ile uyuştuğunu söylemektedir[201].

Plantinga, natüralizme karşı geliştirdiği evrimsel argümanında bizim bilişsel yeteneklerimizi merkeze alır. Bu yetenekler veya kuvvetler en basit günlük inançlardan, felsefe, teoloji, tarih ve bilimin uzak alanlarında bulunan çok geniş bir inanç ve bilgi dizisi üretecek şekilde karmaşık ve türlü tarzlarda birlikte çalışırlar. Thomas Reid'de yer alan, 'sempati' (sympathy), 'iç-gözlem' (tefekkür)

[199] Plantinga, **Allah Bilim ve Felsefe**, 177.
[200] Plantinga, **Where The Conflıct Really Lies: Science, Religion, and Naturalism,** 309.
[201] Plantinga, **Allah Bilim ve Felsefe**, 177-178.

(introspection-reflection), ‘tanıklık’ (testimony) ve ‘tümevarım’ (induction) gibi yeteneklerden bahsetmiştir. Ahlak duygusu da (moral sense) buna eklenmelidir. Ayrıca, sayesinde yaratıcıya dair bir şeyler bildiğimiz, John Calvin’in “sensus divinitatis” (tanrısal hissiyat, fıtrat) dediği veya Thomas Aquinas’ın “Yaratıcı hakkında tabii fakat karışık bilgi” dediği şey de buna ilave edilebilir. Plantinga bu bilişsel yetilerimizin güvenilirliği hakkında argümanlar ortaya koymaktadır. Örneğin hafızamız - çoğunlukla doğru inanç ürettiğinde - güvenilir bir yetidir. Bilişsel yetilerimizin bütün bir dizisinin güvenilirliğinden de söz edebiliriz. Aslına bakılırsa biz uygun şekilde işlev gördükleri, bilişsel bir işlev hatası, bozukluk veya işlevsizlik olmadığı zamanlarda, normalde yeteneklerimizin güvenilir olduklarını düşünürüz. Bazı zamanlarda yanı başımızda duran orta-boy nesnelere dair görsel algı, çok ufak nesnelerin veya belli bir uzaklıktaki orta-boy nesnelerin algısından daha güvenilirdir. Dün nerede olduğuma dair inançların doğru olması, normalde, hayli güçlü en son bilimsel teorilerden daha fazla muhtemeldir. Teizm perspektifinden bakılırsa, yeteneklerimiz aslında çoğunlukla güvenilirdir. Teistik inanca göre yaratıcı bizi, bizim de O’nun gibi bilgi sahibi olabilmemiz bakımından benzerliğimizin olduğu kendi suretinde yaratmıştır.

Buradaki bilgi sahibi olma durumdan dolayı bilişsel yetilerimiz çoğunlukla güvenilirdir. Natüralizm açısından ise yaratıcı diye bir aşkın varlık yoktur. Bilişsel yetilerimiz tamamen doğal seleksiyon yoluyla meydana gelmiştir. Plantinga’ya göre natüralizm ve evrim bir arada ele alınırsa bilişsel yetilerimizin güvenilirlik ihtimaliyeti düşüktür. Nitekim Plantinga bunu şu şekilde açıklamaktadır:

> “Benim bilişsel yeteneklerimin güvenilir olduğu şeklindeki sezgisel varsayımım için bir çürüten (defeater) ortaya çıkacaktır. Ancak, eğer o inanç için bir çürüten olursa, o zaman, bilişsel yeteneklerim tarafından üretildiğini kabul ettiğim herhangi bir inanç için de bir çürüten olacaktır. Dolayısıyla benim ‘Natüralizm ve evrim doğrudur’ şeklindeki inancım, bana, tam da bu inanç için bir çürüten verir ve bu inanç için, ben onu rasyonel açıdan kabul edemem.”[202].

Plantinga’nın argümanına bakarak açıklamalarımıza devam edelim.

(1) P(R/N&E), düşüktür.

Öncülde yer alan R, bilişsel yetilerimizin güvenilir olduğunu; N, natüralizmin doğruluğunu; E ise bilişsel yetilerimizin evrim teorisine göre ortaya çıktığını ifade eden önermedir. Öncülde (&), “ve” anlamında; (/), “ise” anlamında kullanılmıştır.

---

[202] **age**, 59-60.

Plantinga ilk öncülde başvurduğu ve alıntılar yaptığı, hiçbiri teist olmayan[203] Friedrich Nietczsche (1844-1900), Thomas Nagel (1937), Barry Stroud, Patricia Churchland (1943-) ve Charles Darwin'i ele alır. Churchland'a göre herhangi bir sinir sisteminin en temel durumunda, organizmanın devamlılığı için gerekli olan beslenme, üreme, savaşma, kaçma gibi farklı özellikleri yerine getirdiği anlaşılırdır. Organizmanın yaşam devamlılığını sağlaması için var olan sistem duyu-motor kontrolündeki beden uzuvlarını gerekli yerde tutar ve bu durum organizmanın hayat tarzına göre uygun olduğu ve organizmanın yaşama olasılığını artırdığı sürece faydalıdır. Hakikat ne olursa olsun arka planda durmaktadır[204]. Burada evrimin bize bilişsel yetiler kazandırarak doğru inanç üretmekten ziyade yaşam ve üreme için daha başarılı olacağımız kolaylıklar ürettiği anlaşılmaktadır. Charles Darwin yazdığı bir mektupta W. Graham'a şöyle ifadelerde bulunmuştur. İnsan zihninin gelişmişlik olarak kendisinden daha alt düzeyde yer alan hayvan zihninden türediği-geldiği varsayıldığında, buradaki insan zihninin ortaya koyduğu kararların herhangi bir değerinin olup olmadığı veya güvenilir sonuçlar ortaya koyduğuna dair şüpheleri vardır[205]. Plantinga adını verdiği; *Darwin'in şüphesi* denilen ve yukarıda bahsettiğimiz ele aldığı ilk öncülün içeriğini oluşturan evrim düşünüldüğünde bilişsel yetilerimizin doğru inanç üretme ihtimalinin düşük olduğu görüşündeki kuşku durumudur[206].

Burada ele alınması gereken şartlı ihtimaliyet düşüncesidir. Buradaki durumuna bakılırsa bir p önermesinin q önermesine bağlı şartlı ihtimaliyeti, q'nun doğru olması şartı ile p'nin doğru olma ihtimaliyetidir. Benzer şekilde Plantinga'nın ortaya koyduğu şu örneğe bakacak olursak: A kişisinin 80 yaşına kadar yaşama ihtimaliyetini düşündüğümüzde, bu kişinin 35 yaşında olan ve fazla sigara içen kilolu, abur cubur ile beslenip spor yapmayan birisi olan ve bütün büyük anneleri ve dedeleri 50 yaşında öldükleri göz önüne alındığında A kişisinin 80 yaşına kadar hayatta kalma ihtimalinin düşük olduğu görülecektir. Aynı durumda *Darwin'in şüphesi*nde de canlılığın evrim yoluyla ortaya çıktığımız önermesiyle birlikte

---

203 **age**, 179.

204 Patricia Churchland, "Epistemology in the Age of Neuroscience", **The Journal of Philiosophy**, c. 84, s. 10 (1987): 548-549.

205 Charles Darwin, **The Life and Letters of Charles Darwin, Volume I: Including an Autobiographical Chapter**, Ed. Francis Darwin, (London: John Murray, Albermarle Street, 1887), 316.

206 Plantinga, **Natüralizme Karşı Evrimsel Argüman**, 186.

natüralizmin doğruluğunu da ele alınca bilişsel yetilerimizin güvenilir olduğuna dair şartlı ihtimaliyet düşük olacaktır.

Plantinga ilk öncülü olan *Darwin'in şüphesi* adını verdiği öncülünü destekleyici argümanları oluşturmaya çalışır. Daha öncesinde bahsedilen natüralizm materyalizm barındırır şeklindeki yorumlamaların olduğunu ifade etmiştik. Ele aldığımız her materyalizm anlayışına göre nöral yapılar nörofizyolojik niteliklerin belirli bir karmaşıklık düzeyinde içerik kazanmaktadır. İndirgemeci materyalizme göre zihinsel içerik nitelikleri nörofizyolojik niteliklere indirgenebilir, bunun yanı sıra ise indirgemeci olmayan materyalizme göre içerikteki nitelikler nörofizyolojik nitelikler tarafından belirlenir. İndirgemeci olmayan materyalizm açısından herhangi bir inancın nörofizyolojik nitelikleri canlının üreme ve hayatta kalma konusunda başarı gösterdiğinde bu onun uyum sağlayıcılığı ile ilgilidir. İnancın içeriğini yine aynı nörofizyolojik nitelikler bahsedilen inancın içeriğini belirler, burada uyum sağlama olduğu sürece inanç ne olursa olsun içeriği hangi nörofizyolojik etkilerin hangi içeriği belirlediği önemli değildir. Bu nedenle inanç eşit şekilde doğru veya yanlış olabilir. İndirgemeci materyalizme bakıldığında benzerlik görülür, aynı şekilde bir inancın nörofizyolojik etkileri uyum sağlayıcıdır. Bu içerikler bahsedilen inancın içeriğini meydana getirirler. Benzer durum burada da meydana gelir; inancın içeriğindeki doğruluk uyum sağlayıcılığın yanında önem taşımamaktadır[207].

Plantinga hem natüralizmi hem "bilişsel yetilerimiz güvenilirdir" önermesini kabul etmek bizi hataya düşürür. Çünkü eğer natüralizmi savunursak bilişsel yetilerin doğru inanç üretmesini makul bir şekilde açıklayamayız, natüralist yapıların doğru inanç üretecek bilince neden olduğunu söylemenin, içerisinde açıklama olmayan bir ön kabul sayıldığı rahatlıkla anlaşılabilir. Doğru bilişsel yetileri oluşturacak sistemin de yine doğru sonuç vermesi gerekecek şekilde akılsal bir yapıcı tarafından ayarlanması beklenmektedir.

Plantinga ikinci öncülünü şöyle argümanlaştırır:

(2) N&E'yi kabul eden (inanan) ve P (R/N&)'nin düşük olduğunu gören herkesin R için bir çürüteni (defeater) vardır.

Burada anlaşılan hem natüralizme hem bilişsel yetilerimizin evrimsel süreçte meydana geldiğine inanan ve ikisine birden inanmanın bilişsel yetilerimizin

---

[207] Plantinga, **Natüralizme Karşı Evrimsel Argüman**, 197-207.

doğruluğunu düşürdüğünü kabul eden herkes için bilişsel yetilerimizin güvenilir olduğunu kabul eden için bir çürüten ortaya çıkacaktır. Plantinga bu durumu kullandığı bir örnekte daha anlaşılır kılmak istemektedir.

> "Örneğin, ben bir tarlaya bakıyorum ve bir koyun olduğunu düşündüğüm bir şey görüyorum. Siz yanıma gelip kendinizi tarlanın sahibi olarak tanıtıyorsunuz ve bana tarlada herhangi bir koyunun olmadığını, benim gördüğüm şeyin aslında o mesafeden bakıldığında bir koyun gibi görünen ama koyuna benzetilen bir köpek olduğunu söylüyorsunuz. Sonra ben, gördüğüm şeyin bir koyun değil bir köpek olduğu inancına sahip oluyorum."[208].

Örnekte görüldüğü gibi, bir çürüteni olan A inancı diğer bir A* inancına dönüştüğü anlaşılır ve A inancı inanılırlığını A* inancına bırakır[209].

(3) R için bir çürüteni olan herkesin, sahip olduğunu düşündüğü, N&E dâhil diğer herhangi bir inanç için bir çürüteni olmaktadır.

Bu öncüle bakıldığında daha anlaşılır bir durum görülmektedir. Natürazlimin kabul edilebilirliği ile kabul edilmeme durumu birbiriyle aynı orandadır. Birbiri ile aynı kabul edilebilirliğe sahiptir. Plantinga burada natüralistleri oldukça düşündürecek bir ifade ile yaklaşır; bu durumun natüralistler için, oldukça güçlü bir şüpheli olduğunu ifade eder[210].

(4) Eğer N&E'yi kabul eden biri buradan N&E için bir çürüten elde ediyorsa, o zaman N&E kendi kendini çürütendir ve makul bir şekilde benimsenemez.

Sonuç: N&E makul bir şekilde benimsenemez[211].

Plantinga'nın natüralizm ile evrim teorisinin bağdaşmadığını göstermeyen, natüralizme karşı evrimsel argümanı, natüralizm ile evrim teorisinin bir arada makul kabul edilemeyeceğini anlatmaya çalışır. Natüralistlere göre din ile bilim birbirlerine karşı çatışma halinde olduğuna inanmaktadır ve natüralizm ile bilimin uyum içerisinde olduğunu söylemektedirler. Plantinga natüralistlerin din ile evrim teorisinin çeliştiğini iddia etmelerinin aksine din ile evrim teorisinin uyum içerisinde olduğunu, din ile bilimin de uyum içerisinde olduğunu iddia etmektedir. Bu durumda natüralizm ile bilimin birbiri ile uyum içerisinde olmasından ziyade birbirlerini nakzeden bir durumun söz konusu olduğu ifade edilmektedir. Yani bilimi kabul edersek natüralizm negatif duruma geçer, natüralizmi kabul edersek bilim negatif duruma geçer.

---

[208] **age**, 213.
[209] **age**, 213.
[210] **age**, 217-218.
[211] **age**, 219.

Plantinga teistik inançlardaki yaratıcının bizi doğru inanç üretebilecek yetkinlikle donatmasına karşılık, natüralizmde inançların nöropsikoloji ile ve karmaşık nörolojik yapılarla açıklanması evrim süreciyle inanç içeriğinin doğru olmasından çok onun uyum sağlayıcılığını gösteren bilişsel yetiler söz konusudur. Natüralizmde inançların nöropsikoloji ile açıklanması bize bilişsel yetilerimizin güvenilirliğini ve inanç içeriğinin doğruluğunu sorgulatmakta ve inançlarımızı şüpheli kılmaktadır. Bu nedenledir ki, belki natüralizmin doğruluğunu da kendi yanlış inanç üretme sebebiyle bize doğruymuş gibi sunma olasılığı getirmiş olabilir. Doğru inanç üretmeyi güvenilir bir şekilde sunamayan natüralizmin görüşüne karşı teistik bakışla daha güvenilir olduğunu söylemek, natüralizm söyleminden daha iyi bir durum sayılabilir. Kendini kanıtlayamayan natüralistik görüşün güvenilir inanç sunmasından ziyade teistik bakışın kendi içerisinde daha yüksek ihtimalli tutarlı bir cevap vermekte olduğu anlaşılmaktadır. Teistik anlayışta güvenilir inanç yetileri kazandıran bir yaratıcının amaçladığı şekilde işlev görmesi, Plantinga tarafından geliştirilmiş olan doğru işlevselciliği destekleyici niteliktedir ve bu sayede bu durum doğru bir şekilde çalışmış olur. Tersi durumda doğru işlevin anlamı yerini bulamaz.

3.2.2. Plantinga'ya Getirilen Eleştiri ve İtirazlar

Plantinga'nın ortaya koymuş olduğu natüralizme karşı evrimsel argümanı, din felsefesi, epistemoloji, biyoloji, zihin felsefesi, bilim felsefesi, teoloji gibi birçok alanı içerisinde barındıran çok yönlü bir argüman olarak ortada durmaktadır[212]. Bütün bu karmaşık alanları ele alması durumu nedeniyle yine bu alanlarla ilişkili birçok itiraz ve eleştiri Plantinga'ya yöneltilmiştir. Bu itiraz ve eleştirileri ele almak tezin bu bölümünde gerekli durmaktadır. Şimdi bu görüşlere bakacağız.

Plantinga'yı eleştiren önemli isimlerden biri olan William Talbott'a göre; matematik, mantık, bilim ve metafizikten sorumlu soyut yetilerimizce meydana getirilmiş inançlarımız için şu örneği vermektedir. 'Natüralizm doğrudur' inancı için, P(R/N&E)'nin düşük olma durumu bir çürüten verir ancak tüm inançlar için bunu vermemektedir. Varsayalım ki BT kişisi ilacı alan kişilerin %95'inin son derece ciddi halüsinasyonlar görmesine sebep olan bir H ilacının olduğunu inanıyor. Ancak %5'lik kısım, bu ilacın etkide bulunmasını önleyen bir gene sahip ve o kendisinin bu %5'lik kısımda olduğuna inanıyor. Burada Tablott'a göre, BT kişisinin bilişsel

[212] James Beilby, "Preface", **Naturalism Defeat?**, Ed. James Beilby (Ithaca/London: Cornell University Press, 2002), vii.

yetilerinin güvenilirliği aleyhine bir çürütene sahip olmaz[213]. Plantinga burada Talbott'un bu itirazına üç farklı şekilde ayırdığı çürütenleri ele alarak cevap vermektedir. Plantinga'nın ifadeleri ile bunlar sırasıyla *doğru işlev çürüteni* (proper-founction- defeater), *zayıf doğrulukta çürüten* (purely alectic defeater) ve *Humecu çürüten* (Humean defeater) dir. Doğru işlev çürüteni, kendisinden önceki bir inançtan daha düşük güçte olan bir D inancı, bilişsel yetileri uygun işleyen ve D inancından daha güçlü olan burada bir B inancına sahip olan birisinin B inancına daha az inanılmasına veya inanmamasına neden olacak bir inançtır. İlk örneğinde herhangi bir çürüteni olmadığını ifade eden Talbott'a kısmen katılmaktadır. Çünkü Plantinga'ya göre burada bahsi geçen örnekte doğru işlev çürüteni yoktur, ancak zayıf doğrulukta çürüten ve Humecu çürüten söz konusudur. Bu iddialarına bakıldığında ilkinde objektif bir bakış açısı görülmektedir. Zayıf doğrulukta çürüten de ise doğru işlev çürütenin argümanına ilave olarak dışarıdan bakan kişinin bilişsel yetilerinin doğru işlev görmesinin yanında doğru inançlar ortaya çıkarmayı amaçlamış olmasından bahsedilir. Plantinga Hume'cu çürüteni açıklamak için aşağıda değinilen örneği sunmak için Hume'dan alıntı yapar[214].

> "Ben neredeyim ya da ben neyim? Varoluşumu hangi nedenlerden türetirim, hangi duruma geri döneceğim? Kimin iyiliğini elde etmeye çalışayım ve kimin öfkesinden korkmalıyım? Hangi varlıklar sarar beni ve kimin benim üzerimde etkisi ya da benim kimin üzerinde etkim vardır? Tüm bu sorularla kafam karıştı. Kendimi imgelenebilecek en acıklı durumda en koyu karanlık tarafından kuşatılmış ve yetinin kullanımından bütünüyle yoksun bırakıldığını duymaya başlıyorum."[215].

Hume yaşamın kendisini bir şeye inanmaya ittiğini ve bir inanca sahip olmadan yaşamanın mümkün olmadığını ve bu inançların şüphe içeren inançlar olduğunu da bilmektedir ve bir karmaşanın içerisinde olduğu düşünülebilir. Humecu çürüten denilen argüman buradan yola çıkılarak meydana geldiği bir çürüten olduğu anlaşılmaktadır. Plantinga Tablott'un sunduğu örnekte doğru işlev çürüteni olmadığını fakat Hume'cu çürüten ve zayıf doğrulukta çürüten olduğunu ve burada Tablott'u haksız bulmaktadır[216]. Başka itirazlara sahip James Van Cleve ve Ernest Sosa (1940-) bilişsel yetilerin güvenilirliğine dair olan çürütenin sahip olunan her bir inanç için bir çürüten olup olamayacağı konusunda şüpheli durumdadırlar. Bu

---

213 William. J. Tablott, "The Illusion of Defeat", **Naturalism Defeated?**, Ed. James Beilby, (Ithaca/London: Cornell Univesity Press, 2002), 157-159.

214 Alvin Plantinga Alvin, "Reply to Beilby's Cohort". **Naturalizm Defeated?**, Ed. James Beilby, (Ithaca/London: Cornell Universty Press, 2002), 210-211.

215 David Hume, **İnsan Doğası Üzerine Bir İnceleme**, çev. Ergün Baylan, (Ankara: Bilgesu Yayıncılık, 2009).

216 Alvin Plantinga, **Reply to Beilby's Cohort**, 225-230.

konuda örneğin Sosa'ya göre bir çocuk bilişsel yetilerinin güvenilirliğine inanmayız. Bununla birlikte buna nazaran rasyonel olarak başka birçok önermeye inanabiliriz[217]. Plantinga'nın Sosa'ya başka bir bakış açısı ile cevap verir. Plantinga; elbette ki bir çocuk ya da bilişsel yetilerinin güvenilirliği hakkında düşünmemiş bir natüralist, P (R/N&E)'nin düşüklüğüne dair önermeden sonra bir çürütene sahip olmayacaktır. Fakat derin düşünen (reflective) bir natüralist bu çürütene sahiptir. Buradaki çürüten onun bütün inançları için geçerli durumdadır[218].

Plantinga'ya getirilen başka bir itiraz ise doğru olan inançların uyum sağlayıcı bir inanç kabul edilip buna dayanarak yapılan davranışların yanlış olan inançlara nispeten daha olası, kabul edilebilir davranışlar ortaya koyacağı görüşüdür. Burada anlatılmak istenilene bir örnekle bakacak olursak yanlış geliştirilen bir inanç; örneğin aslanların cana yakın ve aşırı gelişmiş ev kedisi olduğu inancını taşıyan kişinin hayatının uzun bir dönem sürmeyeceği düşüncesi oldukça yüksek ihtimallidir. Evan Fales gibi düşünenler ve onun şu ifadelerine katılanlar; yanlış inançla doğru eylem arasında hiçbir etkili, geçerli bir algoritma yoktur; doğru inançların girdi olduğu ve oradan yapılan çıkarımın sonuçlarının kurallar durumunda meydana gelmesi mantıklı olan olacaktır[219]. Plantinga burada şu cevabı vermektedir:

> "Neredeyse herkes gibi benimde bilişsel yetilerimizin ekseriyetle güvenilir olduklarına ve burada doğru inançların başarılı eylemler meydana getirmelerinin yanlış eylem meydana getirmelerinden daha yüksek ihtimalde olduğuna inanıyorum. Fakat asıl mesele eğer N&E doğru olsaydı her şey nasıl olurdu?"[220].

Burada Plantinga'ya göre doğru bir inancın başarılı olan doğru bir eyleme sebep olması ihtimal dışıdır. Buradaki sonuca varılmasının nedeni sahip olunan inançların meydana getirilen eyleme sebep olduğu düşüncesidir. İnanç içerikleri eylemlere sebep olmaktadır. Aksi görüşe sahip materyalizmde ise inançların sebep oldukları eylemler nörofizyolojik niteliklerinden dolayıdır. Buradan anlaşılması gereken bahsedilmiş olan nörofizyolojik niteliklerin belirlediği bir içeriğin doğruluğu uyum sağlayıcı olması bakımından önem arz etmemektedir[221]. Var olanların sebebi yaratıcının varlığına inanan eylemleri onun yarattığına inanan ve eylemde bulunan bir bilişsel fail düşünüldüğünde natüralistler için bu failin inançları yanlıştır. Fakat

---

[217] Ernest Sosa, "Plantinga's Evolutionary Meditations", **Naturalism Defeated?**, Ed. James Beilby (Ithaca/London: Cornell Universty Press), 99.
[218] Alvin Plantinga, **Reply to Beilby's Cohort**, 243.
[219] Evan Fales, "Darwin's Doubt, Calvin's Calvary", **Naturalism Defeated?**, Ed. James Beilby (Ithaca/London: Cornell Universty Press), 51.
[220] Plantinga, **Natüralizme Karşı Evrimsel Argüman**, 208.
[221] Plantinga, **age**, 209-212.

burada uyum sağlayıcı olabilir çünkü uygun eylem için gerekli olan doğru şeylere doğru özelliklerin yüklenmesidir[222].

Jerry Fodor (1935-) ise evrim teorisinin yanlış inançtan daha fazla doğru inanç oluşturduğunu söyleyebilmesi için yeterli bir sebep görmemektedir. Plantinga'nın argümanın oluşumunda N&E ile uyum sağlayıcı eyleme, yanlış inanca sahip varlıkların en iyi şekilde uyuştuğunu ileri sürmesi yatar. Fodor'un burada iddia ettiği şey; evrim teorisinin yanlış inançtan daha fazla doğru inanç oluşturmasına yeterli sebep olmaması, bu bakışın yeterince iyi olmadığı düşüncesidir[223]. Fodor'a göre yanlış inançların eylemsel başarısına sahip olmamız, başarılı eylemlerde bulunmamızın yanlış inançlardan meydana gelen eylemler olduğu fikrinin akla yatkın olması için makul olmalıdır[224]. Burada bahsedilen bağımsız olarak makul kabul edilebilir olması Plantinga'ya göre net bir şekilde açıklanmamış durumdadır. Burada güvenilirliği engelleyen bir H ilacının alınması ve bunun bilişsel yetilerimizin güvenilirliğinin düşük olması sonucuna neden olduğu gibi, bilişsel yetilerimizin güvenilmez olduğuna dayalı bağımsız bir delilimiz olmasa bile, onların güvenilirliği için bir çürütene sahip oluşumuz değişmez kalacaktır[225].

Plantinga'nın sunduğu argümanların yoğun bir kısmı sahip olduğumuz bilişsel yetilerimizin güvenilirliği konusundadır. William Tablott'a göre bilişsel yetilerimizin kendisini yargılayabilmesi bile bu yetilerimizin güvenilirliği konusundaki doğruluğu konusundaki güvenilirliği göstermektedir[226]. Plantinga ise bu durum bizim onların güvenilir olmasına inanmamız için bize iyi bir sebep oluşturmamaktadır[227]. Micheal Bergmann'a baktığımızda ise Thomas Reid'in (1710-1796) bilişsel yetilerimizin güvenilir olmasının ilk ilke (first principle) olduğunu söylemesine atıf yapar. Bergmann, bilişsel yetilerimizin güvenilir olduğu konusuna çıkarımsal olarak bakmaz, biz ilk olarak inanırız ve burada bu bize güvence vermektedir. Plantinga'nın natüralizme karşı evrimsel argümanın ilk öncülüne inandığını fakat ikinci öncüle katılmadığını, yanlış olduğunu ifade eder[228]. Plantinga ise bizim sahip olduğumuz bilişsel yetilerimizin güvenilirliğine ana hatla inanmamızın, N&E ile beraber R için

---

[222] Alvin Plantinga, **Reply to Beilby's Cohort**, 265.
[223] Jerry Fodor, "Is Science Biologilically Possible", **Naturalism Defeated?**, Ed. James Beilby (Ithaca/London: Cornell Universty Press), 34
[224] **age**, 40.
[225] Alvin Plantinga, **Reply to Beilby's Cohort**, 255.
[226] Tablott, **The Illsion of Defeat**, 164.
[227] Alvin Plantinga, **Reply to Beilby's Cohort**, 230.
[228] **age**, 230.

doğru işlev değil fakat zayıf doğrulukta ve Humecu çürütene sahip olmamızı engellemeyeceğini ifade eder. Natüralist için doğru işlev P (R/N&E)'nin düşüklüğünü görmesine rağmen R'yi kabul etmesini barındırır, fakat buradaki durum bizi kendisinin bir çürütene sahip olmadığı görüşüne götürmez. Natüralist için Humecu ve zayıf doğruluktaki çürütene sahip olacaktır. N&E'yi kabul edecek kişi için kendisinin bilişsel yetilerinin doğru inancı üretmeyi amaçladığını gösterecek bir nedeni yoktur. Bu nedenledir ki R'ye çıkarımsal olarak inanılmıyor olsa da inançlarının güvenceye sahip olduğunu varsayımsal olarak kabul edemez[229].

Başka bir itiraz William Alston (1921- 2009)'dan gelir; herhangi bir inancın kendisinden daha güçlü güvenceye sahip bir inancı çürütemeyeceğini savunur[230]. Plantinga'nın burada vermiş olduğu örneğe bakılacak olursa akılsal olarak bir arkadaşının ona sadece gerçeği söylediğine inandığını, ayrıca akılsal olmayan şekilde Boston'da herhangi birinin yaşamadığı yönünde bir inanca sahip olduğu düşüncesine sahip olduğunu daha sonrasında bahsedilen arkadaşının kendisine Boston'da yaşadığını söylediği inancını akılsal olarak meydana getirir ve bu ifadesi arkadaşına olan sadece gerçeği söyleyeceğine dair inancının bir çürüteni olarak karşısına çıkacağını ifade eder. Burada görüldüğü gibi akılsal olan herhangi bir inanç için akılsal olmayan herhangi bir inancın bir çürüten oluşturma ihtimali vardır[231]. Trenton Merricks ikinci öncüle itirazda bulunur. İkinci öncülde yer alan N&E'ye inanan ve P(R/N&E)'nin düşüklüğünü kabul eden herkes için R için bir çürüteni vardır. Merricks ise bu öncülü şöyle değiştirir: "q'ya inanan ve P(p/q)'nun düşüklüğünü kabul eden herkes için p'nin bir çürüteni vardır[232]. Varsayımsal olarak bir H ilacının bilişsel yetilerin güvenilirliğini engellediğine inanılıp birisi tarafından alındığında kendisini güvenilir kılacak özelliği düşük olacaktır ki bu durum onun güvenilir olması yönündeki iddiaya bir çürüten-bozan verecektir. Plantinga, Merricks'in örneğini verdiği belli formdaki önermelerin doğru olmadığını kabul eder ve ona katıldığını ancak ortaya koyduğu önermenin doğru formda olduğunu söyler ki durum şu şekildedir: Michigan'da yaşama ihtimali, dünyanın güneşin etrafında dönüşü durumunda düşük ihtimaldedir; ancak kişi inancında dünyanın güneş etrafında

---

[229] **age**, 230; 244-245.

[230] William Alston, "Plantinga, Naturalism and Defeat", **Naturalism Defeated?**, Ed. James Beilby (Ithaca/London: Cornell Universty Press), 189.

[231] Alvin Plantinga, "**Reply to Beilby's Cohort**", 273.

[232] Trenton Merricks, "Conditional Probability and Defeat", **Naturalism Defeated?**, Ed. James Beilby (Ithaca/London: Cornell Universty Press), 166.

döndüğü yer almaktadır. Bu inancından dolayı Michigan'da yaşıyor olma inancı için herhangi bir çürüten-bozan oluşturulmayacaktır. Merricks N&E ve R olayının ilk verilen önerme şeklinde değil ama ikinci önerme durumu düşünülebileceğini ifade eder. Yukarıda da bahsettiğimiz Plantinga'nın kendi önermesini kabul ettiği ancak Merricks'e de katıldığı önemli bir noktadır aslında. Buradaki önemli nokta yukarıdaki inanca sahip birisinin farklı hangi inancı olduğudur. Michigan'da yaşaması durumuyla ilgili bir kişinin bildiği şey sadece dünyanın güneş etrafında hareket etmesi olsaydı, bu durum onun Michigan'da yaşaması durumuna bir çürüten-bozan oluşturacaktır. Fakat burada bilinen tek bir durum dışında farklı bilgilerde mevcuttur. Michigan'da yer alan Grand Rapids'de yaşıyor olduğunu bilmesi gibi durumlar söz konusudur.

Richard Otte'nin ortaya koyduğu şartlandırma problemi şöyledir ki: N&E ve R'ye bakacak olursak, orada N&E'ye ek olarak X diye bir bilgisi var mı, orada X'e dayanarak uygun biçimde bir sonuç çıkarmış olsun ve burada sonuç P(R/N&E) yüksek ihtimali olsun? Bahsedilen bu duruma şartlandırma problemi (conditionalization problem) denilmektedir[233]. Richard Otte şartlandırma problemini Plantinga'nın natüralizme karşı evrimsel argümanında kullanılacak olan şartlı ihtimallerinin ele alınacağı ile ilgili belirlemelerdir[234]. Natüralist bu argümanda P(R/N&E)'nin düşüklüğünü fark ettiğinde R için ve inandığı her durum için bir çürüten elde eder. Burada natüralist neden inandığı her durum için bir çürüten olması gerektiğini düşünebilir. Şöyle ki P(R/X) ihtimalinin yüksek olmasına neden olacak birçok X önermesi olur. Plantinga bu önermelerin olacağını onaylar ve kendisi için şu nokta önemlidir: P (R/N&E&X)'in yüksek ihtimal olduğu X önermesi ortaya konulduğunda, buradaki önerme için ortaya konulan koşullar "R ve N&E ve P (R/N&E) düşük olması" için bir çürüten-bozan olacağıdır. Burada şartlandırma problemine uygun bir açıklama getirilemeyeceği ifadesinden sonra şu ifadelere yer verir.

> "Başta ne R'nin kendisi ne de ona eş değer olan herhangi bir önerme (örneğin (R ve (2+1=4)&-(2+1=4)), durumunda bir çürüten olması kabul edilebilirdir. Bir sonraki durumda R'nin, natüralistin inandığı başka P önermeleriyle birleşimi - örneğin, (2+1=3) & R- çürüten olmaz. Eğer P'nin kendisi o durumda değilse, başka bir genelleme ile R'yi gerektiren P önermeleri, bir çürüten olmaz. Eğer R'nin P'den çıkarılması sonucunda bir çürüten olmazsa. Nihai durumda S için delilci anlamda R'ye bağımlı olan hiçbir P önermesi - şöyle ki S, P'ye ancak R'nin delilci esasına dayanarak inanır- R için bir çürüten değildir. Bu nedenle bana göre, ya R veya

[233] Plantinga, **Natüralizme Karşı Evrimsel Argüman**, 217.

[234] Richard Otte, "Conditional Probbabilities in Plantinga's Argument", **Naturalism Defeated?**, Ed. James Beilby, (Ithaca/London: Cornell Universty Press), 142.

naturalizm doğrudur, delilci anlamda R'ye bağımlıdır (çünkü natüralizmin doğru olmadığına inanıyorum.) Tıpkı 'R veya Friesland, ABD'den daha büyüktür" ve " bir doğru P önermesi, P(R/N&P) yüksektir' de olduğu gibi bir önerme vardır."[235].

Plantinga herhangi bir inancın güvence vermesi için, uygun çalışan, doğru inançların üretimini gaye edinmiş olması ve yetişebileceği uygun ortamda meydana getirilmesi gerekmektedir. Burada Timothy O'Connor (1906-1986) Plantinga'ya itirazda bulunmaktadır. Plantinga'nın güvence (warrant) kavramına göndermede bulunur. Kötülük argümanında bulunan duruma rağmen bir teistin yaratıcıya inanmasına devam etmesi durumuna, O'Connor; aksine güçlü deliller olmasına rağmen bu inançlara inanmaya devam edilmesini gösterir. İşte bu durumun aynı şekilde natüralist için de düşünülmesi gerektiğini söyler[236]. Plantinga için bu durum natüralizmin çürüteninin olmasına herhangi bir çürüten getirmez ve bu durumun ortada olduğunu söyler. Ayrıca P (teizm/kötülük argümanı)'nın düşük olması sorgulanabilir ve bir teist burada bir düşüklük görmez. Bu durumda bile teizm için mantıksal bir kanıt yer almamasına karşın ve karşısında bir mantıksal kanıt olsa da bu mantıksal kanıt teizm için bir çürütenin oluşturmasını meydana getirmez[237]. Evan Fales teizme eleştiri getirerek natüralizmin kendisini çürütmesine benzer bir durumun teizmde de olduğunu savunur. Örneğin Hristiyan inancına sahip olan bir teistin kendi inanç anlayışını diğer teistik inançlardan ayıran kendi inançları yer almaktadır[238].

Plantinga ise, Hristiyan inancına sahip bir teistin inançları için herhangi bir çürüten gerekmemektedir, şöyle ki Hristiyan inancı teizmin bir payıdır ve teizmi gerekli kılar[239]. Bir diğer itiraz ise William Talbott ve James Van Cleve'den gelir, şöyle ki Plantinga'nın ileri sürdüğü sahip olunan bir yetinin güvenilirliği o yetinin oluşturduğu inançları temel alarak oluşturması çelişki oluşturur[240]. Epistemoloji dayanağında döngüsel argümanlarda bir inancın kaynağının güvenilirliği, o kaynağın oluşturduğu öncüllerle temellenir[241]. Plantinga ise evrimsel argümanda yer alan durum ile burada yapılan itiraz arasında farklılıklar olduğunu ileri sürer. Yapılan

---

[235] Plantinga, **Natüralizme Karşı Evrimsel Argüman**, 222-223.
[236] Timothy O'Connor, "A House Divided against Itself Cannot Stand", **Naturalism Defeated?**, Ed. James Beilby, (Ithaca/London: Cornell Universty Press), 130-131.
[237] Plantinga, **Natüralizme Karşı Evrimsel Argüman**, 234-237.
[238] Fales, **Darwin's Doubt, Calvin's Calvary**, 51.
[239] Plantinga, **Natüralizme Karşı Evrimsel Argüman**, 266-267.
[240] James van Cleve , "Can Athesists Know Anything ", **Naturalism Defeated?**, Ed. James Beilby (Ithaca/London: Cornell Universty Press 2002),: 110.
[241] Micheal Bergmann, "Commonse Naturalism", **Naturalism Defeated?**, Ed. James Beilby (Ithaca/London: Cornell Universty Press, 2002), 66-68.

itirazdaki durumda bilişsel yetilerimizin güvenilirliğini sorgulayabilmemiz için herhangi bir neden yer almamaktadır; fakat Plantinga'nın evrimsel argümanında şayet evrimsel argüman bize natüralizm ve argümanın ilk öncülündeki durum kabul edilirse, bilişsel yetilerimizin güvenilirliğine yönelik kuşkuyu, epistemolojik temelde döngüsel argüman düşüncesiyle giderilemeyecektir[242]. Plantinga natüralizme karşı evrimsel argümanı ile natüralizmin natüralist birisini çürüttüğünü ileri sürmesiyle önemli bir argüman sunmaktadır. Hem natüralizmin kabulü hem bilişsel yetilerimizin güvenilir sonuçlar vermesi birbirleri ile çelişen durum doğurmaktadır. Çünkü natüralistler bilişsel yetilerimizin evrimsel süreçle meydana kör bir şekilde meydana geldiğini iddia etmekte ve böyle bir durumun güvenilir bir bilişsel yeti vermesinin ihtimalinin ne oranda makul olduğu tartışılır duruma gelmektedir. Nasıl olurda rastgelelik ve evrimsel süreçle meydana gelen bir yapı insanlara doğru inanç üretecek yetiler kazandırır. Bilişsel yetiye sahip olan insanların, güvenilir inançlar üreten yapıya sahip olmalarının rastgelelikle ya da bilimin bu zamana kadar açıklayamadığı bu durumu teistik inanışta yer alan: insanı kendi suretinde yaratan bir yaratıcının buradaki bilişsel yetiyi insana vermiş olduğu fikrinden daha az kabul edilebilir kılmaktadır. Yani yaratıcının insanı doğru inanç üretmesini sağlayacak şekilde amaçlamış ve yaratmış olduğunu düşünmek, natüralistlerin kabullerinden çok daha makul iken natüralizm gibi herhangi bir çürüten içermemektedir.

[242] Plantinga, **Natüralizme Karşı Evrimsel Argüman**, 242.

4. SONUÇ

Natüralizm günümüzde kendisini bilimsel verilerin desteklediğini savunmakta, kendisini bilimsel olarak görmenin yanı sıra aynı zamanda teizmin karşısında gören metafizik bir görüştür. Natüralistler, bilimsel verilerin, teizmden çok daha fazla natüralizmi destekler olduğunu düşünmektedirler. Bilimsel verilerin sebep sonuç ilişkisi ile ortada görülen çıkarımlarına bakarak natüralizm de kendi içinde sebep-sonuç ilişkisi ile dünyadaki olayların meydana geldiği açıklamasının makul görülmesinden bahseder. Natüralizmin kendi içerisinde ilahi bir fiil barındırmaması ve bilim ile tam bir uyum içerisinde olduğunun iddiaların aksine Plantinga, bilim ile teizmin yüzeysel bir çelişki ancak derin bir uyum içerisinde olduğunu iddia eder. Ona göre bu inancının aksine bilim ile natüralizm çatışma içerisindedir. Plantinga'ya göre natüralistlerin iddia ettiği bilim ile din arasındaki çatışma aslında natüralistlerin iddialarında bulunan bilime eklenmiş olan metafiziksel açıklamalardan dolayı din ve metafizik çatışması şeklinde görünmektedir. Bu iddialarını natüralist olan Dawkins, Dennett gibi düşünürlerin görüşleri üzerinden yürütür. Plantinga'nın iddiaları mensup olduğu Hristiyan dini üzerinden yapılmış olsa da teistik olan inançlarda kullanılabilecek ve kabul edilebilecek bir yapı teşkil edebilir. Bu inançlarda yer alan yaratıcının elinden gerçekleştiğini iddia ettiği evrim teorisi fikri ile natüralistlerin savunduğu metafizik açıklamalar gibi kabul edilmesi ve inancı kuvvetlendirmesi mümkündür.

Plantinga natüralistlerin iddia ettiği evrim teorisinin kılavuzsuz bir şekilde meydana geldiği ve teorinin teizm ile çeliştiği iddialarının, kılavuzlu evrim teorisi makul görüldüğünde teizm ile çelişmeden teoriye zarar vermeyen bir açıklama yapılmış olacaktır. Çünkü Plantinga'ya göre evrim teorisi ile teizmin çelişmesinden ziyade kılavuzsuz evrim teorisi açıklamaları arasında bir çelişki söz konusudur. Her ne kadar kılavuzsuz evrim teorisi natüralisttik açıdan mümkün olsa da aynı durum kılavuzlu evrim teorisinde de makul şekilde kabul edilebilmektedir. Kılavuzsuz doğru işlev gören bir evrim teorisinin ne derece makul kabul edilebileceği görüşüne dayanarak, Plantinga natüralistlerin kılavuzsuz evrim teorisi iddialarının yeterince iyi

kanıtlar ortaya koyamadığını söylemektedir. Plantinga natüralizme karşı evrimsel argümanında tutarlı bir şekilde evrim teorisi ile teizmin çatışmadığını gösterdiğini düşünmekteyiz; çünkü açıklamada sürece herhangi bir zarar getirmeyen metafiziksel bir eklenti yapılmakta ve natüralizmden daha mantıklı bir yorum gibi görünmektedir. Plantinga teori olarak kabul edilen evrimin tek hücreli canlıdan doğal seleksiyon ve çeşitli rastgele genetik mutasyonlarla meydana gelmiş olsa bile bu süreci bir varlığın kılavuzunda olmuş olması teoriye zarar vermeyeceği gibi kılavuzsuz olduğuna dair herhangi bir bilimsel kanıt yoktur. Zaten evrim teorisinin kanıtlanmasında gerekli gördüğümüz canlılığın tüm sürecinin gözlemlenmesindeki gereklilik yapılan kılavuzsuz evrim teorisi yorumlarının metafizik yorumdan öteye geçememesine sebep olmaktadır. Burada kılavuzlu evrim teorisi iddiası da kılavuzsuz evrim teorisi kadar olasıdır hatta öncesinde belirttiğimiz gibi daha makul durmaktadır, aynı zamanda evrim teorisi burada teizm ile çatışma içerisinde olduğu iddiası sadece natüralistlerin metafizik yorumu şeklinde bir iddia olarak kalmaktadır. İnsan ömrünün kılavuzsuz evrim teorisini gözlemlemek için uzun olmasına gerek kalmadan bilimsel birikimlerin açıklaması bile yeterli olacakken, bilimin yaşında bu teoriyi kanıtlayacak uzunlukta olmaması bu teorinin kanıtlanamaz olduğunu göstermemektedir. Çünkü bilim önceyi ve sonrayı kabul edilen natüralist anlayışta çıkarımlarla öngörü ve açıklamalar getirebilme yetisine sahiptir.

Bing bang teorisinin ortaya konabilmesi bunun bir örneği olarak kabul edilebilir. Genişleyen evren açıklamalarından da belli bir zaman sonra evrenin genişleme oranı kesinlik içeren bir açıklama ile bilim tarafından söylenmesi mümkündür. Bilim bu şekilde birçok öngörüde bulunmuş ve bulunmaktadır. Yani bilim gelecek hakkında fizik kanunlarını kullanarak kesin iddialarda bulunabilmektedir. Evrim teorisinde de böyle kesinlik içeren açıklama olsa dahi bu sürecin kılavuzsuz ilerlediği iddiası metafizik bir yorum olmaktan öteye gidememektedir. Bu nedenle evrim teorisinin teizim ile çatışma içerisinde olduğunu söylemek sadece kapalı bir görüş sahibinin iddiasından bir adım öteye gidemeyecektir. Bu sürece ilahi fiili dâhil etmeyi gerekli görmeyen ya da dâhil olmasını istemeyen görüşlerin savunmaları olarak kalacaktır. Ancak Plantinga modern dönem kuantum fiziğinin, klasik fiziğin kabul etmediği ama kendisinin klasik fizikten bir üst basamağa yerleşmesiyle artık bilimsel olarak da ilahi fiili engelleyen bir durumun ortadan kalkması natüralist ya da farklı görüşlerin

evreni ilahi müdahaleye kapalı bir evren modeli fikirlerini askıya almak zorunda bırakmasına neden olacaktır.

Kuantum ile beraber ilahi müdahaleyi mümkün kılan kılavuzlu bir evrim teorisi modeli düşünülmesi en az kılavuzsuz evrim görüşleri kadar metafizik görüştür ama burada kılavuzlu evrim teorisinin kılavuzsuz evrim teorisinden daha iyi bir açıklama durumuna gelmesini sağlayan bir imkân ortaya çıkmıştır; çünkü klasik fizikle ilahi müdahaleyi mümkün kılmayan natüralist-metafizik görüş artık karşısında daha iyi ve bilimselliğin engel oluşturmadığı, kuantum mekaniğinin olanak tanıdığı, bir durum meydana getirmiştir. Yani natüralizmin, eğer kuantum mekaniğinin ilahi fiile izin vermeyeceğini düşünürse artık ilahi müdahalesini mümkün bulmayan kapalı mekânsal-zamansal sistem açıklaması dayanağını farklı bir durumla izah etme durumuna mecbur kalmıştır. İlahi müdahaleye izin veren kuantum fiziğinin karşısına ilahi müdahaleye izin vermeyen başka bir karşı dayanak getirilmesi pek tabii karşıt görüşün beklediği tavır olacaktır. Natüralizm kendi argümanının gerekliliğine düşüp yine kendisini kapalı bir sisteme ya da bir klasik fizik gibi dayanağa ihtiyaç duyar haline gelmiştir; çünkü karşısındaki görüşte en az onun kadar başarılı bir metafizik yorumda bulunmuştur. Artık Plantinga'nın evrim teorisine getirdiği teorinin kılavuzlu olması yorumu natüralistlerin teorinin kılavuzsuz yorumundan daha iyi bir açıklama olduğu anlaşılmaktadır. Plantinga'nın Dawkins'e yönelik eleştirisinde olanaksız olmamasını mantıklı olmasına yeter sebep görmesindeki mantıksızlığı da iyi bir örnekle bertaraf ettiği kanaatindeyiz.

Plantinga natüralizmin tekçi anlayışına karşı, başta *yer değiştirme argümanı* olmak üzere iki argüman ile cevap vermektedir. İlk argümana göre bedenimizde meydana gelecek makroskopik (örneğin organ nakli ya da herhangi bir uzuv nakli) ve mikroskobik (örneğin: modern bilimin kabul ettiği vücuttaki atomların sürekli değiştiği) olarak bulunan parçalar yer değiştirse dahi "ben"in özünün devam etmesini mantıksal olarak olası olduğunu göstermektedir. Diğer argümanında insanın sahip olduğu bilişsel yetiler ve bazı insani duyguların meydana gelebilmesinin içerisinde bilinç ve bu özellikleri barındırması mümkün olmayan maddi şeylerden meydana gelmesinin mümkün olmayacağını ifade eder. Beyinde, içerisinde inanç içermeyen tek bir nöronun diğer nöronlarla bir araya gelerek bir bilinç ve içerik oluşturmasını mümkün görmeyen Plantinga bu şekilde eleştirisini materyalist anlayışa getirir ve ona göre tek başına inanç içermeyen bir nöron bir araya gelince bir inancı nasıl

meydana getirebilir? Bize göre bir bilgisayara girilebilecek milyarlarca komut, otomatik olarak tanıtılabilir, ancak o an dış dünyaya fayda üretebilmesi ve gerekli komutu seçmesi için yine bilinçli bir varlığa gereksinim vardır ya da olasılığı neredeyse imkânsız olan, her şeyi birbirine bağlayan ve olasılıkla fayda meydana gelmesini sağlayan bir yapı, çünkü bilgisayar kendisine değil dışarıya göre işe yarar veri üretmektedir, öyle olmasaydı bir anlam ifade etmezdi.

Beyinde aynı şekilde milyarlarca düşünceyi oluşturma kapasitesine sahiptir ancak gereken işlemi yapabilmesi için bilinçli varlığa ihtiyaç vardır. Aksi halde tüm olasılıkta doğru inanç bile ürettiği kabul edilse, nöronların bir araya gelerek ürettiği bilincin, yine gerekli ve lazım olan doğru inancı seçmesi bile başka bir bilinci gerektirirdi. Nöronlar tek başlarına bir inanç olsaydılar o zaman dışarıdan aldıkları bilgileri kullanarak gerekli diğer nöronlarla birleşip ortak bir inanç oluşturabilirlerdi iddiası daha tutarlı olabilirdi. İnançsız olan nöronlar nasıl olur da bir araya gelince inanç üretebilir hale gelirler? Belki bu da bilimin çalışmalarını beklemeyi gerektirir. Ancak şu an için kabul edilebilir bir durum değildir. Böyle olsaydı hiç bir bilimsel çalışmanın peşinden gitmemek gerekirdi. Bir diğer yapılan yaratıcının kendi yarattığı kanunları çiğnememesi görüşüne karşı Plantinga; fizik kanunları ile yarattığı evrene müdahale etmeyen yaratıcı fikri yerine, gerekli sebepler gördüğünde evrene müdahale edip suyu şaraba dönüştürebilen (mucize yaratan) yaratıcı fikrini savunur.

Plantinga ontolojik delilden daha iyi bulduğu tasarım delilinin kozmolojik versiyonuna karşı yapılan natüralisttik yorumu iyi bulunmamaktadır. Aynı zamanda ortaya atılan itirazlardaki gözlemsel seçim etkisi ile hassas ayar delilindeki argümanların aynı yapıda olmadığını ifade eder. Gözlemsel seçim etkisi içeren argümanların tamamının yanlışlık içermediğini verdiği örneklerle ifade eder. Diğer itiraz olan çok-evrenler itirazına karşı kendi evrenimizin hassas ayarlı olma durumunda yapılan ihtimalli itirazın bir zarar vermeyeceğini ifade eder. Tasarım delili bize göre daha yüksek oranda kabul edilebilir görünmektedir; fakat iki durumda kendi içinde tutarlılıkları içermektedir.

Plantinga bilişsel yetilerin evrim süreciyle oluştuğunu iddia eden natüralist epistemolojik yorumuna ilk argümanı olan natüralizme karşı evrimsel argümanla cevap vermektedir. Plantinga'nın ilk argümanı ile amaçladığı şey bilişsel yetilerin güvenilir olup olmadığı yönündeki açıklama değildir. Göstermek istediği hem natüralizm hem de evrim teorisinin aynı ayna kabul edilemeyeceği ve natüralizmin

metafiziksel argümanlarının evrim teorisi ile aynı anda kabul edilemeyeceğidir. Natüralizmin şu andaki açıklamaları ile bilişsel yetilerin güvenilir olduğu iddialarının yeterince başarılı olmadığını ve karşısında yer alan natüralizme karşı evrimsel argümanın daha başarılı olduğunu iki argümanın mantıksal açıklamalarına göre kabul etmek durumundayız. Thomas Reid'in bilişsel yetilerimizin güvenilir olmasını içeren ilk ilke'sine atıf yapan Bergmann, bilişsel yetilerimizin güvenilir olduğu konusuna çıkarımsal olarak değil biz ilk olarak inanırız ve burada bu bize güvence verir ifadesi iyi görünmektedir. Natüralizm, epistemolojinin şu sorusuna "*bildiğimiz şeyi bildiğimizi nasıl bilebiliriz?*" cevap olarak; "*deneyerek ve hatadan öğrenerek*" diye ifade eder[243]. Yanlış inanç içeren doğru inanç ve olasılık durumu için yapılan Plantinga'nın yorumunu mevcut yorumlar arasında en makul olanı olarak görmekle beraber daha rasyonel bir açıklamanın getirilme durumu olabilme ihtimaline karşı araştırılmaya açık durumda görmekteyiz.

Plantinga birçok açıdan teizmin doğruluğundan daha fazla rasyonelliğini kanıtlama peşindedir[244]. Farklılık içeren teistik inançların ana yapısını oluşturan iddiaların natüralizm karşısında güçlü bir şekilde savunan Plantinga, teizm inancı olarak kabul ettiği ve mensup olduğu teslis, asli günah gibi durumları içeren Hıristiyan inancını kastetmekte birlikte teizmi kabul etmekte ve teistik iddialar ona göre rasyonellik içermektedir. Plantinga yaratıcının insanları kendi suretinde yaratması bilişsel yetilerin güvenilirliğini vermekte ve onu garantileyen yaratıcı, basit yapıda bir varlıktır. Plantinga'nın Hıristiyan inancındaki asli günah meselesini ele almaması ise üzerinde düşünülmesi gereken bir konudur. Plantinga bu yaklaşımıyla, natüralist bir yaklaşımla beraber evrim teorisinin savunulmasının -birçok kişinin hiç beklemediği şekilde- "kendini reddeden (self defeating)" bir yaklaşım olduğunu göstermeye çalışmıştır[245].

Plantinga'nın natüralizme karşı evrimsel argümanındaki natüralizmin kendi kendini çürüttüğü yaklaşımı gerçekten önem arz etmektedir. Hem natüralizmi kabul etmek hem de natüralist bir evrim teorisi ile meydana gelen bilinçsel yetilerimizin güvenilir bir inanç oluşturmasını beklemek şu anki natüralizm için çelişki oluşturmaktadır. Eğer bilişsel yetilerimizin evrim teorisiyle meydana geldiği veya modern bilim ile

---

[243] Geoff Childers, "Whats Wrong With The Evolutinary Argument Against Naturalism", **Int J Philos Relig,** c. 69, (2011): 201
[244] Detaylı bilgi için bknz. Kemal Batak, **Tanrıyı Bilmek**, (İstanbul: İz Yayıncılık, 2008), 85-375.
[245] Plantinga, **Allah Bilim ve Felsefe**, 79.

fiziki-maddi olarak açıklanabilirse eleştirilebilir hal alacaktır; ancak şu aşamada bilişsel yetilerin güvenilir olması için en iyi argümanın Plantinga'ya ait olduğunu düşünmekteyiz. Plantinga'ya göre çelişki bilim ile din arasında değil natüralizm görüşü ile bilim arasındadır. Natüralizmin kendi kendini çürüttüğü görüşünü mantıksal bir akıl yürütme ile ortaya koyan Plantinga'nın aksine natüralistler görüşlerini Plantinga kadar mantıksal bir çıkarımla ortaya koyamamakta, metafiziksel bir yorumda kalmaktadır. İlahi kitaplarda ise evrim sürecinin olmadığı ile alakalı bir mesaj yer almamakta ve bu süreci yaratıcının yürütmediği hakkında bir bilgiye de sahip değiliz. Bu ise Plantinga'nın kılavuzlu evrim teorisini savunmasına engel bir durum oluşturmamaktadır. Eğer böyle bir engel koyacak olursak objektif bir durumdan da bahsedilemez.

KAYNAKÇA

Alston, William. “Plantinga, Naturalism and Defeat”. **Naturalism Defeated?** Ed. James Beilby, Ithaca/London: Cornell Universty Press, 2002.

Atalay, Sare Levin, Caner Taslaman. “Naturalizm ve Teizm Açısından Aklın Delilinin Değerlendirilmesi”. **Kader Kelam Araştırmaları Dergisi**. c. 15, s. 2 (2017): 362-389.

Baç, Murat. **Epistemoloji**. İstanbul: Nadir Kitap, 2011.

Baker, L. Rudder. “Persons and the Metaphysies of Resurrection”. **Religious Studies**. c. 43, s. 3 (2007): 333-348.

Batak, Kemal. “Doğa Yasalarının Zorunluluğu, ilahi Fiil ve Mucize -Tanrı Dünyada Fiilde Bulunabilir mi?”. **Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi.** c. 11, s. 20 (2009): 23-47.

_______. **Naturalizm Çıkmazı**. 2. bs. İstanbul: İz Yayıncılık, 2017.

Beilby, James. “Preface”. **Naturalism Defeat?** Ed. James Beilby, Ithaca/London: Cornell University Press, 2002.

Bergmann, Micheal. “Commonse Naturalism”, **Naturalism Defeated?** Ed. James Beilby, Ithaca/London: Cornell Universty Press, 2002.

Bolay, Hayri. **Türkiye'de Ruhçu ve Maddeci Görüşün Mücadelesi**. 5. bs. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2008.

______. **Felsefe Doktrinleri ve Terimleri Sözlüğü**. 11. bs. İstanbul: Nobel Akademik Yayıncılık, 2013.

Childers, Geoff. “Whats Wrong With The Evolutinary Argument Against Naturalism”. **Int J Philos Relig**, c. 69, s. 3 (2011).

Churchland, Patricia. “Epistemology in the Age of Neuroscience”. **The Journal of Philiosophy**. c. 84, s. 10 (1987): 544-553.

Cleve, James van. “Can Athesists Know Anything ”. **Naturalism Defeated?** Ed. James Beilby, Ithaca/London: Cornell Universty Press, 2002.

Crick, Francis. **Şaşırtan Varsayım**, çev. Sabit Say. Ankara: Tübitak Yayınları, 2008.

Darwin, Charles. **The Life and Letters of Charles Darwin, Volume I: Including an Autobiographical Chapter**. Ed. Francis Darwin, London: John Murray, Albermarle Street, 1887.

Dawkins, Richards. “Dawkins Karmaşası: Natüralizm Saçmalığı”, çev. Engin Erdem. **Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, c. 50, s. 1, (2009): 179-191.

_______. **Tanrı Yanılgısı**, çev. Tunç Tuncay, Bilgin Kalisto. İstanbul: Kuzey Yayınları, 2009.

_______. **Kör Saatçi**, çev. Feryal Halatçı. Ankara: Tübitak Popüler Bilim Kitapları, 2010.

Dennett, Daniel C. **Consciousness Explained**. New York: Back Bay Books, 1991.

_______. **Darwin’s Dangerous Idea**. Australia: Penguin Books, 1995.

Erdem, Engin. “Ateizm ve Kanıtları”. **Din Felsefesi El Kitabı**. Ed. Recep Kılıç, M.S. Rençber. Ankara: Grafiker Yayın, 2014.

Fales, Evan. “Darwin’s Doubt, Calvin’s Calvary”. **Naturalism Defeated?** Ed. James Beilby, Ithaca/London: Cornell Universty Press.

Fodor, Jerry. “Is Science Biologilically Possible”. **Naturalism Defeated?** Ed. James Beilby, Ithaca/London: Cornell Universty Press.

George Ellies, “Ordinary and Extraordinary Divine Action: The Nexus of Interaction”. **Philiosophy, Science and Divine Action.** Ed. F.Leron Shults ve diğ., Boston: BRILL, 2009.

Goldman, Alvin I. **Pathways to Knowledge**, New York: Oxford Univercity Press, 2002.

Gökberk, Macit. **Felsefe Tarihi**. 21 bs. İstanbul: Remzi Yayınevi, 2011.

Hume, David. İnsan Doğası Üzerine Bir İnceleme, çev. Ergün Baylan, Ankara: Bilgesu Yayıncılık, 2009.

Jacobs, Jon. “Naturalism”, Internet Encyclopedia of Philosophy, https://www.iep.utm.edu/naturali/ [10.05.2018].

Koons, Robert C. “The Compatilibility of Naturalism and Scientific Realism”. **Naturalism A Critical Analysis**. Ed. W.L.Craig, J. P. Moreland, London: Routledge, 2001.

Langdon, B.Gilkey. “Cosmology, Ontology, and the Travail of Biblical Language”, **The Journal of Religion.** c. 41, s. 3, (1961).

Malebranche, Nicolas. Hakikatin Araştırılması, çev. Miraç Katırcıoğlu. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 2006.

Mehdiyev, Nebi. **Çağdaş Din Felsefesinde Epistemolojik Yaklaşımlar ve Tanrı İnancının Rasyonelliği.** İstanbul: İsam Yayınları, 2008.

_______. **Dini Epistemolojiye Giriş, Tanrı İnancının Rasyonelliği**. 2. bs. İstanbul: İsam Yayınları, 2014.

Otte, Richard. “Conditional Probbabilities in Plantinga’s Argument”, **Naturalism Defeated?** Ed. James Beilby, Ithaca/London: Cornell Universty Press. 2002.

Papineau, David. "Naturalism", **The Stanford Encyclopedia of Philosophy**, Ed. Edward N. Zalta, 2016, URL =https://plato. stanford. Edu/archives/win2016/entries/naturalism/>. [10.05.2018].

_______. “Naturalism”, https://plato. stanford. Edu/entries/naturalism/ [15.05.2018].

Peterson, Micheal ve diğ, **Akıl ve İnanç**. İstanbul: Küre Yayınları, 2009.

Plantinga, Alvin. “Reply to Beilby’s Cohort”. **Naturalizm Defeated?** Ed. James Beilby. Ithaca/London: Cornell Universty Press. 2002.

_______. “Divine Action in the World”. **The Meaning of Theism**. Ed. John Cottingham, Malden: Blackwell Pub. 2007.

_______. “Against Materyalism”. **Faith and Philosophy,** c. 23, s. 1 (2006): 3-32.

_______. “Christian Philosophy at the End of the Twentieth Century”, **The Analitic Theist, an Alvin Plantinga Reader**, Ed. James F.Sennet. Cambridge: Wm. B. Eerdmans Publishing Co. 1998.

_______. “Dünyadaki Tanrısal Faaliyet”, çev. Fatih Topaloğlu, **Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**. s. 37 (2012): 209-217.

_______. **Allah Bilim ve Felsefe**, çev. Fehrullah Terkan, Caner Taslaman, Enis Doko, İstanbul: İstanbul Yayınevi.

_______. **Where The Conflıct Really Lies: Science, Religion, and Naturalism**. Oxford: Oxford Universty Press, 2011.

Reçber, Mehmet Sait ve diğ. **Din Felsefesi**. Ed. Recep Kılıç, Ankara: Grafiker Yayınları, 2014.

_______. “Plantinga Bilgi ve Doğru İşlevselcilik”. **Felsefe Dünyası**. c. 2, s. 38 (2003): 41-57.

Ronald, N. Giere,. “Naturalism”, **A Companion to Philosophy of science**, Ed. W. H. Newton Smiht, Malden: Blackwell, 2001.

Sosa, Ernest. “Plantinga’s Evolutionary Meditations”, **Naturalism Defeated?** Ed. James Beilby, Ithaca/London: Cornell Universty Press.

Stroud, Barry. “The Charm of Naturalizm”. **Proceding and Addresses of American Philospohy Association.** c. 70, s, 2 (1996): 43-55.

Taliaferro, Charles, J. Marty, Elsa. “Miracle”. **A Dictionary of Philiosophy of Religions,** New York: Continuum Books, 2010.

Taliaferro, Charles, Paul Draper, Philip, L. Quinn. **A Companion to Philosophy of Religion**. Blackwell Publishing, 2010.

Tanona, Scott. “The Pursuit of the Natural”. **Philiosophical Studies**. 2010.

Taslaman, Caner. **Evrim Teorisi Felsefe ve Tanrı**. 20. bs. İstanbul: İstanbul Yayınevi, 2016.

_______. **Kuran ve Bilimsel Zihin İnşası**. İstanbul: İstanbul Yayınevi, 2015.

_______. **Modern Bilim Felsefe ve Tanrı**. 3. bs. İstanbul: İstanbul Yayınevi 2011.

_______. **Modern Bilim Felsefe ve Tanrı**. 10. bs. İstanbul: İstanbul Yayınevi 2015.

ÖZGEÇMİŞ

1989 yılında Niğde'de doğdu. İlkokulu Tacirler Eğitim Vakfı İlk Öğretim Okulunda tamamladı. Daha sonra Yedikule Lisesi'ni kazanarak lise eğitimini tamamladı. 2009 yılında Kırklareli Üniversitesi Felsefe Bölümü'nü kazanarak iki yıl boyunca eğitim hayatına burada devam etti. İki yıllık eğitimin ardından 2011 yılı itibariyle İstanbul Üniversitesi'ne yatay geçiş yaparak 2013 yılı ağustos ayında İstanbul Üniversitesi'nden mezun oldu. 2014 yılı itibariyle Yıldız Teknik Üniversitesi Felsefe Bölümünde Prof. Osman Caner Taslaman'ın danışmanlığında yüksek lisans eğitimine devam etmektedir.

